

גליון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

וישב - הנוכה

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatora.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון
מכון באר האמונה
ארה"ב: Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2021 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת וישב - חנוכה

- ב..... הגזירה אמת והחריצות שקר - המאמין אינו מרבה בחיזור אחר פרנסתו.....
- ג..... ואל אטבעה - להבין שגם ה'טבע' בהנהגת שמים הוא.....
- ה..... ויהי איש מצליח - על ידי האמונה בה' זוכה להיות איש מצליח.....
- ה..... חלק באלוקי ישראל - אף לפחות שבפחותים.....
- ט..... מאשפות ירים אביון - מתוך השפלתו תבוא הגבהתו.....
- ט..... וינס ויצא החוצה - דרכי ההתגברות על היצר.....
- יג..... מלבין פני חברו - חומר הלבנת פנים.....
- טו..... והכינו את אשר יביאו - ההכנה לימי החנוכה הממשמשים ובאים.....
- יז..... אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו - עבודת ה' באש קודש, התלהבות וחיות.....
- כד..... ואותי יום יום ידרושון - הדלקת שמונה ימים בהתעוררות והתחדשות.....
- כו..... לעד קיימת - הארה נפלאה המתגלית בהדלקת נרות עד היום הזה.....
- כח..... שכינה למטה מעשרה - כל יהודי אף הפחות ביותר יש לו עלייה.....
- לב..... למעלה משלושה טפחים - לרומם עצמו מן ה'קרקע'.....
- לג..... שעשה נסים - בימים ההם ובזמן הזה.....
- לו..... מעוז צור ישועתי - שפע רב הנשפע בימי החנוכה ובפרט בעת ההדלקה.....
- מ..... קבעום בהלל ובהודאה - ימי הלל והודאה ושמחה.....
- מא..... חטוף ואכול - לנצל את ימי החנוכה כדבעי.....
- מג..... מאי חנוכה דתנו רבנן - זמן ראוי לעסק התורה.....

פרשת וישב הנוכה

הגזירה אמת והחריצות שקר - המאמין אינו מרבה בחיזור אחר פרנסתו

בפרשתן (לו טו), 'וימצאהו איש תועה בשדה', וכתב הרמב"ן בהאי לישנא. 'ולהודיענו עוד, כי הגזירה אמת (מה שגזר וקצב הקב"ה על האדם כן יקום ויהיה) והחריצות (ריבוי ההשתדלות) שקר', (וראייה מכאן) כי זימן לו הקב"ה מורה דרך שלא מודעתו להביאו בידם. ולזה נתכוונו רבותינו (בר"ר פד יד) באמרם כי ה'איש' האלה (וימצאהו 'איש', וישאלהו 'האיש', ויאמר 'האיש') הם 'מלאכים', שלא על חנם היה כל הסיפור הזה, להודיענו כי עצת ה' היא תקום², עכ"ל.

והיינו, שלא יועיל לאדם שום השתדלות והתחכמות לשנות ממה שגזר עליו, ובפרט בענין הפרנסה כמו שאנו אומרים 'כי הוא א-ל זן ומפרנס לכל... ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא' - מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ואין הברכה והשפע תלויים כלל במעשי ידי אדם, א"כ מדוע ייגע לריק הרי ריבוי השתדלות לא תגדיל קצבתו, כדכתיב (שמות טו יח) 'ולא העדיף המרבה, והממעיט לא החסיר'¹.

ובן מצינו ב'סוגיא דחנוכה' (שבת כא:), 'נר חנוכה, מצוותה משתשקע חמה עד שתכלה רגל מן השוק', ולכאורה

א. וכלומר, שמלבד שה'חריצות' לא תועיל לו מאומה אלא 'שקר' יש בה, שריבוי ההשתדלות יתר על המידה מגרע לו לאדם מהשפע, וכמו שביאר הגר"א את מאמרם (עירובין יג:), 'המחזר אחר הגדולה הגדולה בורחת הימנו', שאין הכוונה דייקא על 'גדולה' וכבוד, אלא כל דבר גשמי אשר האדם יחזר אחריו יברח הדבר ממנו, כגון המחזר אחר הכסף והממון הכסף בורח ממנו, ורמז לכך, כי האותיות הקודמות לאותיות שבתיתב 'כסף' הם 'עני' (קודם לכ' - י', קודם לס' - נ', וקודם לפ' - ע'), והיינו שהרודף אחר ה'כסף' יברח הכסף ממנו, והוא יישאר לאחורי הכסף - אותיות עני, ומידה טובה מרובה, שמי שאינו רודף אחר הכסף (וזה נעשה רק על ידי שמאמין כי ממילא הכל נקצב ונמדד ממעל) הכסף ירדוף אחריו וישיגנו.

ב. נוראות כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו על התורה (לו יג), כי מתחילה שמר יעקב לבל יימצא יוסף עם אחיו לבדם אחר שידע כי שונאים הם אותו, ומי יודע... ומכל מקום 'אין עצה ואין תבונה כנגד ה'', כי בהגיע העת שהועידו מן השמים למכירתו כבר נשלח למקומו ע"י יעקב אבינו בעצמו, שאמר לו 'לך נא ראה את שלום אחיך', ומזה נתגלגל דבר המכירה למצרים.

ג. וממילא אל ישעבד אדם את ראשו ומוחו להשיג פרנסתו, אלא יאמין שהכל תלוי במה שגזר עליו, ולא יתעסק בעסקיו אלא רק לצאת ידי השתדלות, וכמאמר צדיקים על הפסוק (תהילים קכח א) 'יגיע כפיך כי תאכל', שצריך להיות יגיע כפך בלבד ולא יגיע ראשך. אמרו המושלים, משל ל'רוכל' שהיו כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו משוקעים בעסקי פרנסתו, באחד הימים, חבש כדרכו על ראשו כובע קש גדול, יצא לרחובה של עיר כשהוא טעון שקים מלאים בסחורה על כתיפיו, בעודו מהלך החל לחשב בעצמו, הנה את 'ידי' נצרך הנני לפרנסתי כדי לשאת בהם את משא ה'סחורה', כמו כן ה'רגלים' נצרכות לי שהרי בהם מהלך אני בשוקים וברחובות, ואף את 'הגב והכתפיים' צריך אני - להיות לי עזר ואחיסומך בנשיאת הסלים, אבל על זאת אתמה לשם מה נצרך אנכי ל'ראש' וכי מה נותן הוא לי ומה מוסיף הוא לפרנסתי (כי מרוב שהיה שקוע בעסק הפרנסה, לא עלתה על דעתו כלל שיש לכל אברי האדם תכלית חוץ מתכלית הפרנסה), וכך 'העמיק' במחשבותיו עד שמצא נוחם לנפשו - ובסייעתא דשמיא נתישבה 'תמיהתו', שאת הראש נצרך הוא בכדי לחבוש עליו את 'כובע הקש' הגדול להצילו מפני קרני השמש, ואם לא היה לו 'ראש' על מה היה משים את הכובע... מחובת האדם בעולמו, להתבונן היטב, האם שונה הוא מאותו 'תם שאינו יודע לשאול', כי היגיע בראשו לפרנסתו, ואינו מבין שראשו יועד לו מן שמיא לעבודת ה' ותורתו, הריהו ממש כה'חכם' שבמשל הנ"ל.

יש שמיישבים על פי יסוד זה את ה'פתרון חלום' שפתר יוסף הצדיק לשר המשקים ושר האופים, לשר המשקים פתר שפרעה ישיבנו על כנו לגדולתו הראשונה, ואילו לשר האופים פתר שישא פרעה את ראשו מעליו ויתלהו על העץ, ומניין לקח זאת, אלא, שכשיוסף שמע את 'שר המשקים' אומר (מ יא) 'וכוס פרעה בידו, ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה', והיינו שהוא מייחס את כל פעולותיו ל'ידיו', אם כן 'פתרונו' שיעלה לגדולה, כי זה מתן שכרו של הפועל לעסקיו רק ב'ידיו' ואילו מוחו וראשו מסורים לשמים. אך

שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים שלא יזק מריח רע'. ולכאורה קשה, וכי במצב שפל כזה - כשעומדים למכרו ולהרחיקו מבית אביו לדורות עולם, מבלי דעת מה יעלה בגורלו ברוחניות ובגשמיות, וכי יש אז איזה 'נפקא מינה' איזה ריח נודף סביבו אם ריח טוב או לאו, אלא, שאין הקב"ה מביא על האדם שום צער יותר מהנקצב עליו אפילו במלא נימא, וכיוון ש'ריח רע' לא נגזר עליו בנוסף לעצם ה'מכירה', סיבבו מן השמים שיסאו עמם הערביים 'נכאת צרי ולוט' - שלא כמנהגם. היודע 'עיקר' זה, ישתנו חייו לטובה ולברכה, ביודעו שכל הצער אשר בא עליו מדוד בפלס ומידה, ולעולם לא יצטער אפילו כקליפת השום יותר מהמגיע לו לטובתו השלימה.

ואל אטבעה - להבין שגם ה'טבע' בהנהגת שמים הוא

בה אמרו חז"ל (בר"ר מד יז) על הפסוק (לעיל טו יב) 'והנה אימה חשיכה גדולה', חשיכה - זו מלכות יון, ומהותה של חשיכה זו, כמאמר צדיקים (הרה"ק השפת אמת זי"ע, ו"א בשם הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר זי"ע) בפסוק (תהילים סט ג) 'טבעתי ביון מצולה', שהיוונים באו להשקיע את בני ישראל בתוך 'הטבע', שיהיו 'שקועים' כל כולם 'בטבע', ולא בהשגחת ה', ובכל אשר יקרה להם יאמרו - 'במקרי הטבע' נעשה כך וכך, ולא יזכרו 'שהכל בידי שמים' (כע"ז איתא בדברי חיים ריש הנוכה בד"ה ונ"ל). ותכלית הימים הללו - ימי החנוכה, למען דעת כי הקב"ה אדון

צ"ב מדוע לא אמרו 'שיעורו עד מחצית השעה' כשאר שיעורי חז"ל, שהרי לא מצאנו בכל התורה 'שיעור' מעין זה - לתלות ההלכה ברנלי עוברי הדרכים, ומבאר הרה"ק הרמ"ל מסאסוב זי"ע (משנת הרמ"ל ס"פ וישב), שמרמו לאלו המהלכים בשווקים וברחובות לתור אחר הפרנסה, וכה אומר להם התנא, דעו נא, האף אומנם שנצטוויתם על 'השתדלות' מ"מ יש לכם ללמוד מהניסים שאירעו בימים אלו, שפך שמן אחד שלא היה בו סיפוק אלא כדי הדלקת יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונת ימים, הרי לך שהכל תלוי במוצא פי ה', וברצותו ישלח ברכה אף במועט. מעתה יש לכם להבין ולהשכיל, שלא כל המרבה בסחורה יעלה ויבוא לבמתי העושר והאושר על בן 'תבלה רגל מן השוק', הפסיקו לכתת את 'רגליכם' יומם ולילה 'בשווקים' וברחובות, בחיפוש אחר הפרנסה, כי הכל מאת הבורא אחד המרבה ואחד הממעיט, ובידיעה זו תבלה רגל (כלומר השתדלות יתירה) מן השוק.

הדברים אמורים הן לענין מוזנותיו של אדם, הן בכל ענין וענין. כי הכל בחשבון, ולא יגיע לאדם לא בריווח ולא בהפסד אפילו בכהוא זה יותר ממה שנקצב לו מן שמיא בחשבון מדוקדק, וכמו שרמזו קמאי (הסבא מקעלם ועוד) בדברי רש"י בפסוק (לו כה) 'ויסאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד, וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט', וברש"י 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים

'שר האופים' שאמר (שם טז) 'והנה שלשה סלי חורי על ראשי' (ונצרך הוא ל'ראש' להשים עליו את הכובע ה'מחורר' כדוגמת ה'חכם' שבמשל הנזכר), וייחס את עסקו בפרנסה ל'ראשו ומוחו' - 'פתרונו' שתוך ג' ימים ימצא את עצמו על העץ.

ד. דבר זה אף נרמז במנהג ישראל קדושים לשחק ביומי דחנוכה ב'דריידע"ל' (סביבון), לרמז לו, שאין דבר נעשה כאן בעולם ללא שיכריזו עליו מלעילא - כמו שאי אפשר לאדם להחליט האם ה'דריידע"ל' יפול לצד אות ה' או ש' וכו', ואף אם יסובב את הדריידעל בכל כוחו, ובכל ה'נערווען' (עצבים), גם לא יועיל לו דבר, ורק דבר אחד 'ירוויח', שיצטרך הדריידעל להסתובב עוד סיבובים רבים, בכדי להגיע אל מקומו הנגזר עליו, כך הוא לדידן, אין ביד האדם לשנות אפילו כמלא נימא את מה שנגזר עליו, וכל הריבוי בהשתדלות רק יגרמו לו שיסתובב עוד סיבובים רבים עדי בואו אל המנוחה ואל הנחלה.

ואף שבוודאי מחויב האדם לעשות 'השתדלות', וכדכתיב 'וברכתיך בכל אשר תעשה', ואף גם זאת נרמז ב'דריידע"ל' שאם לא יתחיל לסובב אותו אזי יהיה ה'דריידע"ל' כאבן דומם בלי שום תנועה... אך מכל מקום המרבה ב'סיבובים' לא ירוויח מאומה, אין לו לאדם אלא לעשות את המוטל עליו, ותו לא מידי...

ה. גם דבר זה נרמז ב'דריידע"ל', שהוא מסתובב למטה אך ורק על ידי הסיבוב מלמעלה, כיוצא בו היא הנהגת העולם, שכל מה שמסתובב כאן למטה מסובב על ידי שוכן מעלה.

עוד אמרו לרמז, כי כפי שיסובב עצמו פנימה אל הבורא יתב"ש (ז"ך אריין דרייען צום באשעפער) כך יזכה לסובב עצמו החוצה מסבך צרותיו (ז"ך ארויס דרייען פון אלע פראבלעמען).

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

מעצמו עד שיספיק לשמנה לילות, אין צד לומר כי מקרה הוא, אבל כולם יודו ויאמרו מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, ולזכר נס זה תקנו חז"ל להדליק נרות בכל לילה מלילות אלו.

ביסוד זה ביארו את מאמר חז"ל (שבת כג:) 'הרגיל בנר הוי"ן ליה בנים תלמידי חכמים', שהנה אמר הגאון רבי אהרן קאטלער זצ"ל כי מידת הביטחון יש בה סגולה להצלחה בלימוד התורה, ושתי סיבות בדבר, א. שהבוטח בהקב"ה אינו עובר ומתייגע כ"כ הרבה שעות על פרנסתו, וממילא זמנו פנוי לעסוק בתורה. ב. דע"י בטחונו נפשו שלוהה, וסערת רוחו מדאגת הפרנסה שקטה, אינו דואג ומתבלבל בעניני פרנסתו ועסקיו, ומוחו וראשו פנויים להתעמק בלימוד ולהבינו ולזכרו היטב. ומעתה יתבאר היטב מה שאמרו 'הרגיל בנר הוי"ן ליה בנים תלמידי חכמים', כי מאחר שנס הנרות מגלה לנו שכל הנהגת העולם טבע וחיון לטבע מן השמים הוא, א"כ, אז יבין האדם כי גם בנוגע לפרנסתו אין מעשי ידיו קובעים התוצאות, ואינו אלא כגרזן ביד החוצב וכו', ובוה תתחוק אצלו מידת הבטחון בהקב"ה, ומאז יהיו ראשו ולבו פתוחים כאולם לעסוק

הכל - ארון הנפלאות, וגם ארון על הטבע, כי טבע ולמעלה ממנו שווים אצלו.

איתא במהר"ל (חידושי אגרות, שבת דף כא, נר מצוה על הנוכה) דלכך עשה הקב"ה נס בנרות - מה שאין לו הסבר עפ"י הטבע כיצד ידלק שמן מועט פי שמונה מטבעו, מלבד נס המלחמה, כי ב'מלחמה' עדיין יש לבעל דין לחלוק ולומר כי החשמונאים נצחו בכוחם וגבורתם, אבל נס דשמן אין בריה בעולם שתסביר זאת עפ"י טבע העולם, ובע"כ הכל יודו שהוא נס גמור משמים, ומזה יבינו שגם נצחון המלחמה היה בנס והנהגה מן השמים. ומעתה יבינו כל חד בדידיה כי כל הנעשה עמו בהשגחה והנהגת עליון הוא.

ביו"ב מצינו ב'מטה משה' (חלק ה', עניני הנוכה) דלכך תיקנו 'להדליק נר חנוכה' זכר לנס של השמן, ולא תיקנו לערוך זכר לנס של המלחמה, וז"ל, יש לומר שאותן הנסים יש פתחון פה למינים, לומר מקרה הוא ולא ה' פועל כל זאת ח"ו, כי יקרה עניין כזה ליפול רבים ביד מעטים לאיזה סבה, אבל נס אשר כזה - שישמן אשר בו להדליק רק לילה אחת, ונתרבה

1. וכך פירש מרן הבעש"ט את הפסוק (תהילים שם טו) 'הצילני מטיט ואל אטבעה', היינו שלא אהיה חלילה בבחינת הטבע, אלא אדרבה אדע שגם בטבע נמצאת השגחת ה' יתב"ש, בהשגחה פרטית מלמעלה, ואין עוד מלבדו, והוא מנהיג את עולמו בכל עת ובכל שעה, כביאורם של קמאי בפסוק (אסתר ג יב) 'ונחתום בטבעת המלך', שידע שכל 'הטבע' מונהג ומושגח על ידי המלך - מלכו של עולם, והארה זו תבוא לנו על ידי 'להדליק נר חנוכה', שנאיר את חיינו באור האמונה הבהיר בשחקים (ראה נטעי אש"ל חנוכה אות ל"ו).

וכבר אמרו שאם תצרף אות צ' ל'יון' יעלה בידך 'ציון', וכידוע שאות זו מורה על צדיק, ומיהו צדיק, זה שבאמונתו יחיה, כי על ידי האמונה ניתן להפך את קליפת 'יון' ל'ציון'.

2. באמת אמרו, שזו היתה עיקר מלחמת היוונים, שאמרו לבני ישראל 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל' (בר"ר ב ד), וכן איתא ב'מגילת אנטיוכוס' שמלכות יון שלחה אלפי אלפים חיילים להילחם בישראל וצעקו ואמרו 'כל מי שמזכיר שם שמים ידקר בחרב' עפ"ל. ולעומתם עמדו מתתיהו כהן גדול ובניו וכמה יחידים מבחורי ישראל שזעקו ואמרו מי לה' אלינו, ואכן השרה הקב"ה את שכינתו על יהודה המכבי, וקפץ לתוך מחנה האויב והרג בקפיצה אחת כ"ה אלף חיילים (עיי' יוסיפון פרק כ"א), וכך הכניעו תחתיהם שמונים אלף גייסות מצבא היוונים, וכל זה היה להם בכוח אמונתם, כי הדבוק בקוב"ה אינו משועבד כלל לטבע העולם.

3. וכלומר, שזכו להבין שגם הטבע בהנהגה מן השמים הוא, ביסוד זה מבארים את התירוץ השלישי שהב"י (עצמו) מתרץ מדוע נחשב הנס שמונת ימים והרי היה להם די שמן ליום אחד, ומתרץ הב"י, דביום הראשון מצאו שלא נחסר מאומה מהשמן, וכן בכל יום עד יום השמיני, ורבים מקשים, א"כ, לא נחשב יום הח' לנס, שהרי באותו לילה היה להם די שמן ליום אחד ואכן השמן דלק כטבעו - יום אחד ונגמר השמן. ותירוץ הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע דאכן אחר ז' ימים של נס הגיעו להכרה שגם הטבע הוא נס, ואף בעירתו ביום הח' הוא נס - לא פחות מימים הקודמים, ועשו זכר לנס של אותו יום. הוסיף ע"ז בנו הרה"ק רבי שמעון שלום זי"ע שעל כן נקרא יום השמיני זאת חנוכה, כי זאת ההשגחה שהשיגו ביום הזה היא עיקר התכלית של חנוכה, להגיע להכרה שכל הטבע הוא רק נס של הקב"ה ומנסים הנגלים יכירו בנסים הנסתרים, ולכן נקרא יום זה 'זאת חנוכה' (אמרות טהורות - אמשינוב).

ה'כתב סופר' זי"ע (ש"ת כת"ס או"ח סי' כז) בהקדמת דברי הגמרא (שבת ל:) 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה', וקשה, וכי מעשי הקב"ה כמעשי בשר ודם שמואס ומרחק את מי שפניו זועפות ולבו נשבר בקרבנו, אדרבה, הרי הקב"ה 'שוכן את דכא'. אלא, כי מי שהוא בשלימות האמונה לא יכאב לבו ולא תתבלבל מחשבתו אם יבואו עליו אחד מהמקרים והצרות, ומי שבואב ונאנח ומצטער - יש בו חסרון אמונה ובטחון. על כן אמרו ז"ל 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה' - במי ששמה לבו על ידי שבטוח הוא בה' כי לטב עבדה, אף על פי שאינו רואה איך ומה².

וממשיך ה'כתב סופר', וזהו אומרו ויהי ה' את יוסף - שאף בעת הצרה, השרה ה' שכינתו עליו, ומדוע, כי תמיד היה בשמחה, והאיך היה בידו להיות בשמחה בתוך הצרות, ע"י שהחשיב את עצמו איש מצליח, אף ש'יהי בבית אדוניו המצרי', באמונתו שמאת ה' היתה זאת להשיב אחריתו, וממילא קיבל הכל באהבה ובשמחה, ולכן, ויהי ה' את יוסף, שהשרה עליו את שכינתו.

ובך ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (ד"ה וישב, או יאמר) מה שנאמר בריש פרשתן (לו א) 'וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען', וברש"י (פסוק ב), 'ביקש יעקב לישוב בשלוה', שהנה על האדם לקבל כל העובר עליו

ולהבין בתורה, ולכן 'הוויין ליה בנים ת"ח' כאשר יראו הבנים הנהגת אביהם ויבינו דאין מעשה ההשתדלות של פרנסה מביא התוצאה, אז גם ראשם יהיה פנוי מלהתעסק בפרנסה כל המעת לעת, ויצליחו בעסק תורתם ויהיו ת"ח.

ובך ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (קדושה החמישית) הא דאיתא בגמרא (שבת כא:): זמן הדלקת נר חנוכה 'משמשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק', כי הנה 'שקיעת החמה' מורה על הזמן שחשכה לאדם כשהקב"ה מתנהג עמו במידת הדין, וכדרך 'שקיעת החמה' לעת ערב, שאור החמה הלך לו ויורדת חשיכה לעולם... בזמן זה קשה לאדם לראות את הנהגת הבורא וחסדיו, מה יעשה, ידליק נרות חנוכה ועי"ז תאיר בקרבנו האמונה השלימה בהשגחת הבורא על עולמו בכל עת ובכל שעה - ויבין שאין כל חשיכה אלא אורה ושמחה לטובתו השלימה. וזהו 'עד שתכלה רגל מן השוק', כי שוק מרמוז על 'חיצונים' (פע"ח שער חנוכה פ"ד), כלומר שיכלה ויסיר את המחשבות שהעולם מתנהג עפ"י הרגל הטבע (עיי"ש) שהם מחשבות חיצוניות בחי' שוק ועצת היצר הרע.

ויהי איש מצליח - על ידי האמונה בה' זוכה להיות איש מצליח בפרשתן (ל"ט ב), 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי', ומבאר הגה"ק

הנה איתא בגמרא (תענית כה). פעם ראה רבי חנינא בן דוסא את בתו בערש"ק בין השמשות כשהיא עצובה, לשאלתו מאי האי, השיבה 'כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת', ועכשיו היא דואגת שיכבה הנר, אמר לה רבי חנינא בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק, ואכן נעשה לו נס והיה הנר דולק והולך עד מוצאי שב"ק, וממנו הביא אור להבדלה.

והקשה בספר 'בן יהוידע' (שם) מדוע בכתה הבת, והרי ראתה שהנר לא נכבה לאלתר כדרך החומץ שאינו דולק כלל, והיינו שכבר נעשה לה נס ולמה לה לבכות ולהתעצב. וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע (שפע חיים חנוכה ח"א סימן קכ"ז, ועיי' ספר הזכות בשלח ד"ה הנני ממטיר), דבאמת הבינה בתו מיד שנעשה להם נס (כדאיתא שם, שהיו בני ביתו של רחב"ד רגילים ומלומדים בניסים), אלא שהיא סברה דמכיוון שאסור ליהנות ממעשי ניסים אם כן תצטרך לישוב בחושך כדי שלא ליהנות מאור הנר שנדלק בנס, וע"ז השיב לה 'מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק', פירוש שבאמונתו בהשי"ת היה ברור אצלו שאין שום חילוק והבדל אם חומץ דולק או שמן, שהרי בלי ציווי ה' לא ידלק לא שמן ולא חומץ, וכיון דהכל תלוי במאמר ה' א"כ אין בין זה לזה ולא כלום, דהא תרווייהו ניסא נינהו, ומי שיש לו מדרגה זו של אמונה מותר לו ליהנות מאור הנר על ידי חומץ ואין מנכין לו מזכיותיו, שהרי אצלו שניהם אינם נחשבים כ'מעשה ניסים', ובזה התיר לה ליהנות מאור הנר ולהתענג בתענוגים, ונתפייסה.

ט. וכך פירש הגאון רבי דוד שלמה זאלדאן שליט"א בלשון הכתוב (תהלים לו כג-כד) 'מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפוץ, כי יפול לא יוטל', כי הנה מה' מצעדי גבר כוננו, וכל המאורעות העוברים על האדם הם מהשי"ת, ועבודת היהודי היא לקבל הנהגתו ית' באהבה ובשמחה, וזהו ודרכו יחפוץ, ר"ל דרכו של הקב"ה יחפוץ האדם, וממילא גם כי יפול רח"ל לא יוטל לארץ ויתמוטט...

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

בנחת ובשמחה^א, ולהאמין שיש בזה טובה גדולה כי מאתו לא תצא הרעה ח"ו, ואכן על ידי אמונה זו ממתיק הדינים והופכם לרחמים, וכמו שנאמר (דברים ח טו) 'המוציא לך מים מצור החלמיש', שבנודע 'מים' מרמזו על רחמים וחסדים, ואילו 'צור' פירושו אבן חזקה, ומרמזו על תוקף ועוז, והכי קאמר שהקב"ה מוציא 'מים' - שורש החסדים מתוקף המשפט על ידי האמונה שהכל לטובה^ב. והוא שאמר הכתוב וישב יעקב בארץ מגורי אביו, שיעקב ביקש לישב בשלוה, שכך היתה דרכו לקבל הכל בשלוה ונחת רוח אף כשהיה ב'ארץ מגורי אביו', כלומר 'אפילו בשבא מגור ופחד שהוא מדת אביו בנודע' [יצחק הוא מידת הגבורה] קיבל הכל בשלוה וברוגע לרוב אמונתו בהקב"ה שכל מעשיו לטובה^ג.

וכברברים האלו איתא גם מהרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ראה ליקוטי הרי"ם ריש פרשתו) בדברי המדרש (רבה פד ה) 'וישב יעקב - אמר רבי חוניא משל לאחד שהיה מהלך בדרך וראה כת של כלבים ונתיירא מהם, ישב לו ביניהם, כך כיון שראה יעקב עשו ואלופיו נתיירא מהם וישב לו ביניהם'. ולכאורה הדברים חתומים וסתומים, שאם אכן נתיירא מהם מדוע ישב לו ביניהם ולא הלך למקום אחר, וביאר ה'חידושי הרי"ם', כי יעקב אבינו ידע והאמין שאי אפשר לו לאדם להלך נגד הקב"ה, כי הוא הבורא ומנהיג לכל העולם, ושליט על הכל, אמנם, עצה אחת יש לו - להתחזק באמונה שלימה, ועי"ז ימתיק לו הבורא את הצרה ויבטלנה, ולכן, כשראה יעקב את כל ה'אלופים' - לא ברח מהם, אלא 'וישב יעקב' בישוב הדעת, כמי שהולך מדעתו ליישב בין

י. ועל פי זה יתבאר היטב מה שמצינו במדרש (בר"ר פו ד) לבאר לשון 'איש מצליח' - 'רבי ברכיה אמר גבר קפוד', והיינו, שהיה מרקד בשמחה, ולכאורה מה מקום לריקודים אלו בהיותו במצב שפל כזה, עבד במצרים רחוק מבית אביו, והיאך היה יכול כלל לרקד ולשמח. גם צריך ביאור שהרי לא מצינו בתורה מי שעבר ייסורים כמו יוסף, ודווקא אצלו נאמר בכתוב שהיה איש מצליח, ולא עוד אלא ששנה הכתוב וחזר לומר 'הצלחתו' שלושה פעמים [ויהי איש מצליח' (פסוק ב), 'וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו' (פסוק ג), 'ואשר הוא עושה ה' מצליח' (פסוק כג)]. אלא כי בכל מצב האמין בה' ויהי ה' את יוסף' - שראה שה' עמו, והאמין בה' לא יחוש משום צרה אלא שתמיד הששון והשמחה מנת חלקו, ואין לך 'מצליח' הימנו...

יא. שמעתי מכ"ק האדמו"ר מ'מבקשי אמונה' שליט"א, שכך היו נקיי הדעת שבירושלים מרמזים בדברי הגמרא (יבמות קכא). שאמר רבי עקיבא - כיצד נשאר בחיים לאחר טביעתו במים 'על כל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי', ורמזו למה שנקרא בלשון העם כשעוברים על האדם קשיים לרוב, שזה בא לו עם ה'גרניע גל' (מר כימרה), וזהו אומרו, על כל גל וגל - על כל קושי וקושי ינענע בראשו מתוך קבלה באהבה ושמחה, ובזה ימשיך הלאה ותנצל נפשו מהמים הזידונים.

על כן יאמרו המושלים באופן נפלא, כי בכוא ה'צלם' (photographer) לצלם בני משפחה, יורה להם עמדו כך, שבו כך וכך, וחוזר חלילה, באופן זה ובאופן אחר, ועוד כהנה וכהנה כפי שתעלה בו רוח הדמיון... תוך כדי כך יאבדו בני המשפחה את הסבלנות... ויגידו לפניו, למה תעשה כה לעבדיך, הנח לנו לנפשינו... אך הוא ממשיך בשלו, וכל כך למה... כי תמונות אלו לא נועדו לשעתן אלא למען יעמדו ימים רבים, ועל כן מן ה'הכרח' לצלם ככל היותר בשלל אופנים, ואף אם כרגע נגמרו לו ה'נערווען' (העצבים) אך לאורך ימים הכל כדאי... כיוצא בדבר ייאמר, פעמים שאדם חושב לעצמו כבר 'רעות שבעה נפשי' ל"ע, מה צורך יש להעמיד אותי בעוד נסיון... אך ידע כי זמנים אלו הם הם העומדים לו לזכרון לנצח נצחים... ולטובתך ולהנאתך הוא כל אותם 'תמונות' כי הם יעמדו ב'אלבום'...

יב. והזמן גרמא, וכמו שרימזו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בכתוב (תהילים קיב ז-ח) 'נכון לבו בטוח בה', סמוך שבסופי תיבות הוא 'חנוכה', לומר שעל ידי יום טוב של חנוכה מתחזקים בני ישראל בגלות ובוטחים בלבם שהכל לטובה (שפ"א תרנ"ט ד"ה להדליק).

גם יש לומר ש'ראשי תיבות' של נ'כון ס'מוך (התיבה הראשונה והתיבה האחרונה), הרי הם 'נס', ללמדך שמי שלבו נכון וסמוך באמונה ובביטחון בבורא ית' נעשים לו ניסים (שפ"א חנוכה תרל"א ליל ה').

יג. 'בעלי הרמז' אמרו, כי 'וישב' ר"ת 'ויבטחו בך יודעי שמך' (תהילים ט יא), כי כל 'ישיבתו' של יעקב היתה על ידי תוקף בטחונו תמיד בהקב"ה.

עוד כתב (תרס"א ד"ה בפסוק) 'וכן צריך איש ישראל לידע ולהאמין כי הכל בהשגחת הבורא ולא במקרה. וגם כשירד למצרים ולבית הסוהר ידע שזהו שליחות הבורא ית', ובכל מקום שרצונו יתברך לשלוח האדם צריך האדם לעשות שם שליחותו ולעשות רצון המלך.

והרחיב בזה (תרמ"ו ד"ה בפסוק, ובכ"מ) שיוסף הצדיק קנה לעצמו 'מידת ההשתוות', וקיבל את כל הנעשה עמו באהבה ומתוך אמונה שכך הוא רצון ה', וכלשונו, 'שלא ביקש לעצמו תחבולות ליצא משם, כי חכם גדול היה, וגם עשיר שהרי היה בידו כל אשר לפוטירה, ומסתמא היה יכול להציל עצמו מבית הסוהר, רק כי האמין כי מה' היא ויהי שם ברצונו^{טז}, ובוה מבאר

הכלבים ללא כל מורא ופחד, ובוה ניצל מיד עשו ואלופיו - היצר ונסיונותיו, והקים את כרם בית ישראל"ד.

גם מצינו עוד ב'שפת אמת' (תרל"ד ד"ה נראה), וז"ל. נראה, כי ע"י שנתבוה יוסף מהשבטים - ויפשימו את כותנתו' (לו כג), ולא הרחרח אחר השי"ת, אלא האמין כי הכל למזבחה^{טז}, עי"ז וינס ויצא החוצה' (ל"ט יב) שהיה לו סיוע שיוכל לבזות עצמו עבור רצון הבורא יתברך. עכ"ל.

ומעשה אבות סימן לבנים כי התורה הק' היא נצחית ואין בה סיפורי מעשיות ח"ו אלא ללמדנו ארחות חיים, וכלשון השפת אמת' שם עוד, ויש ללמוד הרבה ממעשיות הללו שבתורה, איך לקבל כל הנהגות ה' יתברך בשמחה ואהבה כי הוא נורא עלילה, עכ"ל.

יד. כדברים האלה וביתר תוקף כתב הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זי"ע (ביכורי אביב בפרשתו) על הפסוק (לו לב-לג) 'ויביאו אל אביהם ויאמרו, זאת מצאנו, הכר נא הכתונת בנך היא אם לא, ויכירה, ויאמר כתונת בני, חיה רעה אכלתהו, טרוף טורף יוסף', שלכן טבלו השבטים את כתונת יוסף בדם (לאחר מכירתו), כדי שיתייאש יעקב אבינו מלחפש אחריו, ומלהתפלל על חזרתו בשלום לבית אביו, בידעם שאם לא כן יבטח יעקב בה' שיחזור יוסף לביתו, ומי שיש לו בטחון וודאי יעזרהו השי"ת שלא יחסר לו הדבר אשר בוטח בו, וכל שכן 'יעקב אבינו' - בגודל בטחונו היה גורם שיעזוב יוסף את ערוות מצרים ויחזור לביתו בשלימות גופו ונפשו. ומכיוון שלא רצו האחים הקדושים שיחזור, מחשש שמא יספר לאביו על המכירה, על כן אמרו ליעקב 'חיה רעה אכלתהו' - ובכדי להחזירו צריך 'תחיית המתים', וממילא יתנחם בלבבו מלהתפלל ולבטוח בה' שיוסף יחזור לביתו, ולא יתוודע לו דבר המכירה [באופן זה ביאר הרה"ק מאז'ביצא זי"ע (בית יעקב וישב לו) לגבי התפילה, שידעו השבטים שאם ידע יעקב שיוסף חי יחזירוהו הנה בתפילתו ע"כ אמרו 'טרוף טורף' - כדי שייאש את עצמו מן התפילה וישאר יוסף בגלותו מצרים]. כי הקב"ה משלם שכר טוב לכל הבוטחים בשמו באמת, וכפירש"י על הפסוק (תהילים נ טו) 'וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני', וברש"י, שזהו 'כבודי' שאושיע את הבוטחים בי. מכאן, שכל הבוטח בה' יושיענו ה' בכל ענייניו, כי זהו כבודו של מקום.

טו. וכמו שכתב האור החיים' הק' בפרשתו (לו יד), שלכאורה קשה היאך נתגלגל שנמכר יוסף למצרים כשהלך במצוות אביו, וקיים דבריו 'לך נא ראה את שלום אחיך', והרי 'שלוחי מצוה אינן ניזוקין' (פסחים ח.). ותירץ האוה"ח, וז"ל. יש לומר שנזק שתכליתו הטבה ומעלה גדולה (עלייתו לגדולה ומלכות) אינו חשוב נזק, ע"כ. נמצא שאין הדבר נחשב כמי שאירע לו איזה 'נזק', אדרבה, ע"י המכירה נעשה משנה למלך בכל ארץ מצרים. ומכאן ילמד כל איש לבטוח בה', וידע שכל הנדמה לו כנזק תכליתו לטוב ואחריתו ישגה מאד, ויצא הפסדו בשכרו הגדול שיקבל בעתיד, ונחשב כשרוי כבר עתה בזאת הטובה, כי זו הדרך המוליכתו לטובתו.

וכן מרומז בפרשתו (מ כג) 'ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחוהו', ואיתא מהרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע (שנת תדש"מ בסו"ד, וכן בשבט סופר פרשת מקץ בסוף דיבור הראשון) דאע"פ שהיה נראה כרעה לגבי יוסף ששכח שר המשקים מלהזכירו ולהוציאו מבית הסוהר, והיה לו מקום לייסר עצמו - מה עשיתי, מדוע השתדלתי השתדלות יתירה, ועתה הנני משלם על כך מחיר יקר... לא ולא, דע כי הכל מן השמים, ומזה עצמו תצמח הטובה, שהרי אם היה יוצא מבית האסורים מיד באותה שעה, היה אכן משתחרר לחירות ותו לא, אבל מכיוון שנשאר שם לעוד שנתיים ימים, לכן הוזכר לפני פרעה בעת שחיפש פרעה 'פותר' לחלומו, ואז לא די שיצא לחרות אלא גם התמנה להיות 'משנה למלך', ורווח גדול היה לו ב'עיכוב' זה, של שנתיים בבית הסוהר. ומכאן לימוד לכל אדם שלפעמים מסובב הקב"ה דבר שנראה כמו רעה אצלו והוא לטובתו כמו שהתגלה אצל יוסף הצדיק...

טז. וכבר מפורש כן ב'קדושת לוי' בפרשתו על הפסוק (ל"ט כ) 'ויקח אדוני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר... ויהי שם בבית הסוהר', ולכאורה נראה כיותר לשון, שהרי אם 'ויתנהו אל בית הסוהר' פשיטא ש'יהי שם בבית

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

שמדליק אותם, אפילו הפחות שבפחותים, עם כל זה 'קודש הם', שנעשים קודש, וכל כך גדולה קדושתם עד שאין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותן בלבד, וזוכה עוד על ידי זה 'להודות ולהלל לשמך הגדול וכו'.

בלשון הכתוב (ל"ט ב) 'זיהי שם בבית הסוהר', שלכאורה תיבת 'שם' היא ייתור לשון, כי פשיטא שהיה 'שם' ולא במקום אחר, אלא הכוונה 'בהווייתו היה שם', כלומר מרצונו ומדעתו אחר שהאמין בה' וקיבל כל הנהגתו עמו מתוך השתוות, ברצון ובשמחה".

ובימי יון הרשע אף כשהיו ישראל אז בשפל המצב מאד עד שהעזו היונים לומר להם שאין להם חלק באלקי ישראל (ב"ר ב ה), עם כל זה לא השגיחו עליהם, ובטחו בה' ובישועתו, וצעקו מקרב לבם מי כמכה באלים ה', ובה' התהלל נפשם שיש להם פטרון כזה להושיע ולהגן עליהם, והבוטח בה' חסד יסובבנהו, ובשפלותם זכר להם זוכו להישועה בכל ענינים"י, בעניני הצלת הגוף כמו שאנו אומרים מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, כן בצרכי נפש, והראה להם השם יתברך שחפץ בעבודתם וכו'".

חלק באלוקי ישראל - אף לפחות שבפחותים נפלאות כתב הרה"ק ה'תפארת שמואל זי"ע וז"ל, עיקר עבודת ישראל הוא אמונה ובטחון, שצריך האדם לבטוח בה' בבטחון חזק ואמיץ, יהיה מה שיהיה, ובאיזה מצב שיהיה, הן בעניני הגוף והן בעניני הנפש, הן בכלל והן בפרט, ואף מי שהוא בדיוטא התחתונה עם כל זה בל יאמר לנפשו נואש, ויאמין בה' כי יקבל עוד גם תשובתו ותפלתו, וגם עליו יזרח עוד אור אלקים, ומאשפות דלותו ירוממו וכו', והנרות דחנוכה מורים גם כן על זה, כי 'הנרות הללו', כל מי

הסוהר, ונראה, דהנה כשהקב"ה שולח על אדם ח"ו דבר לא טוב, אזי לא יעשה שום פעולה גשמית, רק יבטח בה' ובוודאי יהפוך לו לטובה, וזוהי המדה של נחום איש גם זו, שהיה אומר תמיד 'גם זו לטובה' (עי' תענית כא), וזהו הרמז 'זיהי שם בבית הסוהר', אף על פי שהיה אפשר לו לעשות איזה פעולה שלא יהיה בבית הסוהר, לא עשה שום פעולה, כי בטוח היה בה' שבוודאי יהיה הכל לטובה.

יז. הרה"ק ה'שפתי צדיק' מפילץ זי"ע שאל פעם את גיסו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, הנה איתא במדרש (בר"ר ס ז) על אליעזר עבד אברהם - 'על ידי ששירת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך, וכיוצא בו מצינו גבי יוסף הצדיק (שהש"ר א א) 'רבי פנחס אמר בשם רבי שמואל בר אבא, כל שהוא משמש את רבו כראוי יוצא לחירות, מיוסף על ידי ששימש את רבו באמונה יצא לחירות' (לפנינו במדרש לא נכתב 'באמונה' גבי יוסף), בשלמא, גבי אליעזר - יש חשיבות במה ששירת נאמנה את אדונו 'אברהם אבינו', אבל מה שבח הוא ליוסף ששימש נאמנה את הערל והטמא כפוטיפר, אמר לו ה'שפת אמת' - אַי, כך הם דברי המדרש, על ידי ששירת את רבו - הערל והטמא, והיה באמונה שלימה בה', היינו שלא נשבר לבו בקרבו על אשר כך עלתה בידו - בחיר בניו של יעקב, לעבוד ולשרת טמא זה, אלא באמונה, את הכל קיבל עליו באמונה ושמחה, ובזכות האמונה בבוראו, יצא מעבדות לחירות, ולא עוד אלא שעלה ונתעלה לגדולה.

יח. הנה אמרו חז"ל (ויק"ר טו ט) 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל', פירש הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע עפ"י הידוע שעמלק גימטריא ספק, שהטיל בישראל ספק - לחשוב 'היש ה' בקרבנו אם אין' (שמות יז ז), והכונה, אף שהאמינו במציאות ה', שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים, אבל היה להם ספק רחמנא ליצלן אם יש השם בקרבנו, בין אנשים שפלים ונבזים כמנו, ועל ידי זה נופלים ביאוש, אבל האמת אינו כן, שאיש יהודי מחויב להאמין כי ה' יתברך אתו, איך שלא יהיה מצבו שפל וירוד.

וכן היונים רצו גם כן לעקר יסוד האמונה הזאת שאין לכם חלק באלקי ישראל, תאמינו שיש אלקי ישראל, אבל 'לכם', שאתם כל כך בשפל המצב, אין לכם חלק בו, ואת זה האירו החשמונאים בלבות בני ישראל, כי השי"ת אתם בכל המצבים, וקבעו שמנת ימי חנוכה בהלל והודאה, על דרך מאמר הצדיקים, 'הודאי שמו כן תהלתו', על ידי שיש לו אמונה טהורה ודאית בה', נפתח פיו לומר הלל והודאה.

יט. וממשיך שם ה'תפארת שמואל', וזהו הרמז בדברי חז"ל (שבת כג): 'הרגיל בנר', היינו נר חנוכה, כלומר, שמרגיל את עצמו במידת אמונה ובטחון כמרומז בנר חנוכה, ועושה מצות ה' במצב שהוא עומד במלא בושא וכלמה ובבטחון חזק כי גם עליו יזרח עוד אור ה', ויזכה עוד לעשות מצות ה' כרצון הבורא ב"ה, זוכה כי 'הוין ליה בניס

מאשפות ידים אביון - מתוך השפלתו תבוא הגבהתו

בפרשתן (לו ב), 'יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם, ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה היה) כי יעקב אבינו שלח את יוסף לרעות ולהתחבר עם בני הנבירות, אך הם ריחקו אותו ושלחוהו להיות נער ומשרת אצל בני השפחות, וזה גופא היה 'דיבתם רעה אל אביהם' - שהם מרחקים אותו כל כך. מששמעו השבטים על כך, הוכיחוהו ואמרו לו 'המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו' (פסוק ח), אם אינך מקבל על עצמך את הבזיונות הללו לא תוכל למלוך עלינו, כי כלל מסור בדינו, מבית האסורים יצא למלוך, כלומר מתחתית הדיוטא תצמח מלוכה, על דרך (תהלים קיג ז) 'מאשפות ידים אביון'... ולכן 'יוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו', כי המה תרתי דסתרי, כי אי אפשר להתגדל ולזכות למלוכה אם לא ישפיל דעתו תחילה כ"א.

ועל המלחמות, שלכאורה מה מקום יש להודות על המלחמות. ומבאר החת"ס, כי הקב"ה הוא טוב ומיטיב, אלא שפעמים הרבה שאין ראויים לקבל את הטובה מבלי שתקדם לה ייסורים תחילה, 'על דרך גלות מצרים מרם קבלת התורה וירושת ארץ ישראל, וצרות יון מרם שזכו למלוכה וממשלה בבית שני, וכן גלות הרע והמר הוא ההעדר הקודם להויות הטובות הניבאות המעותדים לבוא במהרה בימינו אמן, ומוסיף החתם סופר דבר נורא בזה"ל, והקב"ה כביכול מצטער בצרות ישראל, והן הן גבורותיו שסובל כדי להטיבם באחריתם, עכ"ל, וכלומר שכביכול הקב"ה מצער עצמו בכדי להטיב לישראל, ומעתה נבין כמה הצרות והרעות הם לטובתנו, שהקב"ה מוכן כביכול להצטער בעצמו מרוב רצונו להשפיע עלינו את הטובה הגדולה, וממילא כמה עלינו ליתן שבת והודאה על הצרות שהם מביאים את הטובה, וזהו ההודאה 'על המלחמות' שהם גרמו לנו את הניסים לבסוף.

וינס ויצא החוצה - דרכי ההתגברות על היצר

פרשה זו יפה יפה נדרשת בסוגיית קדושת עם בני ישראל כ"ב - בעמידה איתנה כ"ב בנסיונות כ"ב

ברוך זה מבאר הנה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות סו). את נוסח ההודאה הנוכה 'על הניסים ועל הנבירות

תלמידי חכמים' שיזכה לאור בקר והתורה ומצות יהיה בשלמות גמור, כי זה עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים.

כ. והדברים אמורים בין כשנמצא ב'אשפות' בגשמיות, שמשם תצמח עלייתו, ובין כשהוא מרגיש שנמצא ב'אשפות' ברוחניות, כי הקב"ה שוכן את דכא ושבורי לב. וכך פירש הרה"ק ה'ישמח ישראל' (חנוכה אות מ) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע בדברי חז"ל הנודעים (במ"ר טו ו, הובא ברש"י ריש בהעלותך) 'למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו, כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות, שאהרן הכהן התבונן בדעתו שמחמתו לא הקריבו שבט לוי, וכלשון המדרש 'והיה אומר שמא בשבילי אין הקב"ה מקבל שבטו של לוי, ונעשה שפל מאוד בעצמו ונשבר ליבו בקרבו על פחיתות מעשיו (לפי מחשבתו ודעתו), 'זכיון שראה הקב"ה גודל הכנעה ושבירות ליבו של אהרן הוטב בעיניו שידליק אז בעת הזאת בהכנעה הגדולה את המנורה, ונמצא שלא זכה לאותה גדולה אלא על ידי שהרגיש שהוא בתחתית שפל המדרגה, ומשם יצא 'למלוך'...

כא. זאת למדנו גם בענייני דיומא במצוות נר חנוכה, שהנה ה'שמש' עומד גבוה יותר מנרות החנוכה, ואף שבעצם מעלתו פחותה משאר הנרות שהרי אינו חלק מהמצווה, וטעמא דמילתא כתב המהרי"ל (הלכות חנוכה ג) וז"ל, וסימן 'לשום שפלים למעלה' (והוא מלשה"כ איוב ה יא), והיינו שדווקא 'השפלתו' היא סיבת 'הגבהתו'. וכך רימזו באותיות החרוטות על ה'דריידעל' נשג"ה שהוא ר"ת נ'נס ג'בוה - ה'ר ש'פל, מי שהוא 'ננס' הקב"ה 'מגביהו', ומי שהוא 'הר' הקב"ה 'משפילו'.

עוד אמרו כי אין המשחק בדריידעל מנצח אלא אחר שנפל הדריידעל מסיבובו, כי רק אחר הנפילה תבוא ההצלחה והניצחון.

כב. מספר המחנך הגדול רבי משה בלוי שליט"א, מעשה שהיה עד לו בשנת ה'תשמ"ה, ר"מ קבע לעצמו 'חברותא' עם בחור חשוב מבני גילו, ללימוד בצוותא בכל ליל שישי, באחד השבועות כשבא ללמוד עם הבחור ראה שפני

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

החברותא נפולות ואיננו כתמול שלשום, שאלו ר"מ - מדוע פניך רעים היום, מה קרה ומי ציער אותך עד כדי איבוד ישוב הדעת, אמר לו החברותא, הנח לי, כי ממילא לא תוכל עזור לי מאומה... אבל ר"מ לא אמר נואש, והמשיך להפציר בו לקיים בעצמו דאגה בלב איש ישיחנה. נעתר החברותא להפצרותיו, ופתח לאמר לו, הנה, בחודש אלול שעבר (שנת תשד"מ) קיבלתי על עצמו להיזהר בשמירת העיניים בזהירות מופלגת, ואכן, עד עתה היה ה' בעזרי ועמדתי בקבלתי, אבל, היום הוכרחתי לעבור טיפול שיניים, ולצורך כך נסעתי לרופא שיניים המקבל קהל בעיר תל אביב, ובעל אם הדרך נלכדתי ונכשלתי בראיות אסורות ל"ע וכן אצל הרופא באופן נורא, מעתה תבין את סערת רוחי על מה ולמה היא באה...

רבי משה שראה כי עוד מעט תנזק נפשו של החברותא, הביט בשעון התלוי על כותלי ביהמ"ד וראה כתוב בו 11:15 - הוה אומר שעדיין דלתו של הגה"ק ה'סטייפלער' פתוחה לקבל את הקהל (כידוע שהגה"ק היה גם רופא נפשות, מלבד כל גאונותו וצדקותו) עד השעה 11,30 בחצות ליל, מיהרו השניים למעונו - מעשה זה היה כחצי שנה לפני הסתלקותו למרומים, מכיוון שכבר כבדו אזניו משמוע, על כן העלה הבחור על גבי הכתב את כל אשר קרהו - הנני בחור בן 19 שנה, מראש חודש אלול ועד היום התגברתי מאד בענייני שמירת עיניים וכו', היום נסעתי לת"א ונכשלתי בצורה נוראה, מאז אין לי מנוחה, ואני אנה אני בא... חתם בשמו ובשם אמו והגישו אל הסטייפלער. לאחר שקרא את כל הנכתב, נעץ הגה"ק את עיניו החודרות כל חדרי בטן (אשר חיל ורעדה יאחזון בכל מי שמראה עיני הגה"ק נפל עליו), ובקול רעש גדול אדיר וחזק שאל את הבחור, אמור נא, האם פעם אחת התגברת על יצרך ושמרת עיניך בהיותך בדרך, ענה לו הבחור בכתב ידו, רבי המצב רע ומר... שוב חזר הסטייפלער על שאלתו, עד ש'הודה' הבחור שאכן שמר על עיניו בחלק מהזמן, נענה אליו הגה"ק בזה הלשון (וכפי שרשם זאת רבי משה בזמנו) אינני מגזים אינני משקר... אינני מגזים אינני משקר... אם היה לי כח הייתי קם בפניך מלוא קומתי, להערכתי הנסיעה מכאן ועד לתל אביב היא נסיעה של בערך שלושים וחמש מינו"ט (דקות), בכל פעם ופעם שהתגברת קיימת מצוות ויראת מאלוקיך, ונקדשתי בתוך בני ישראל, ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך, בודאי תקבל עונש על מה שנכשלת, אבל בכל פעם שהינך מתגבר אתה מתקן את העבר, א"כ מה יש לבכות, בכל פעם שהנך מתגבר בזה ובכל ענייני הקדושה הינך במדרגת יוסף הצדיק ממש ממש ממש. העיקר המלחמה, תילחם תילחם תילחם. עכ"ל. ורבות יש להתבונן בדברים נוראים אלו, שאמר הסטייפלער שאם היה לו כח היה קם מלוא קומתו על פעם אחת שהתגבר על יצרו ושמר את עיניו. וכן כל פעם שמתגבר הוא במדרגת יוסף הצדיק ממש ממש ממש. הדברים נכנסו ללבו של הבחור ויצא משם כ'תינוק שנולד', כי מעתה דרכי הקדושה פתוחים לפניו בכל עת ובכל שעה.

וכעין זה כתב ה'סטייפלער' לשונות נוראיים באגרת לבחור שנכשל רח"ל, וז"ל, ...אע"פ שכמה פעמים נכשל ר"ל, מ"מ אם לעומת זה הרבה פעמים מנצח ומתגבר על התאוה, אז באותו זמן שמתגבר על התאוה הנוערת בו באופן נורא, הרי הוא ממשיך אור הקדושה על עצמו ועל העולמות באופן קדוש מאד מאד וכו', ואין לשער גודל רוממות קדושת זה האדם הכובש תאוותו בזמן תוקפו, והוא אז בבחינת יוסף הצדיק. והכלל, אדם שיש לו מלחמת היצר, ופעמים מנצח ופעמים נכשל ר"ל, הרי כמו שהחטא נורא ואיום, לעומתו ע"י שמנצח הרבה פעמים, זכותו הוא נורא ואיום מאד, ויזכה עי"ז לתקן בחייו את מה שפגם וכו' (הובא בקריינא דאגרתא ח"א סי' קו).

כג. ואף אם ח"ו כבר נכשל אזי אל יפול לייאוש אלא יתחזק מכאן ולהבא, ומכך תצמח ישועתו. ובענין זה ביאר הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זי"ע (קול שמחה וישב, בהערה בנדמ"ח) בדברי המדרש (בר"ר פה א) רב שמואל בר נתן פתח 'כי אנכי ידעתי את המחשבות' (ירמיה כט יא), שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו... ויהודה היה עוסק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק ובורא אורו של משיח. וביאר הר"ב, כי הנה יהודה היה מהרהר בעצמו ואומר, הנה, השבטים הקדושים מתאוננים מרה על ששלחו את ידיהם במכירתו של יוסף, ובוכים ושבים על כך יומם ולילה, ואף יוסף הצדיק עוסק בשקו ובתעניתו, ואני הנה נשאתי אשה, והיא מתה עלי, אף שני בני ער ואונן מתו טרם עת, וברור הדבר שכעונש בא לי זה הדבר, כי לא די שאין אני משתתף בצער השבטים עוד הלכתי ונשאתי אשה, הרי כל ענין המכירה באשמתי הוא - כי אני הייתי ה'מלך', ובהוראתי עשו כן. לבטח אבדה תקוותי, ויותר אין לי חלק בתורת ה'... אך יהודה לא נתן למחשבות אלו להתגבר עליו, אלא תיכף התנער ואמר, לא אעשה חשבונות של מעלה, אתחיל את התורה מתחילתה - במצווה ראשונה של 'פרו ורבו'. ואכן, משראה הקב"ה כן, אמר, הנה מכוח תשובה ו'התחדשות' זו - שלא להביט כלל על העבר הקב"ה היה עוסק בבריאת אורו של משיח שיצא מזרעו של יהודה...

כרתיב בפרשתן (למ ה-ג) 'וימאן... כה וינס ויצא החוצה' כ'. פעמים יש בתורה 'שלשלת'. א. בתיבת ויתמהמה (גבי כתב הרה"ק ה'בית אברהם' ז"ע (צו ד"ה וישחט) כי ג' לומ, יש מזו), ב. בפרשתן וימאן גבי יוסף הצדיק, ג.

כד. עצה טובה שעל ידה יוכל לעמוד בנסיונות הקשים מצינו בדברי הרה"ק ה'בית עין' ז"ע (ד"ה ויהי) על מה שאמרו חז"ל 'דמות דיוקנו של אביו נראתה לו ליוסף בחלון' ועי"ז ניצל מן החטא, כי 'חלון' ר"ת 'וצינו להדליק נר חנוכה', ואפשר לבאר דבריו על פי המסופר בלשון חסידים, שפעם נכנס הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב ז"ע לבית המדרש ומצא קבוצת חסידים עוסקים בשיחה, שאל אותם הרבי על מה הם דנים, נענו החסידים ואמרו, שהם מדברים על הגראף פוטוצקי שלא הניח שום תענוג בעולם שלא התענג בו, והוא ממלא אחר כל תאוותיו, וכמו שידוע, שכאשר התאוה בימות הקיץ להחליק על השלג, היה מפזר הררי הררים של סוכר במקום שלג ומחליק עליהם להנאתו... שאל אותם הרה"ק מבארדיטשוב האם הדליק הגראף בחייו נרות חנוכה, ויענו כל הקהל יחדיו, רבי, הרי הוא גוי, מה לו ולנר חנוכה, נענה הרה"ק מבארדיטשוב ותמה, אם כן הלא אינו יודע מהו תענוג ותאוה כלל', ואפשר שזהו הרמז ב'חלון', כי הראו ליוסף שישים אל ליבו מהו 'תאוה' ותענוג אמיתי, אין זה כי אם להדליק נר חנוכה ולא תאוות מאוסות ושפלות כאלו, ומעתה ילמד כל חד בדיליה בנסיונות החיים העוברים עליו לתור אחר תאוות שיש בהם ממש ולא אחר דמיונות שוא ומדוחים, ודי בזה.

אגב אורחא, נוסף מה שהעיר צדיק וחכם שליט"א, שיש לנו ללמוד מכאן רמז וכלל גדול לענין 'חינוך' הבנים (שהרי 'חנוכה' הוא מלשון 'חינוך' כדאיתא בספה"ק), כי זה יועיל לבנים להתגבר על יצרם בעת ה'נסיון' בתאוות עוה"ז ובהנאות אסורות, כשיזכרו 'דמות דיוקנו של אביהם', כשהבן יצייר בלבו ויזכר בהדלקת נרות חנוכה של אביו... באיזה 'ברען', 'געשמעק' ו'פרישקייט' (אש בוערת חיות והתלהבות) קיים זאת, ויעלה על לבו את ההתרוממות הרוח והנפש, והנאה של התעלות רוחנית נשגבה, בבחינת 'יפה שעה אחת של קורת רוח ב'הדלקת נרות חנוכה' יותר מכל חיי העולם הזה...', וכמו ששמענו מרבים שנתנסו בנסיונות קשים, שזכרונות מבית אביהם ואמם, מעמדי הדלקת נר חנוכה בשמחה והתלהבות, וזכירת הדלקת נר שבת בדמעות של עקרת הבית, וכי"ב החיות ב'סעודות שבת' מרוממות עם שירות זמירות ותשבחות לצור העולמים, זאת נתן להם כח ואומץ לעמוד בתוקף כנגד פיתויי הרחוב וכו', וזאת 'דמות אביו נראה לו בחלון' - בהדלקת נר חנוכה שלו, על כן, אף אם מרגיש בנפשו שאין לו 'הרגשים' מרוממים, או שמרגיש בעצמו 'קרירות' בדברים שבקדושה, בבחינת 'עצמות יבשות'. יזכור היטב, שאם יקיים המצוות מתוך חשקות והתלהבות, באופן שכל סובביו 'יהנו' מהמצווה, בזה הוא קונה קניין עצום בנפש בניו ובנותיו, וחורט בלבם את אהבת ויראת ה' ובה הוא יוצק בהם שמן קודש של 'עמידה בנסיונות' של כל הנאות ותאוות עוה"ז, נגד כל מה שה'רחוב' מנסה לפתות את ה'נוער' ואת הדור הצעיר... ובזה מקיים מצוות 'חינוך' בהידור רב, וזוכה לאורות ימי ה'חנוכה' ל'מהדרין מן המהדרין', אמן ואמן.

וכך אנו אומרים ב'על הניסים', 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך', ולכאורה קצת צ"ב דהרי 'שכחה' הוא דבר השייך לאחר זמן רב, כשלא עושים פעולה נשתכח הדבר, א"כ הוה ליה למימר תחילה 'להעבירם מחקי רצונך' ולאחר מכן יתקיים 'להשכיחם תורתך', ותי' הרה"ק ה'מקור ברוך' ז"ע דידוע מאמרם (מסכת סופרים פכ"א) הקב"ה גזר על המת שישתכח מן הלב, וזו היתה כוונת היונים לעשות מתורתנו הקדושה 'דבר מת' [בלי חשק ורצון] כדי שעם הזמן ישתכח לגמרי מן הלב, וע"ז נלחמו החשמונאים בחירוף נפש, לכן אמר תחילה שרצו 'להשכיחם תורתך', ועי"ז 'להעבירם מחקי רצונך', שיסורו לגמרי מדרך תורתנו הקדושה.

כה. הנה ה'טעם' על תיבת וימאן הוא 'שלשלת', וביאר בה ה'אלשיך' (תו"מ בפרשתן) כי הנה פעמים שהיצר מביא לאדם 'נסיון' ומבלבל דעתו בטענות שונות ומשוונות, עד שלא ימצא האדם את ידיו ורגליו, ואם האדם מתחיל לענות כנגדו מסוכן הוא מאד להכשל כי פעמים שהעומד לנגדו 'חריף' יותר ממנו והלה יענהו תשובות (אף שבוודאי אינם נכונות) כנגד כל טענותיו ואז בע"כ יחטא (בפרט כאשר שליחו של היצר הוא 'אדם' כמותו המפתהו בחלקקות לשון), אין לו אלא עצה אחת - לזעוק וימאן וימאן - בלא 'דין ודברים', כי ממילא לא אשמע לך ותו לא מידי, כדוגמת הקושר עצמו ב'שלשלת' של ברזל, ורק כך יעלה בידו לעמוד בנסיון.

כעין זה כתב ב'קדושת לוי', וז"ל, ה'טעם' על 'וימאן' הוא שלשלת, ושלשלת הוא הרמת קול, כאדם אשר ממאס בדבר, ומרים קול במיאוס הדבר ההוא. עכ"ל. וידועים דברי הרה"ק רבי יצחק מראדוויל ז"ע (אור יצחק) שלכן טעם המקרא 'שלשלת' על תיבת 'וימאן' שבמעשה הנסיון של יוסף הצדיק, כי בבוא אדם לעת נסיון, ראשית דבר יזעק

[ואכן בראשונים על אתר מצינו כמה פירושים מדוע לא עשה כן], וביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שברגעים אלו עמד יוסף בנסיון גדול ונורא, כי היצה"ר פיתחו שיתעכב לרגע קט יחטוף את בגדו ואז ינוס וינצל מעלילותיה, אך ידע יוסף שהגיהנם ושאל תחתית בוערים תחת כפות רגליו, וכל רגע כמימרא שישהה עוד במקום הטומאה הוא מסוכן ליפול ולהיכשל ח"ו, לפיכך לא התחשב בכלום, אלא תיכף השאיר בגדו אצלה 'וינס ויצא החוצה' - אל מחוץ לגבולות הגוף והנפש, ובכוח גדול ואמיץ ברח משם כל עוד נפשו בו. וללמד לדורות עולם עד כמה צריך לברוח מן העבירה¹⁷.

והבובש את יצרו יוכה שימלאו כל משאלות לבו, והקב"ה יעשה עמו ניסים גדולים ומופלאים,

בפרשת צו בתיבת וישחט (ה כג). ומרמו על 'דרך העבודה', כשבא האדם לתאוות עולם הזה אפילו בהיתר, מתחילה יקיים בנפשו - 'ויתמהמה' שלא ימהר למלא תאוותיו, לאחר מכן - 'וימאן', שילחם עם יצרו בזעקת 'איני רוצה' עד שכבר לא ירצה לילך אחר תאוות לבו (היינו כשלבנו עדיין יתאוה מכל מקום לא יסכים לילך אחריהם), וע"ז יוכה - 'וישחט', שישחט יצרו הרע וכבר לא יתאוה כלל למטעמותיו.

והנה מצינו אצל יוסף הצדיק בעת ה'נסיון', דכתיב (ל"ט יב) 'ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה', ובוודאי ידע יוסף שאם יתאמץ לחטוף את בגדו ממנה לא תוכל להעליל עליו מאומה, וממילא ימנע מעצמו את היסורים שעבר במשך י"ב שנה בבית האסורים

ג' פעמים (דוגמת השלשלת המסלסל בנעימה ועולה כלפי מעלה ג' פעמים) איני רוצה. איני רוצה. איני רוצה ויינצל, (אור יצחק פרשת וישב).

כו. ודע, כי עיקר התעלותו של האדם הוא רק על ידי ה'מלחמות', כי הנה בריש פרשתו כתב רש"י לבאר סמיכות 'תולדות יעקב' לאלופי עשו, שתחילה כתבם בדרך קצרה לפי שאינם חשובים להאריך בהם, ואחר כך הזכיר ופירט כל סדר התיישבות יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. והביא רש"י שכן מצינו 'בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו, וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו'. ולכאורה יש להקשות, כי בשלמא לגבי אותם עשרה דורות מאדם ועד נח וכן מנח ועד אברהם יש צורך להזכירם למען נדע את סדר הייחוס שלנו עד אדם הראשון, וסו"ס הם הם אבותינו, אולם עשו ותולדותיו לאיזה צורך נזכרו כלל. ומבאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרמ"ד ד"ה וישב) וז"ל, והענין הוא שעל ידי הרדיפות שהיה לו מעשו בא לכלל ישוב, ולכן הוצרך לחשוב אלופי עשו שמזה בא השלמות ליעקב, עכ"ל, והיינו שכל מעלתו של יעקב הוא רק בזכותם, כי אי אפשר ליעקב בלא עשו, ורק מנסיונות ומקשיים מתגדל האדם ומתעלה עד מאד.

וזאת למדנו גם מעניינא דיומא לעניין הדלקת נר חנוכה, שקי"ל (שו"ע תרעג ס"א ובהג"ה) 'כל השמנים כשרים לנר חנוכה וכו', ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר, שהנה הזית אינו נותן שמנו אלא אם חובטים בו וטוחנים וכותשים אותו באבנים, ונרמז לכל יחיד ויחיד עם הקשיים והנסיונות שלו, שדווקא הם חביבים לפני המקום, ובהם מצוה מן המובחר. ואם כי בוודאי צריך לבקש ולהתחנן 'ואל תביאנו לידי נסיון', אך אם כבר באו לידי קשיים ונסיונות יזכור כי 'שמן זית מצוה מן המובחר'...

וכאותו מעשה שאמר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לאנשיו במוצאי יום הכיפורים, שהוא יודע מה ביקשו בתפילתם, שבתחילה בקשו חצי מיליון רובל בכדי שיוכלו לעבוד את ה' מתוך הרחבת הדעת, אח"כ 'התפשרו' והסתפקו ברבע מיליון רובל בכדי שיוכלו לעבוד מתוך מנוחת הנפש, ולבסוף 'התפשרו' עוד אך בקשו שיהא להם פרנסה בכבוד ובהרחבה כדי שיעבדו את ה' מתוך שלוה והשקט, אך מאן יימר שהקב"ה חפץ בעבודה מתוך המנוחה, אולי רוצה הוא דווקא בעבודה מתוך הדחק...

כז. וידוע, מה שהורה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע לבחור ששקע בעמקי תהום רבה, אף אם יודע הינך שלבסוף נפול תיפול ביד היצר הרע - מלך זקן וכסיל, מכל מקום אל תתנהג עמו כמלך, אשר בפצותו את פיו מיד ממלאים משאלותיו, אלא, תדחהו בלך ושוב, כי על כל רגע ורגע שהאדם דוחה מעמו את היצר אף אם נפל לבסוף הריהו גורם נחת רוח מרובה להקב"ה לאין ערוך.

כח. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מספר את המשל הידוע בדרך צחות, על 'ההיא סבתא' ששנתה ב'צאינה וראינה' (ספר המספר את הפרשה בלשון 'אידיש', ונהגו נשות ישראל מדור דור להגות בו מידי שבת בשבתו), בהגיעה ל'מכירת יוסף', לא

דברו' שהרי רק לאחר שמיעתם את דבר ה' הם ממלאים רצונו, (ו"ל) אבל פירוש הכתוב, שהצדיקים הם 'עושי דברו' של הקב"ה על ידי כוחם וכבישת יצרם, ואז השי"ת גוזר 'לשמוע בקול דברו' של הצדיק, דהיינו לשמוע תפילתו ולעשות לו גם להצילו מהמזיקים (עכ"ל)²².

מלבין פני חברו - חומר הלבנת פנים

בפרשתן (לח כה), 'היא מוצאת' וגו', ובגמרא (סוטה י:), 'אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנלן מתמר' שלא גילתה על יהודה אלא אמרה אם יודה וכו'.²³ נוראות מצינו בחומר עוון מלבין

כדברי המהרש"א על הגמ' (קידושין מ.) 'כל הבא דבר ערוה לידו וניצול הימנו עושין לו נס. גבורי כה עושי דברו לשמוע בקול דברו (תהילים קג ב) כגון רבי צדוק וחביריו'. כתב ע"ז המהרש"א (ה"א)... שבתחילת אותו פסוק (לפני אומרו 'גיבורי כה) כתיב 'ברכו ה' מלאכיו גבורי כה...' ו'מלאכים' אלו הכוונה לצדיקים הכובשים את יצרם מדכתיב לעיל מינה 'לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם', ואמר שבגבורתם זו הם כמלאכים לכבוש את יצרם ('גבורי כה' הכוונה כמו שאמרו (אבות ד א) 'איזהו גבור הכובש את יצרו'). ומבאר המהרש"א מדוע כתיב 'עושי דברו לשמוע בקול דברו', דלכאורה עפ"י הדקדוק היה לו לומר להיפך 'לשמוע בקול דברו עושי

היתה יכולה לעצור את בכייה, וייללה בדמעות שליש על הנער שנמכר על לא עוול בכפיו, לעבר הבלתי ידוע, והנה לשנה הבאה, בשובה לקריאת פרשת וישב ב'צאינה וראינה' נענתה לאמר, יוסף, יוסף, בשנה הזאת לא אזיל דמעה בעדך, שהרי כבר ראית אשתקד מה אירע לך בלכתך אליהם, ומדוע שבת על אותה הדרך... והיה ה'בית ישראל' אומר, לא מליצה ולא צחות יש כאן כי אם קורטוב של אמת כואבת, כי כך נמי מנהגינו, פעמים ונכשלים אנו בהליכה אחר יצרינו כסומים בארובה, ואם ראית שבעבר נכשלת, מדוע שבת לילך ולהתקרב אל מקום הסכנה - יצרך הרע... ברח לך לבל תכשל שוב, אחרי ש'בעל נסיון' אתה כי המקום מסוכן עבורך.

כט. ואכן, גדול שכרו של הנלחם, כביאורו של הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשתן ד"ה וימאן) ב'טעם' שעל תיבת וימאן - 'שלשלת'. משל לפועל העובד אצל 'בעל הבית' אף אם יעבוד 'יומם ולילה' - יצא אדם לפעלו מבעוד יום עדי ערב ירוויח את שכרו בשכר נאה, גם תהיה לו פרנסה בהרחבה גדולה, אך עדיין רחוק הוא מן 'העשירות', ורק בהזדמן לפניו איזה 'עסק' טוב ומוצלח המניב רווחים עשרת מונים מההשקעה, בזה יעלה קרנו בפעם אחת למעלה למעלה כמו השלשלת, וייהפך להיות מעשירי העיר. כיוצא בו ממש הוא בעניני רוחניות, תמידים כסדרן עובד הוא את ה', ומתעלה מדריגה אחר מדריגה, אך עדיין ארוכה לו הדרך, אמנם, בבוא אליו פעם אחת 'נסיון קשה ומר' אשר מרגיש הוא ממש טעם מיתה בהתגברו על זה, אם יעמוד האיש בזה הנסיון, ב'וימאן' חזק ואדיה, לשבר את כל כוחות התאוה בגופו ונפשו - זאת היא ההשקעה בעסק טוב המביאה לו רווחים עצומים לנצח נצחים, הרבה יותר מכפי יגיעתו בתחילה.

וזה נרמז בטעם ה'שלשלת' העולה למעלה, כי בהתאפקות אחת מתאוה רעה ובעצימת עיניים מהביט ברע זוכה לעלות מעלה מעלה, והיא ההשקעה הכי טובה בחשבון שלו ב'בנק' של מלך מלכי המלכים הקב"ה, המשלם שכר טוב ליראיו, והוא מאמרם (במדב"ר יד ו) 'אמר הקב"ה עלי לשלם שכר אותה העין', הכתוב גבי יוסף הצדיק שעצם עיניו מראות ברע, כי הקב"ה לא נשאר 'בעל חוב', ועל כל התאפקות והתגברות נגד היצה"ר ב'וימאן' זוכה לשכר גדול בבחינת עשירות.

ל. הגה"ק מאוסטראווצע זי"ע היה אומר, שהרבה יש להתבונן בלימוד זה, דאם יהודה לא היה מודה שהוא עשה את המעשה, היו מוציאים להריגה את תמר ושני עובריה - ואף על פי כן העדיפה להפיל עצמה לכבשן האש ולא להלבין ברבים את פני מי שמסכים שיהרגו שלשה נפשות בישראל - בכדי לשמור על כבוד עצמו, היש לך... גדול מזה... ודייקא ממעשה זה למדו חז"ל 'נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים', כי כ"כ גדול חומרת הדבר...

נוראות מצינו ברמב"ן (לט יב) המבאר את הטעם שהניח יוסף את בגדו בידה של אשת פוטיפר - 'לכבוד גבירתו לא רצה להוציאו מידה בכחו הגדול ממנה', ר"ל, שיוסף היה גיבור ממנה, ובנקל היה יכול להוציאו אלא שחשש על כבוד גבירתו, והדברים נוראים שהרי בגד זה הוא ששימש ראייה לעלילותיה השפלות על יוסף ועי"ז ישב בבית האסורים, ועכ"ז הסכים יוסף להשאיר את הבגד בידה, על אף כל הצרות שיבואו לו מחמת כן, העיקר לשמור על

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

הוא האמת, 'דהא דקאמר לעיל 'כאילו שופך דמים' לאו דשקולין הם, אלא שיש בכלל ענין זה ענין דשפיכות דמים, כיון דאזיל סומקא ואתא חורא, אבל אה"נ דמלבין חמיר משפיכות דמים, כיון שמביישו בפני רבים' לב.

ומבאן נלמד עד כמה צריך לחוס על כבוד חברו מלגרום לו צער ועלבון ברבים וביחוד ל', ואדרבה לחלוק לו כבוד, ולדרוש בשלומם וטובתם של ישראל כל הימים, לעמוד לימינם ולהקל עליהם כמה שבידו ל', ומידה טובה מרובה עד כמה גדול שכרו בזה ל' ובבא ל'.

פני חברו עד שאמרו (ב"מ נט.) אין לו חלק לעולם הבא, וב'פני יהושע' (ב"מ נח:) מוכיח דעון זה חמור יותר מעון רציחה, שהרי אמרו (ב"מ שם) 'כל היורדין לגיהנם עולים (לאחר י"ב חודש, כמשפט רשעים בגיהנם), חוץ משלשה שיורדין ואין עולין, ואלו הן... והמלבין פני חברו ברבים ל', והמכנה שם רע לחבירו, ומדייק ה'פני יהושע' דממאי דקתני 'כל היורדין' משמע שגם רוצח השופך דמים בכלל העולים מגיהנם, וא"כ איך אמרו שם 'כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים', והלא המלבין פני חברו גרוע וחמור יותר, והא ראיה שאינו עולה מגיהנם, ומתריץ דבודאי כן

כבודה ולא לבזותה, והתבונן נא, כי אין המדובר ב'צדקת הדור', אלא בנכרית מרשעת שבאה להכשילו בחטא, אך מכל מקום חס על 'כבוד גבירתו', ומעתה קל וחומר בן בנו של קל וחומר עד כמה צריך לשמור על כבוד אדם מישראל ואפילו אם הוא רשע גמור, ועל אחת כמה וכמה שאינו רשע כ"כ...

מענין לענין, כתיב בפרשתן (מ ו) 'וירא אותם והנם זועפים', וברש"י (שם ה) 'ומדרשו, כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חברו'. הקשה הרה"ק ה'פני מנחם' (שמענו ממי ששמעו ממנו) בשלמא, פניו של שר המשקים היו זועפות שהרי ראה פתרונו של חברו שיתלו את שר האופים, וחשב שאף חלקו יהא כסופו של חברו, אבל שר האופים שראה שישבו שר המשקים כמשפטו הראשון, אם כן למה היו פניו זועפות, הרי היה לו לומר לעצמו שאף הוא יהא פתרונו לטובה, אלא שלא היה לו עין טובה ולא היה יכול לסבול לראות חברו משתחרר ויוצא לחירות למשפטו הראשון, ומשום רשעותו ועינו הרעה נענש.

לא. פעם הלך אא"ז הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לשפוך צקון לחשו בכותל המערבי, בהיותו שם רצה מאן דהוא לגשת אליו לתת לו 'ספר קודש' בכוונה תחילה שהרבי ישלם לו ב'נדבה' בעין יפה ובנתינה הגונה, משהבחינו בו המשמשים הרחיקוהו משם כדי שלא יפריע לצדיק באמצע עבודת הקודש, ויהי כאשר סיים הרה"ק להתפלל והתחיל לחזור ולצאת מן הכותל הזדעזע כשהבחין לפתע ביהודי זה העומד מרחוק ומחזיק את הספרים בידו, כי הבין שהלה רצה לגשת אליו אך לא נתנו לו, וכשהוא נסער בסערת רוחו נתן ידיו על מצחו וזעק מקירות לבו 'הם מבלבלים אותי לגמרי, איך אפשר לגרום עגמת נפש ליהודי...'. ומיד ציוה למשמשיו למהר ולהביאו לפניו, וכדי לפצותו ולפייסו נתן לו נדבה גדולה, ואז הלך ליטול ידיו וחזר שוב לכותל המערבי להתפלל.

לב. צא ולמד חומר העוון ממה שאמרו (ב"מ נח: טט.) 'כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים... אין לו חלק לעולם הבא' וכדאי הוא העיון בתשובתו של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספרו 'מנחת שלמה' (ח"א סוף סימן ז) שהאריך לעורר בענין הלבנת פנים, ודן שם באריכות מדוע לא מצינו שהתירו לחלל את השבת כדי להציל את חברו מהלבנת פנים (ועי' שו"ע או"ח שז יד), ואיך א"כ מזלזלים בדבר חמור כזה.

לג. מעשה היה אצל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שנכנס פעם להדליק נרות חנוכה וניגש אל המנורה, אך במקום להדליק הורה למשמשו להכניס את המנורה אליו החדרה, ולאחר כמה דקות יצא עם המנורה והדליק את הנרות כדרכו. החסידים שראו מעשה זה התפלאו מאד, והיו סבורים שבודאי היו לרבים בזה ענינים נסתרים וגבוהים העומדים ברומם של עולם, אך לאחר ההדלקה סיפר להם המשמש גופא דעובדא היכי הוי, כי תפקידו היה להכין את נרות המנורה מדי יום ביומו, ובאותו יום התחלף לו בין כד השמן לבקבוק של משקה 'מעד' [-מי דבש], ובטעות הכניס את ה'מעד' במקום שמן זית, ובכניסתו הבחין הרבי מיד בטעות, לפיכך הורה להוציא את המנורה, כי לא רצה לגלות את הטעות ברבים ולבייש את פני המשמש ברבים.

לד. בשם הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע אמרו, שאף אם אין אדם יכול לעזור לשני ולסעוד אותו, וגם אין בכוחו לדבר עמו דברים המתיישרים על הלב, לכל הפחות ישמע אותו ויקשיב לשוועתו שגם בזה הוא מצילו ומעודדו - כשמרגיש שיש אחד שמבין מצוקתו, וכמו שנרמז בפרשתן (זא כא) 'וישמע ראובן ויצילהו מידם', שעצם השמיעה היא ההצלה.

לה. ומלבד שהקב"ה ישלם לו שכרו, זוכה הוא גם להיות מכובד על הבריות, כי כפי הנהגת האדם עם אחרים כן ישיבו לו כגמולו, לטב ולמוטב. רמז לענין זה מצא הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטאר זצ"ל דבפרשתן גבי יהודה

והכינו את אשר יביאו - ההכנה לימי החנוכה הממשמשים
 שבא מבלי להכין את עצמולו, כי ככל שיכין את
 עצמולו ויזכך את נפשו^ל כך יזכה^מ להשיג יותר את
 מועדי וזמני השנה, כי אינו דומה המקיים את
 המצווה והנכנס אל היום טוב' אחר הכנה ראויה, למי
 האור והקדושה הנוראה וכל ההשפעות הטובות^מ, ולא

ותמר כתיב (לח טז) 'ויאמר' הבה נא אבוא אליך' והיא השיבה לו 'ותאמר מה תתן לי', והטעמים על תיבת 'ויאמר' -
 'ותאמר' שוים המה, שעל שניהם יש 'פשטא', וכן בהמשך כתיב (פסוק יז) 'ויאמר' אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן, 'ותאמר'
 אם תתן ערבון עד שלחך', שהטעם על שתי האמירות הוא 'זקף גדול', וגם בכתוב שלאחריו (פסוק יח) 'ויאמר' מה הערבון
 אשר אתן לך, 'ותאמר' חותמך ופתילך ומטך' שעל שניהם הטעם 'רביעי', ללמדנו שכך הוא דרך העולם, שתמיד ישיב
 לך איש שיחך באותו דרך וניגון שהנך מדבר אליו, ואם אתה תתחיל את הדיבור בנחת ולשון רכה גם השני ישיב לעומתך
 באותה מטבע, ובניגון של 'פשטא', אך אם תפתח פיך ב'זקף גדול', גם רעהו ישיב לך בזו הדרך, ודי למבין.
 לו. וכבר אמרו, שכל מעשה הצלתו של יוסף הצדיק מבור בית הסוהר ועלייתו להתמנות למשנה למלך - הכל היה
 כששאל את שר המשקים והאופים - מדוע פניכם רעים היום, כששם לבו לחזק את זולתו. ללמדך שמ'מילה
 טובה' איש לרעהו אפשר לאדם להציל אחרים ואת עצמו, עדי בואו אל כס המלוכה...

וזאת נדרש גם ממה שנהגו להניח את ה'שמש' מעל הנרות, כי בו מדליקים את הנרות (מהרי"ל), ורמז יש בדבר
 כי כל המיטיב לאחרים כדוגמת ה'שמש' שהוא מדליק את כל הנרות אזי עולה ומתעלה הוא על כולנה...
 עוד במעלת ה'שלום' ורעת המחלוקת יש להביא מה שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה לך) בביאור האמור
 בפרשתו שאמר יעקב ליוסף 'לך נא וראה את שלום אחיך ואת הצאן והשיבני דבר' (לו יד), כי היתה ברכה מרובה
 בצאנו של יעקב אבינו, מאחר שהיו השבטים כולם באחדות חוץ מיוסף, וכמו שאמרו בגמ' (בי"מ נט.) שהשלום מרבה
 שפע וברכה, ועל כן אמר יעקב ליוסף לך נא ראה את שלום אחיך אשר כולם בשלום, וראיה לדבר הוא מ'שלום
 הצאן', שאם לא כן אזי לא היה ברכה בצאן, ומכך תלמד גם אתה להיות עימם בשלום.
 לז. וכך אמרו 'בעלי הרמז' כי 'הכנה' בגימטריא 'יסוד', כי העיקר וה'יסוד' שעליו יעמוד כל בניין מעשה המצוה
 הוא ה'הכנה' שלפניה ברעותא דליבא.

והנה בשלטי הגיבורים (שעל הגהות מרדכי שבת עט.) הביא רמז לחנוכה מלשון הכתוב בפרשת מקץ (מג טז) 'טבוח טבח
 והכן', שאות ח' מ'טבח', בצירוף תיבת 'והכן' עולים יחדיו - 'חנוכה'. והרי שבחנוכה נרמז במיוחד ענין ההכנה.
 באחד מימי חנוכה בשעת מנחה שלח הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע אחד מנכדיו אל הרה"ק ה'בית
 ישראל' מגור זי"ע טרם ידליק נרות חנוכה, ויהי כאשר הגיע לבית המדרש שהה ה'בית ישראל' בחדרו ביחידות -
 קודם הדלקת נרות חנוכה, ניגש הנכד אל המשב"ק הרה"ח רבי חנינא שיף ז"ל, וביקש ממנו שיכניסנו אל הרבי
 אחר שיש לו 'שליחות' מהרבי מביאלא, הציץ הגבאי אל תוך החדר וכראותו שה'בית ישראל' מסתובב אנה ואנה
 בדביקות עצומה תפוס בשרעפיו, סגר את הדלת והתנצל שאינו מעיז להפריע לרבי בעת כזאת, אך אם דעתו שעליו
 לקיים דווקא כעת את השליחות ייכנס לבדו, הנכד שהבין שאין לו לעכב את השליחות מזקנו ניגש לפתוח את
 הדלת, ויהי אך פתח הדלת במעט וראה את פניו הקדושים בוערים כלפידים, נסוב על עקבותיו מרוב יראה ופחד,
 חזר אל זקנו, וסיפר לו דברים כהווייתן - את המחזה הגדול שראו עיניו בקודש פנימה, בשמוע הרה"ק מביאלא
 את דבריו עלתה בפניו קורת רוח, וכה אמר לנכדו אכן זאת היתה עיקר כוונתי 'בשליחות' ששלחתך, כי היה ברצוני
 שתראה את התלהבותו 'בהכנה דרבה' טרם הדלקת הנרות...

לח. כך אמר הרה"ק ה'ישועות משה' מוויז'ניץ זי"ע, 'הכנה' עולה בגמטריא - 'מח ולב', לרמז שבראשונה יש להכין
 את המח ואת הלב לבורא כל עולמים, ולהדליקם בנר חנוכה.

לט. הרה"ק אדמוה"ז מטשורטקוב זי"ע היה אומר על הקרא (י כג) 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם', כי כמו
 ששווי וחינה של 'אבן יקרה' תלוי היכן העמידוה, אם יעמידוה בתוככי חרס ועץ, או בתוככי כותל מטונף
 ומזוהם לא יהא נראה זיו האבן, ורק כאשר יעמידוה במקום הראוי לה - במקום נקי ומצוחצח אז תעמוד על ערכה
 וחינה כראוי לחשיבותה. כדברים האלה לדידן, בימים הללו שורה אור לכל ישראל - אלא שהכל תלוי אם ינקה
 עצמו מעט שיוכל האור לשכון בתוכו (אפ"י במעט) יזרח האור כדוגמת אבן טובה כשנמצאת בתוככי כסף וזהב (גנזי
 ישראל תרפ"ד משם אביו).

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

ולא זו בלבד, אלא דכתב ה'רד"ק' על הפסוק שם (ו) ויהי כמלאת הכלים - (באגדה ובתרגום של תוספתא), כשנגמרו הכלים, אמרה לבנה הבא עוד כלי חרס שבורים, כי הקב"ה שגזר על כלים רקים שיתמלאו בדרך נס, יגזור גם על כלים שבורים שיתוקנו, ואכן אסף הבן כלים שבורים, נתנם זה על גב זה, ונתחברו כאחד בדרך נס, והמשיך עמוד השמן למלאות את הכלים עד שנגמרו כולם, ונענה הבן 'אין עוד כלים בבית', - שמע עמוד השמן כי כן ופסק (עד כאן בתרגום מארמית), מעתה, יש להמליץ בעדינו, שהרי 'אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו' (ע"ז ג.), ויש מקום לאדם לומר - אין בכוחי להכין כלים מזופפין וסתומין כראוי - לבל ישפך ויאבד השפע, לזה אמרינן ה'בן כלים כפי כוחך, ואף אם יהא הכלי מחורר כְּנֶפֶה, יעשה הבורא נס ויסתום את הכלי, כדי שיקלוט האור...

עוד אלא שההכנה היא ה'כלי קיבול' לקלוט בו הקדושה, דמי שבא בלא 'כלי', במה ישמור ויחזיק את האור הגדול. ומקרא מלא דיבר הכתוב ב'אלישע', כאשר התלוננה ה'אשה השונמית' בפניו על ענייה ודחקה, ציוה עליה אלישע הנביא (מלכים ב ד ג) 'לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך, כלים רקים אל תמעטי', ואכן כפי כמות הכלים שהביאה כך היה כמות השמן שנספך בדרך נס בלי גבול וסוף, ולכאורה יש להבין, אם כבר נעשו לה ניסים בריבוי 'השמן', מדוע לא נעשה לה עוד נס בריבוי 'כלים', אלא, זה הכלל, אין אדם זוכה לנס, אם לא יעשה איזו פעולה מצד עצמו, ולכן ברגע שנגמרו הכלים נפסק גם כן 'שפע' השמן מלהשפיע, והלימוד לדידן, בכדי לזכות לשפע הנס והאור, צריך להקדים ולהכין תחילה 'כלים' לקלוט בהם את השפע, ואז נזכה ליהנות מן השפע הנשפע בימי חנוכה^{כב}.

מ. מסופר על הרה"ק ה'ישמח ישראל' מאלכסנדר זי"ע, שלא נתן לחסידיו לשהות אצלו בעת הדלקת הנרות, חסיד אחד שעז היה חשקו לראות את עבודת הקודש, נחבא פעם באחד הארונות שבחדרו, והציץ משם לחזות בנועם קדשו, והנה רואה הוא שטרם הדלקת הנרות היו פני הרבי בוערים כלפידים, בהכנה דרבה לקראת קיום המצוה, אך בבואו להדלקת הנרות 'פשט צורה' של ההתלהבות, ו'לבש צורה' של פשטות והתאפקות, אמר את הברכה מילה במילה והדליק את הנרות. החסיד שהביט בעבודת הקודש התפלא עד מאד, דהא איפכא מסתברא, שהיה צריך להתלהב בעת קיום המצוה גופיה יותר משעת עבודת ההכנה, אך לא העיז לצאת ממחבואו בידעו שכל הימצאו בחדר שלא ברשות הוא, לפיכך שמר את השאלה בלבו, למחר ניגש אליו ה'ישמח ישראל' ואמר לו 'ההתעוררות שהאדם זוכה בשעת קיום המצוה היא על ידי אתערותא דלעילא, אבער וואס דער מענטש קען, און וואס דער מענטש דארף (מה שהאדם יכול וצריך) הוא לעורר את לבו באהבה ויראה בשעת 'הכנתו' למצוה, ואז עליו להתלהב ולהבעיר את לבו בדביקות להבורא יתב"ש'...

מא. הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע נשא את משלו לחולה אנוש שבדקו הרופא וגילה את אזנו כי דרך רפואתו היא שישפוך יין על גבי התנור וינשום עמוק את הריח העולה, הלך החולה ו'ניסך יין' על התנור, גם הכניס את האוויר עד לתוך עמקי ריאותיו, אך לדאבון לב לא נראה שום שינוי במצבו, חזר האיש אל הרופא ושאלו 'למה רימיתני', הן עשיתי ככל אשר צויתני ואיני רואה שום סימן הטבה. החזיר לו הרופא, הגידה נא, מה עשית, סיפר לו החולה כך וכך עשיתי, נענה לו הרופא, אוי, סכל שכמותך, וכי תעלה על דעתך שיש תועלת בשפיכת יין על גבי תנור צונן, כלום 'סגולות' הנני נותן לך, הרי הכוונה הייתה שתדליק תחילה אש בתוך התנור, וכשיהיו דפנותיו רותחות אז תשפוך יין, ובזה ינדוף ריח היין ויתפשט כהוגן בחלל הבית, ובכח עשן זה כשיכנס לגופו של אדם לסלק ממנו את כל המזיקים. והנמשל לענייננו, חנוכה הינם 'ימים המבורכים', מלאי אורה והשפעות קדושות ונפלאות, אך תחילה צריך האדם להרתיח את עצמו למען יהיה כלי מחזיק ברכה, ובזה ישאב השפעת וקדושת הימים עד שיבואו כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו.

מב. והעיקר שיגש בהשגות גדולות כידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מובן ביותר, כי הקב"ה רוצה להעמיסנו בשפע גדול ביותר אבל למעשה יריק עלינו רק כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו - עבודת ה' באש קודש, התלהבות וחיות

בפרשתן (לו א) 'וישב יעקב' וגו', וברש"י, 'וישב יעקב, הפשתני הוזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הוזה, היה פקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו וכו'. וביאור הדברים הוא על פי מה דאיתא בגמ' (ב"ב ענ:) [ב'אגדתות דרבה בר בר חנה', שאין לנו הבנה בעומקם ובסודם] 'ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחוינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אנביה וקדח אנמא עילויה, סברינן יבשתא היא וסלקינן ואפינן ובשלינן אנביה, וכד חס גביה - אתהפיך, ואי לא דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן', פירוש הדברים, פעם אחת הלכנו בספינה וראינו דג שנתקבץ חול מן הים ונאסף עליו, ואף צמחו עשבים, עד שסברנו שהרי זה יבשה מאיי הים, ועלינו עליו ואפינו שם ובשלנו על גבו, עד שנתחמם גב הדג ונתהפך, ואלמלי שהיתה ספינה אחרת סמוכה אלינו היינו טובעים בים בעת נפילתנו ממנו. ויש בדברי הגמ' הללו רמז גדול, כי פעמים שאדם ירוד ב"ב עד שהוא שוכב באדמה וכבר עולים עליו עשבים... שאיבד ל"ע כל צורת אדם, אך האמת שאין מקום לייאוש כלל, אלא אם 'יתחמם' - יתעורר לחיים, ויתהפך מן הקצה אל הקצה. הן הן דברי רש"י, 'ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו', כי גם אם יש כאן 'פשתן הרבה', חבילי חבילי עבירות שמערים השטן, אך על ידי 'ניצוץ אחד', שיבעיר בעצמו אש ההתלהבות - שורף

ומדרבי עבודת ההכנה הוא ריבוי לימוד התורה, וכבר אמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע, שהאור של כל יום טוב טמנו חכמים בחלק התורה שלו, דהיינו בהלכות החג בחג, כי האור נגנו בתורה, וכ"ש בחנוכה שכל עיקרו גנו בתורה, כי גורו היוונים 'להשכיחם תורתך' והחשמונאים התגברו עליהם, לכן פשוט שאי אפשר לזכות לאורות של חנוכה בלי האור של התורה. דורשי רשומות אמרו להעמים במאמרם (ברכות נא:) 'אין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו', אורו זה תורה בכתוב (משלי ו כג) 'ותורה אור', ללמדנו שאי אפשר 'לברך' על הנר של חנוכה עד שיהנה מאור התורה.

ורמז לדבר, שהנה בסוגיא דחנוכה (שבת כא:) אחר האריכות דברים איך וכמה על האדם להדליק, באו חכמי התלמוד ושאלו 'מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה', ולכאורה הוי להו להתחיל ולפרש מאי חנוכה תחילה ואח"כ לבאר ולפרט את פרטי ההלכות, ולהאמור יש לומר, כי רק אחרי לימוד דף גמרא אפשר לנסות להבין 'מאי חנוכה', אבל בלי כח התורה פשיטא שלא ישיג מאומה. ועוד רמז לכך, דכמדומה שלא מצינו שום קושיא שיש עליה כ"כ הרבה תירוצים כקושיית ה'בית יוסף' (סימן תרע) מדוע קבעו שמונת ימי חנוכה ולא שבעה, הלא דבר הוא, ואולי סיבב הקב"ה כך כדי ללמדנו שעיקר יום טוב של חנוכה הוא לימוד התורה ביגיעה והתמדה ולחדש חידושים לאמיתה של תורה.

מג. והיינו, כי גם אם נראה שהוא שקוע בחטא לגמרי ח"ו הרי עדיין יש בו 'נקודה טובה' שממנה יכול להתחדש ולהתחזק, ואין לו אלא לגלות אותה ושוב תאיר היא כבראשונה. ורמזו זאת בהא דאיתא בגמ' (שבת כא:) לגבי נס חנוכה, 'שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול', שאף אם כל 'השמנים' טמאים עדיין יש פך אחד חתום בחותמו של כהן גדול כשהוא שמור בטהרתו ובקדושתו, וממנו נתחדשה כל העבודה...

פעם ביקש הגה"צ רבי ירוחם ממיר זי"ע מתלמידו שיביא לפניו את ה'ספר מוסר' המונח על החלון הסמוך, הלך התלמיד לשם ולא מצא כי אם תפוז - מאראנץ, חזר התלמיד כשהוא נבוך ואמר לא מצאתי שום ספר מוסר, אמר לו רבי ירוחם שנית תביא את ה'מוסר-ספר', בדלית ברירה הביא את הפרי... שאלו רבי ירוחם, פרי זה הוא חי ועסיסי או שמא הוא כחציר יבש, השיב התלמיד ודאי פרי חי הוא, החל רבי ירוחם לקלף את הפרי, ואמר הנה הקליפה קשה היא ויבשה, אף מתחתיה יש כמין קרום לבן קשה, ואף סביב 'בשר' הפרי יש כמין שקית לבנה (העוטפת כל פלח בפני עצמו) שאף זה יבש לגמרי... אם כן מדוע תאמר כי הוא 'פרי לח וחי', אלא כי 'ממעמקים' ומתחת כל הקליפות הללו העוטפים את הפרי מכל עבר יש פרי נוטף עסיסיות... כך גם אם נדמה שהאדם 'יבש' לגמרי, ומכל עבר מסובב הוא ב'קליפות', אך בעמקי נפשו מלא חיות ולחות הוא, על כן נקרא שמו 'חי' ולא 'יבש כמת'...

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

את כולו וחוזר בבת אחת לכמות שהיה מתחילה^{מד}. וכבר איתא בספה"ק כי כל מהות ה'חנוכה' הוא חידוש והזמן גרמא, בימי החנוכה שסגולתם 'להדליק נר' - עבודתו ית' מתוך חמימות והתלהבות, שהנה, שידליק בעצמו את 'הנר' ויזכה ל'תחיית המתים'^{מה}. הקשו הפוסקים, מדוע קבעו חז"ל את ימי חנוכה להלל

מד. ודע, כי ה'בוער באש' ההתלהבות, לא רק על עצמו בלבד הוא משפיע לשרוף את כל 'הפשתן' ולכלות את כל אותם יצרים רעים ותאוות רעות, אלא בזה גורם להשפיע חמימות על כל בני ביתו לטוב להם כל הימים. ובזה ביארו מה שאמרו חז"ל (שבת כג:) 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים', שמאחר שרגיל בנר וב'אש' הקודש אזי הוא מרתיח ומחמם את בניו שאף הם ילכו בדרכי ה' מתוך התלהבות והשתוקקות, עד שאכן לבסוף יגדלו להיות תלמידי חכמים.

ויתבאר עוד, בהקדם המסופר שאחד שעלה לכהן פאר ברבנות אחת העיירות ניגש אל הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע, לבקש 'הדרכה' כיצד עליו להדריך בני קהילתו למען ישמעו ולמדו את דרך ה' אשר הוא מנחיל להם, והשיב לו במעשה בעני בן טובים שנקלע ל'שוויץ באד' (סאונה) יחד עם ר' משה גביר העיירה, והנה רואה העני איך שעומד המשמש ומכה בגביר מכות נאמנות בכל חלקי גופו - מעלה מטה מזרח ומערב, ועל כל מכה וכמה שיוצאת ממקלו של המשמש השמיע הגביר את הנאתו בקולי קולות אהה... אהה... אהה... כך נמשך הדבר במשך שעה ארוכה, כשזה מכה בכל כוחו בגופו של הגביר, ו'לעומתו משבח' הגביר באנחות של הנאה ותענוג, ככלות השעה יצא הגביר מהיכל השוויץ באד, ושלשל לידי המשמש סכום הגון ביותר. בצר לו הבין העני שהגביר נוהג לשלם טבין ותקילין על הכאות בגופו, על כן עקב אחריו בדרכו לביתו, ובבואו הביתה - כשכבר עמד הגביר על סף שערי ארמונו, פנה אליו והחל מפליא בו מכותיו... מימין ומשמאל תפרוצי... ותעל חמת הגביר, וגער בו, החסר משוגעים אנוכי, מה לך כי דלקת אחרי, הנח אותי לנפשי... נענה העני... לא לא... עתה תפתח את לבך ותשלם את משכורת הנכבדה תמורת המכות... מיהר הגביר והזעיק את שומרי הבית והללו סילקו אותו בבושת פנים הרחק כמטחווי קשת מארמונו של הגביר, ותשקוט הארץ.

נדהם העני ותמה, מה נשתנית מהשמש שב'שוויץ באד', ופרץ בבכי מר על גורלו שלא שפר, ועל מזלו שאינו מיטיב עמו, אחר כמה ימים אצר אומץ, ושב אל הגביר בהכנעה גדולה, ילמדנו רבינו - מה נשתנו מכותיי ממכות המשמש בשוויץ באד, הגביר שהכיר כי אך ורק לטובה כוונתו, ניאות להסביר לו, וכי מדוע לא תבין, במקום השוויץ שורה חמימות יתירה, ותחת השפעת החום המהביל והגדול נכנסת כל הכאה עמוק עמוק בבשרי ופועלת פעולת טוב בבריאות הגוף והנפש, על זה אכן כדאי וראוי לשלם טבין ותקילין, אבל, על מכות גרידא הבאים להכאיב לי - אך רע ומר יהיה סופו של המכה...

כיו"ב, אמר הרה"ק הרי"צ לאותו רב בישראל, אם תשרה בסביבתך השראת חום דוגמת השוויץ שמשרה חמימות יתירה באש להבת אז תוכל להטיף באזנן מוסר, להדריכם בדרך הטוב והישר, אבל סתם הכאות - סתם הטפת מוסר לא יכנסו כלל לתוככי אזנם, ולא יפעלו כלל איזו פעולה טובה.

ובדרך זה יבואר מה שאמרו 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים', כי אם יהא רגיל בנר - להאיר להם ולחמם אותם באש שבנר, אז יוכל גם לומר להם מוסר להיות תלמידי חכמים, אך אם אינו 'רגיל בנר', אלא רק צועק ומבקר ומעיר הערות אזי לא ישמעו אליו כלל, ודבריו לא יעשו פירות.

מה. החיד"א (פני דוד וישב) מבאר מנין ידע יוסף לפתור ל'שר האופים' את חלומו כי בעוד ג' ימים ישא פרעה את ראשו מעליו וימיתו, ומדוע גרע חלקו משר המשקים אשר פתר חלומו לטובה. ומבאר את העניין במשל לצייר אחד שצייר במעשה אומן ציור היאך שאדם עומד וסל פירות בידיו, משהעמידו את הציור בחוצות העיר באו עופות וניסו לאכול מהפירות, וכל הקהל הביעו בהתפעלות מכישרונו של הצייר שהצליח לצייר ציור 'אמיתי' כל כך, ויחד כולם הודו ואמרו 'ציור זה ממש יש בו רוח חיים' והראיה מהעופות שדימו שאכן אלו פירות האילן ממש. עבר שם פיקח אחד ואמר, אדרבה משם ראיה שהציור אינו 'חי' כלל אלא אדרבה 'מת' הוא, כי באם היה הציור כולו 'חי' הרי היו העופות מתייראות מהאדם המצוייר ולא היו מתקרבות כלל אל הפירות, אלא שמע מינה שאכן הציור 'מת' הוא. כך היה אף אצל יוסף הצדיק מששמע על חלומו של שר האופים שעופות באו ואכלו מהסלים שמעל ראשו הבין שאינו אלא אדם 'מת'. ולענייננו אנו עלינו להיזהר שלא לעבוד עבודתנו כמת בלא חיות דקדושה בעבודת השי"ת, וכך ננצל מכל העופות והציפורים למיניהם המנקרים במוחנו.

העבודה, וכאשר החשמונאים מסרו נפשם לחדוש העבודה הרי בזה תיקנו את הפגם מעיקרו, שהוכיחו שהעבודה יקרה בעיניהם עד שמוכנים למסור את הנפש בעדה, על כן הגדיל הקב"ה לעשות עמהם גם ופלא בנצחון על היוונים¹⁰.

עפי"ז מבאר הא דאיתא בנמרא (שבת כג:) 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, וכבר דקדק המהרש"א מדוע לגבי שאר מצוות כתיב 'הזהיר במוזהו זוכה לדירה נאה, הזהיר בציצית זוכה לשלית נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין, ואילו כאן כתיב 'הרגיל בנר (עיי"ש), אלא 'שגם לדורות זהו הענין של נר הנוכה להימשך אחר השי"ת בלהב אש עולה למעלה בכל רגע בהיות חדשה ללא התיישנות וללא התקררות, וגם נר של שבת יש לומר שהיינו הקך וכו' (עיי"ש), ומעתה יש לומר כי 'הרגיל בנר' הכוונה שהוא רגיל תמיד בהתחדשות, ולא רק לפרקים, על כן שברו שיהיו בניו ת"ח מאחר שהוא רגיל תמיד בהתחדשות ממילא יהיו תולדותיו כיוצא בו.

ובן העמיסו צדיקים בלשון חז"ל (שבת כא:) 'מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק', דהכוונה לבטל את הרגילות בקיום המצוות.

על אחת כמה וכמה, בגשתו להדליק נר הנוכה, שצריך לבעור בו אש ההתלהבות והתשוקה לעשות רצונו בלבב שלם, ולא יקיים את המצוה 'כמעשה קוף' בעלמא, אלא כבר עובר לעשייתה יתכונן לקראתה ברגשי קודש¹¹, ומתוך התבוננות בגדולת וקדושת המצוה, ו'לאן אתה נכנס למקום אש להבת שלהבת', כי רק

והודאה ולא למשתה ושמחה, ואילו פורים נקבע ליום משתה ושמחה, ותירץ הב"ח (סוף סימן תר"ע) כי עיקר הגזירה בפורים היתה מפני שנהנו בגופם מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), וכיון שהפגם היה בגוף על כן נענשו בגזירת כליון הגופים, דהיינו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים רח"ל, ועל כן ישבו בתענית לענות את גופם עד שנתבטלה הגזירה, לפיכך כאשר עינו את גופם וצמו שלשה ימים ועשו תשובה נתבטלה הגזירה, ולפיכך גם היו"ט שנקבע לדורות תיקנו בו ריבוי אכילה ושתייה שהם צרכי הגוף כדי לזכור עיקר הנס. אבל בחנוכה היתה עיקר הגזירה מפני שנתרשלו בעבודה, ועל כן נענשו שביטלו מהם העבודה שהיא צרכי הנפש, כדתניא בברייתא (אוצר המדרשים אייזנשטיין עמ' 193) שגזרו היוונים על ביטול קרבן התמיד ושימאו את כל השמנים וביטלו מלהדליק נרות המנורה, ומשום הכי היתה דרך חזרתם בתשובה על ידי שמסרו החשמונאים את נפשם על העבודה, וכמו כן הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי עבודה בבית ה' ועשה להם גם בנרות, וגם לדורות קבעו להדליק נרות תחת אשר הערו למות נפשם על קיום העבודה, ולהלל ולהודות להקב"ה שהיא עבודה שבלב, עכ"ד.

ותמה ה'שם משמואל' (מקץ תר"פ ד"ה ועם דרכנו) שלא מצינו בשום מקום שהחסירו בני ישראל אפילו קרבן אחד בימים ההם, ואם כן במה 'נתרשלו בעבודה'. אלא מבאר, שוודאי הקריבו בני ישראל את הקרבנות אלא ש'נתרשלו', וכלומר, שהיה זה מתוך קרירות ובעצלתיים, וכמצות אנשים מלומדה בלא התעוררות רגשות פנימיות הלב, ועל כן נגזר עליהם לבטל את

מו. באמת אמרו, כי עצם הנס שנעשה בהדלקת המנורה מורה על עניין ההתלהבות מתוך התחדשות, וכלשונו של הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (תרע"ד ליל ג), כי צורת איש ישראל להיות משתוקק לאביו שבשמים, כי נפשו חלק אלוך ממעל, וכמו שלהבת המתנענעת ונמשכת למעלה, וזהו ענין קליפת יון שהיו רוצים לטמטם את הלבבות שלא יהיו נמשכים ומתלהבים אחר השי"ת כמו שמטמטמין (סותמים) מקור נובע מים, כי היו מתנגדים לזה שישראל יש בהם חלק אלוך ממעל, וזהו שגזרו 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל', וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום נתלהבו נפשות ישראל ביותר להימשך אחר השי"ת כרשפי אש שלהבתי המתלקחת ומתלהבת למעלה, ולאות אמת שנרצה עניינם למעלה בא הנס בנרות שענין הנר שהשלהבת עולה מאלי' למעלה, השמן נמשך אחר הפתילה ועולה בלהב אש אוכלה בכל רגע ורגע בחיות חדשה וכו', כי בכל רגע ורגע בא אור חדש וכו', וזה מתאים לענין ישראל שהיו אז באותה בחי' בחיות חדשה בכל רגע ורגע בלתי מתיישנת כלל ולא נתקררו האהבה והחיות.

מז. ידוע מה שאמרו צדיקים 'הכנה למצווה גדולה מן המצווה, והוכיחו זאת מדיני הדלקת המנורה בבית המקדש, שהרי קיימא לן (יומא כד: ונפסק ברמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ז) שעצם הדלקת המנורה כשרה בזר, ואילו הכנת והטבת הנרות צריכה להיות אך ורק על ידי כהן.

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

על ידי ה'הכנה' הראויה יזכה לקלוט בקרבנו את השפעות הנרות גופא תיעשה בדחילו ורחימו^מ, מתוך שמחה של המצוה הנוראות והעצומות^מ, ואין צריך לומר כי הדלקת מצוה^ג, בהלל והודאה, ובתפילות^נ ובקשות^נ לקל חי^נ.

הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע היה אומר, שבשעה שהכין רבו הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע את הפתילות היו פניו בוערים ולוהטים כמו בשעה שעמד על פתח התנור הלוהט בעת אפיית מצות. וכך אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (כי תצא תרצ"א ד"ה כי יקרא) לבאר מדוע נקראת מצות שילוח הקן בלשון חז"ל (מדרש תנחומא פרשת עקב סימן ב) 'מצוה קלה שבקלות', כי דרשו חז"ל (חולין קלט). 'כי יקרא - פרט למזומן', נמצא שלא שייך הכנה לקראת מצוה זו, ועל כן היא מצוה 'קלה'...

בדרך משל יאמר, כי מדרכו של עולם, בהוציאם את ה'בשר' מתוככי הפריזער (מקפ"א) יניחוהו מתחילה עד שיפשר הקרח שמעליו, אז יגשו לבשלו או לחממו, על דרך זה ממש, הרי תחילת העבודה קודם הדלקת נר חנוכה היא 'להסיר את הקרח' האופף אותנו, ולהתנער מכל הקרירות, ורק לאחר מכן נוכל להתחמם באש קודש ולקיים את המצווה בהדלקת הנר.

מט. מן העניין להביא מקצת שבמקצת ממה שכתבו בספה"ק בדרך קיום עבודת הדלקת נר חנוכה, ממש אחד מני אלף, ותן לחכם ויחכם עוד. והנה נהגו רבים לומר 'ויהי נועם' טרם עשיית כל מצוה, וכמו שכתב בספה"ק 'פלא יועץ' (ערך ויהי נועם) 'ויהי נועם צריך לאומרו קודם כל מעשה טוב בין בדיבור בין ממעשה', ומבאר טעמא דמילתא, כי בכל דבור ובכל מעשה גנוז רזין עילאין ורזי דרזין, ואין אנו יודעים אלא פשטן של דברים, ואם כי עצם עשיית המצוה פועלת למעלה, אך הרבה יותר פועלת היא אם מכוונים את הכוונות הקדושות שיש בה, 'זוה כוונת תפילתנו באומרנו ויהי נועם שיכוונן ה' מעשי ידינו בשמים ממעל כאילו כווננו בכל הכוונות הראויות לכוין ותפילה עושה פירות. וגם בפסוק זה יש רזין עילאין בכל אות ואות ובכל תיבה ותיבה, והיה ראוי לנו שנאמר ויהי נועם על הויה נועם'.

ולעניין ברכות המצוה כתב ב'קב הישר' (פרק צו) בזה"ל, ויכוין היטיב בברכות של הדלקת הנרות לאומרם מתוך שמחה באשר המצוה היא חביבה בשעתה לזמן פעם אחת בשנה, ולכבוד המלאכים קדישין הבאים להבית בשביל מצוה זו. וכתב שם עוד, 'והנה בברכה ראשונה של נר חנוכה יש י"ג תיבות, וצריך לכוין שהן מעוררים י"ג מדות רחמים, וכן יש י"ג תיבות בברכה שניה שהן מעוררים י"ג מדות רחמים, ושתייהן יחד הן כ"ו תיבות כנגד שם המפורש' (שעולה אף הוא למניין כ"ו).

עוד שם, שמלאכי עליון שרפים ואופנים באים לבית כל יהודי ומביטים בעבודת קדשו בהדלקת הנרות, ועונים 'אמן' על ברכתו, ורמז לדבר כי 'מלאך' בגימטריא 'אמן'.

ודע, כי כתב היעב"ץ (מור וקציעה סימן תרע"ב) שברכות אלו אינם כשאר ברכות המצוות שמברכין על המצווה, אלא הם חלק מעיקר קיום המצוה, כי הרי עיקרה נתקנה 'לפרסומי ניסא', וכי מדליק בלא ברכה לאו מידי עביד, דהרואה סבור שלצורכו הוא דאדלקה (עי' כע"ז בשבת כ"ב), נמצא שעל ידי הברכה נעשים הנרות לחפצא דמצוה, לא כן שאר הברכות שאינן חלק מגוף המצוה, ואם כן ביותר צריך להשיג לברך מתוך אש ההתלהבות באותה התלהבות של נר חנוכה גופיה.

נ. זה לשון ה'חוות יאיר' (בהגהות מקור חיים סימן תרע"ב) 'נראה לי, דעיקר מצוה הוא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם ולשמוח בהם'.

נא. רמז נאה אמרו כי הנה האש בוערת ומכלה את השמן שבנר, ו'המחבר' את האש לשמן הוא הפתילה, אך בלא הפתילה אין בכח האש לשרוף את השמן, והנה ה'שמן' רומז על כלל ישראל (וכדאיתא במדרש ריש פר' תצוה), ואילו 'האש' רומז על הקב"ה, והחיבור והדבקות בין ישראל לאביהם שבשמים הוא על ידי ה'תפילה' אותיות 'פתילה'...

נב. לכן מצינו בזה כמה וכמה מנהגים בעת השיהיה אצל הנרות, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו ורבותיו - זה באמירת 'יושב בסתר' ז' פעמים אחר הדלקת הנרות, וכבר כתב אחד הקדמונים (תלמיד הרמב"ן) ב'ספר זכירה' (סט א), סגולה מעולה לשמירה על כל השנה שיאמר בחנוכה כל לילה אחר הדלקת הנרות שבע פעמים 'ויהי נועם', כך מצאתי כתוב, וזה באמירת פרק קי"ט בתהלים, לשפוך לבו בשעה נעלה זו, לבקש על עניינים רוחניים לו ולזרעו אחריו.

נג. כי הזמן מסוגל ביותר לקבלת התפילות, וכלשון התוספתא (מע"ש פ"ה הי"ד) כל העוסקין במצוות פיהם פתוח בתפלה לפני המקום. ועל דרך שכתב רבינו בחיי (שמות יט ג) שתתפלל האשה בשעת הדלקת נרות שבת שיהיו בניה תלמידי חכמים מאירים בתורה, כי התפילה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה.

ובמו שרימוזו צדיקים בפסוק (במדבר כא ח) 'עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשוך וראה אותו וחי', שיש בו רמז על שלש הברכות שמברכים שרם הדלקת הנרות (בלילה הראשון של חנוכה), 'עשה לך שרף' זה ברכת 'להדליק נר חנוכה' כי האש דולקת ושורפת, 'ושים אותו על נס' היינו ברכת 'שעשה נסים',

'וראה אותו וחי' רומז על ברכת 'שהחיינו וקיימנו', והיינו שסגולת נרות חנוכה היא שאף כל הנשוך יביט בנרות וחי (וכמו שיתבאר עוד להלן), כי אף העומד בדיוטא התחתונה אפשר לו להתהפך מן הקצה אל הקצה לעלות מעלה מעלה, אך ה'בראשית' והתחלה היא עשה לך שרף, לבעור באש קודש בעשיית המצווה ובעבודתו ית"ש".

איש חסיד היה בבני ברק ושמו הר"ר שמעון דאסקאל, ולו חנות כלים במרכז העיר ברחוב רבי עקיבא פינת רחוב ירושלים, ובזמנו, בטרם קנה אותה חנות, היתה לו עוד הצעה לקנות חנות הגדולה פי שלוש מהחנות ברח' ר"ע ובאותם דמים, אך חסרון אחד היתה לה שהיא נמצאת ברחוב צדדי ומרוחק, ושאל את רבו הרה"ק מסאטמאר זי"ע כדת מה לעשות. השיב לו, כי הנה מצינו לתנאים ולאמוראים שחברו תפילות רבות לאומרים בסוף תפילת שמו"ע (כדאיתא בברכות יז). ולא ראינו שהמון העם אומרים תפילות אלו, לעומת זאת יש תפילה אחת שנתחברה ע"י אחד מהאחרונים, וכולם מתעוררים ושופכים ליבם כמים בתפילה זו, היא היא 'תפילה זכה' שחיברה ה'חיי אדם', והטעם ש'זכתה' תפילה זו מפני שהיא נמצאת במקום טוב - קודם כל נדרי... אף אתה, עדיף לך לרכוש את החנות השוכנת במקום טוב במרכז היישוב, כך עשה והצליח למעלה למעלה. אף לענייננו יאמר, אנו נמצאים ב'מקום טוב' ליד הדלקת הנרות, כאן הוא המקום להשקיע...

נד. אגב גררא מזהירין, בגשתו להדליק נר חנוכה, יזהר בד בבד במשנה זהירות, לבל יכוו אחרים מ'האש', והיינו שלא יבוא חלילה לגאווה או כעס, וידע שכעס אחד ופגיעה אחת בחברו דוחה מאה עבודות ויגיעות במצוות ה', ועיקר העיקרים להיות 'אהוב למעלה' ובד בבד גם להיות 'נחמד למטה'.

סיפר אאדמו"ר הרה"ק מלעלוב זי"ע, ששמע מזקני הדור הקודם, שלאחר פטירתו של הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע לא היה ביד חסידיו להכריע מי ימשיך את עול ההנהגה (כי כמה מצאצאיו היו ראויים לאותו איצטלא), לבסוף קיבלו עליהם את מרותו של הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בנו של רבי מיכל אהרן זצ"ל) משום מעשה שהיה, וגופא דעובדא הכי הוי, במשך כל השנה כולה היה ה'דברי שמואל' עסוק במצות נרות חנוכה, והיה עומד על סדר כתישת הזיתים, בדק והשגיח בזהירות יתירה להוציא מהם שמן זית זך מובחר בלא שמרים, וכן הכין את הפתילות בדביקות עצומה, וכל שכן בשעת ההדלקה היה פניו בוערים כלפידיים ומדליק את הנרות בדביקות עצומה בל יתואר. פעם אחת נסע לשהות בצל זקנו לשבת חנוכה, והתאכסן שם בחדר הסמוך לבית המדרש, בערש"ק בעוד היום גדול התחיל להכין את הנרות ביגיעה ובדביקות כדרכו בקודש, ורק כשהכל היה מוכן ומזומן, עלה לבית זקנו ה'יסוד עבודה' - להביט בעבודתו בהדלקת המנורה, ככלות זקנו את העבודה, מיהר ה'דברי שמואל' לירד לביהמ"ד כדי להדליק את הנרות שלו, אך לתדהמתו מצא שאי מי כבר הדליק את המנורה, מיד נענה מתוך גבורת הנפש ביישוב הדעת - 'אה, כבר הדליקו את המנורה', הבו לי נרות אחרים, אך מחמת דוחק השעה לא מצאו כי אם נר אחד של חלב בלבד, נטל את הנר ואמר בפשטות 'השעה מאוחרת, נו, הבה נדליק נר איש וביתו', הדליק את הנר, ויותר לא דיבר או חשב על הנעשה. משראו זקני החסידים גדלות זו, החליטו כולם פה אחד שהוא הראוי לאותה איצטלא, לקבל על עצמו להמשיך ולפאר את השלשלת הקדושה של אבותיו, ולא מחמת יגיעתו והכנתו בכל השנה כולה לקראת ההדלקה של ימי חנוכה, אלא משום אותו מאורע שלא הדליק את המנורה ולא בא לכלל כעס.

שוב מעשה היה אצל הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, ששנה אחת בערב שבת חנוכה בעת שהיה עומד מוכן ומזומן להדליק את הנרות, עבר שם בנו הקטן רבי שלמה דוד 'הושע' (לאחר פטירתו הוכתר ל'רבי' והיה מכונה בפי החסידים 'דער יונגער רבי'. נהרג במלחמה ע"י הצוררים ימ"ש, והי"ד) והפיל את כל המנורה, ולא הייתה שהות להכין שוב את הפתילות ולהדליק הנרות, כל אותו זמן ישב ה'בית אברהם' מן הצד בניחותא וכשחיוך נסוך על פניו אמר אותו הבורא שציונו להדליק, ציונו ג"כ שלא לכעוס...

פעם התלווה הגאון ה'חפץ חיים' זצ"ל אל רבו הגאון רבי נחום קפלן מהורדנא זצ"ל לביתו בזמן הדלקת נרות חנוכה, כבוא הרב לביתו ראה שהרבנית איננה בבית, לכן נמנע מלהדליק והמתין עד שתשוב הרבנית הביתה... בהזדמנות שאלו ה'חפץ חיים' - הרי יש חיוב להדליק את הנרות מיד בבוא זמן ההדלקה, ענהו הרב, איתא בגמרא (שבת כג:) 'אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה (מי שיש לו מעות מועטים ואפשר לו לקנות בהם נרות שבת להאיר, או נר חנוכה

והדברים מפורשים בדברי רבינו 'המאירי', והנה אמרו חז"ל (שבת כג:) 'הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים^נ, ופירש רש"י (ד"ה בנים) דקאי על נרות שבת וחנוכה, וכבר תמה רבינו יצחק בן הראב"ד (בקונטרס סוד הדלקת נרות חנוכה, נדפס בספר הזכרון פחד יצחק להגר"י הוטנר זצ"ל) דהא חזינן שרובא דעלמא מקפידים להדליק נרות חנוכה מידי שנה בשנה ואין כולם זוכים לבנים תלמידי חכמים, וכתב לפי דרכו

דמכל מקום 'רק מיעוטא דמיעוטא מקיימין אותה בכל פרשותיה ודקדוקיה'.
אך מדברי המאירי (שבת שם) חזינן דקושיא מעיקרא ליתא, שכתב 'הרגיל בנר דרך חיבוב מצוה והערה (מלשון התעוררות) מפורסמת הוין ליה בנים תלמידי חכמים^נ, והיינו דבכדי לזכות ל'בנים תלמידי חכמים' לא סגי במה שמדליק 'נר חנוכה' כמצות אנשים מלומדה,

למצוה), נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, הרי שמשום חשש שלום בית עדיף לבטל הדלקת נר חנוכה, 'והנה, אם הייתי מדליק את הנרות טרם בואם הביתה הייתי גורם להם עגמת נפש, ונמצא שהיה עדיף אם לא הייתי מדליק כלל...'.
עבודה רבה ונפלאה השקיע האדמו"ר רבי יוחנן טווערסקי מטאלנא זי"ע בהדלקת נרות חנוכה, לאחר ההדלקה היה מפזז ומכרכר לפני הנרות בהתלהבות נפלאה, בכל כוחותיו, ומרוב שמחה אף נהג לעשות 'קוויקלאך' לפני הנרות. פעם אחת לאחר שהדליק את המנורה בהתלהבות אש קודש עבר ילד קטן במרוצה ליד הנרות, נתקל במנורה וכל הנרות נפלו ארצה ונכבו. מיד נענה הרבי 'בני יקירי, הנני מכיר לך טובה על שזיכית אותי עכשיו לקיים את ההלכה (שבת כא.) 'כתבתה אין זקוק לה'...'. ואולי תרתי איתנייהו בהאי עובדא, חדא, כפשוטו - שזכה לקיים ההלכה שאין צריך להדליק נר שנכבה, ולא כל יומא איתרחיש שיוכל האדם לקיימו, ועוד רימז לו, שבכחאי גוונא 'אין זקוק לה' מלהדליק אש הכעס על הילד שכיבה את הנרות בפשיעה, אלא ישאיר את אש הכעס מכובה.
נה. בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אומרים (עה"ת, עניני חנוכה), שאם זוכים על ידי הנרות לבנים תלמידי חכמים כ"ש וק"ו שהוא עצמו יכול לזכות להיות תלמיד חכם, עכדה"ק.

נו. אמרו צדיקי קמאי, דמה שאמרו 'הרגיל בנר הוין ליה בנים תלמידי חכמים' קאי נמי על הבנים שסרו מן הדרך הישרה חלילה, שבכח הדלקת הנרות יתעורר בלבם הניצוץ דקדושה ויחזרו לילך על דרך המלך, ולזה גם נצרך שידליק דרך חיבוב מצוה והערה מפורסמת, ובזה יבעיר בם אש הקדושה (אף אם אינם עומדים בסמוך לו).
סיפר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, שפעם התהלך זקיני הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע עם משמשו בשוק, וניגשה אליהם אשה קשת רוח, ותשאל האשה אותם מי הוא הרבי כי לברכת הרבי אני צריכה (אחר שלא הכירה אותם), כמובן שהמשמש הצביע ברמיזה אל עבר הרבי, אך לפליאתו הצביע הרבי על המשמש שהוא הרבי, כך נשנה הדבר שוב ושוב, שהרבי מצביע על המשמש והמשמש מצביע ומרמז בדרך כבוד על הרבי, עד שפרצה האשה בבכי ובדמעות שליש אמרה, אנא מכם, בצרה גדולה אנכי ואל תהתלו בי, נענה ה'יסוד העבודה' הגידי נא מה בפוך, ותען האשה ותאמר, בת יש לי אשר לפני זמן מה התדרדר מצבה הרוחני, והנה זה עתה ברחח מהבית, והלכה לרעות במקומות זרים רחמנא ליצלן, וכל ההשתדלויות להחזירה למוטב העלו חרס, וגדול צערי מנשוא. הקשיב ה'יסוד העבודה' לדבריה היוצאים מן הלב, ושאלה, האם יש לכם באיזה מקום בגדים שלבשה הבת בעבר, ותען האשה, הן, אמר לה הרבי, קחו את הבגדים ועשו מהם 'פתילות' ובהם תדליקו נרות שבת, ותראו פלאות, מיד בבואה לביתה עשתה כדברי הרבי, ולשבת הבאה הדליקו בהם את הנר - וראה זה פלא, באמצע סעודת ליל שבת פרצה הבת אל תוך הבית, בבכיות עצומות מאין הפוגות, ואמרה שנכנסה בה רוח שטות לחטוא, אבל כעת הינה מתחרטת מאד על כל אשר עשתה, ונפלו זו על זו באהבה גדולה ומאז חזרה למוטב. הרי שבכח קדושת הנרות אפשר להחזיר נשמות טועות ותועות אל שורשן, ובזה סיים ה'בית אברהם' ואמר, שעל כן מברכים 'להדליק נר של שבת' וכן בחנוכה 'להדליק נר חנוכה', דהיינו שכל מי שתוהה בדרכו יכול לחזור אל מקור הקדושה להדליק את תוכו ופנימיותו על ידי נרות דמצוה.

אגב אורחא נציין מה דאיתא, שעל ידי 'וימאן אביו להתנחם ויבך אותו אביו' - בזכות זה עמד יוסף בנו בנסיון וקיים בנפשו 'וימאן', שנמנע מהעבירה בזכות הדמעות ששפך עליו אביו יעקב. וכך כתב בספר צרור המור (בפרשתו על הפסוק 'ויבך אותו אביו') שהועילו הבכיות של יעקב שנמכר יוסף למצרים דווקא ולא לאיי הים ונעשה אדון בבית פופיטפר, ולכן נסמכו ב' הפסוקים (לו לה-לו) 'ויבך אותו אביו', וסמוך לו 'והמדנים מכרו אותו אל מצרים לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים'.

כן דיקא על מצות נר חנוכה, ולא בשאר מצוות דרבנן, אך האמת, כי בימים אלו אפשר לנו לזכות לניסים גדולים כמו שנעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ובאמת הכל עומד מוכן, העגלות מלאות כל טוב, והמכונה מוכנה להוביל, אבל נחוצה מעט התעוררות מלמטה כדי להפיה רוח החיה באופנים יח.

וזה מה ששאלו, 'מאי מברך', איזוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם לעשות על ידה בריבה לקשר בין הקב"ה המשפיע לבני ישראל המקבלים, ועל כך אמרו - 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו', מלשון צוותא וחיבור, שצריך להתדבק להקב"ה, ואז יריק עלינו את השפע, ואם עדיין ישאל השואל 'והיכן ציוונו', כלומר מה עלי לעשות כדי להתדבק אליו, לזאת תירצו 'לא תסור, שאל אביך ויגדך', מי שאינו יודע בעצמו את הדרך אשר ילך בה, יתדבק לילך בדרכי אבותיו ורבותיו, כמו שנאמר (שה"ש א ח) 'אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן', ועל ידי זה ימשך עליו כל השפע (ועי"ש עוד), ולענייננו נמצאנו למדין, שאסור לגשת אל המנורה כמעשה קוף בעלמא חלילה, אלא מוטל עלינו להפיה רוח חיות באופנים על ידי התלהבות ושמחה של מצוה.

וכבר איתא בגמרא (תענית כה.) שמלכות יון (כן מבואר ב'מגילת תענית') גזרו שתי גזירות על ישראל, חדא

אלא מתוך חיבוב מצוה¹², ועכ"פ מבואר בדבריו מהי צורת קיום המצווה כתיקונה - דרך חיבוב והערה מפורסמת.

והנה מרן הבעש"ט הק' זי"ע (ה"ד ב'בן פורת יוסף' דרשת שבה"ג) ביאר כמה שנאמר (שה"ש א יא) 'תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף', במשל, לתלמיד שלמד את מלאכת הצורפות אצל האומן במשך כמה שנים, בבוא העת אחרי שנים רבות הצליח ה' דרכו וכבר ידע את האומנות על בוריה, אך כאשר רצה בפעם הראשונה לצרף איזה כלי לא עלה בידו לעשות מאומה, כי שכח להתלמד האורך מוציאין אש מן האבנים (כדי לצרף בה את שברי הכלי), והיינו דכתיב 'תורי זהב נעשה לך' משמים ממעל, אך כל זה תלוי ב'נקודות הכסף', דהיינו בניצוץ האש וההתלהבות מלמטה, שהוא החשק והרצון ומחשבות לב האדם בעת עבודתו את הבורא.

על פי הדברים האלה אמר הרה"ק רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע (גנוי ישראל לחנוכה שנת תרס"ז) לפרש את דברי הש"ס (שבת כג.) 'המדליק נר של חנוכה צריך לברך... מאי מברך, מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתדליק נר של חנוכה', והיכן צונו, רב אויא אמר (דברים יו יא) מ'לא תסור', רב נחמיה אמר (שם לב ז) 'שאל אביך ויגדך ויאמרו לך', וצריך ביאור מדוע שאלו

נז. הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל בעל ה'אחיעזר', איקלע שנה אחת בימי חנוכה לעיר קראקא, בהיותו שם נקרע מעילו העליון, והלך אל בית החייט כדי שיתקן לו את הקרע, אך בכניסתו אל ביתו התנצל לפניו החייט שהוא עומד כעת לקראת הדלקת נרות חנוכה ולא יוכל לעסוק במלאכה ולתקן את הבגד, הסכים הגרח"ע לחכות בביתו עד אשר יסיים את הדלקת המנורה, בחשבו 'כמה זמן ישהה חייט זה בהדלקת נרותיו', והיה מפליא מה שראו עיניו באותה שעה, איך שחייט פשוט ביותר פשט את בגדי החול והמלאכה ולבש את מלבושי שבת, הדליק את הנרות בחביבות ובהתלהבות, ושהה אצלם במשך כחצי שעה כשהוא מזמר בהשתפכות הנפש ובתמימות זמירות שירות ותשבחות למלך א-ל חי וקיים, ורק לאחר מכן החליף את בגדי השבת לבגדי החול ופנה אליו לתקן את בגדו, וכשסיים הגרח"ע לספר עובדא זו היה אומר 'באותה שעה הבנתי מדוע זכו בני קראקא (שהיתה עיר ואם בישראל בכל הדורות) שיצאו מהם גדולי תורה ויראה...'. והן הן הדברים הנזכרים, שעיקר הדלקת הנרות צריך שיהיה דרך חיבוב מצוה והערה מפורסמת.

ואען ואומר לשבר את האוזן, דהנה בטעכנאלאגיע (טכנולוגיה) של היום מייצרים כל מיני דברים שונים, ולא מן הנמנע שבעגלא ובזמן קריב יתחכמו ויעשו יצירה נפלאה שתהא דומה בצורתה ובמתכונתה ובטעמה כדוגמת פרי אמיתי, ואף יהא ראוי לאכילה ולבישול, אולם עם כל זה - לא יוכל פרי זה להצמיח עוד פירות כיוצא בו, והנמשל, מי שאין מעורר בעצמו התעוררות בפנימיות לבו, הרי הוא דומה ממש ל'פרי' זה, שאף שמבחוץ נראה הוא לגמרי כפרי אמיתי, אך אינו מצמיח בנים תלמידי חכמים, מאחר שאין בו תוכן בפנימיותו, ודי בזה למבין. נח. משל למה הדבר דומה, לזה הנוטל לחם שיש בו שיעור שביעה ונותנו בשימה כנגד הלב, והוא מתפלא ותמה מדוע אינו שבע, אמר לו חכם אחד, שוטה שבעולם, הלא עליך ללעוס את הלחם, והכי נמי צריך להתייגע ולהשקיע בהכנתו לקראת היו"ט, ואז יזכה שיקלט בו אור גדול ונורא.

שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך'. ומן הראוי להתבונן בטעם הדבר שתקנו חז"ל למהדרין וכן למהדרין מן המהדרין צורה אחרת באופן קיום המצוה ממי שאינו מהדר, ולא מצינו כן בשאר מצוות, וכגון לגבי אתרוג, שבין המהדרים ובין שאינם מהדרים נוטלים 'אתרוג' אחד, אלא שזה המהדר נוטל אתרוג נקי יותר או נאה או גדול יותר, אבל לא שמענו שהמהדרין יקחו שני אתרוגים וכדומה. ונתבאר בדברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תר"ס ד"ה איתא המהדרין) שכל עניינו של נר הנוכה הוא 'התחדשות' בעבודתו ית"ש^פ, לעקור את 'ההרגל' ועשיית המצוות כמצוות אנשים מלומדה, על כן תיקנו שבכל יום ידליקו באופן שונה מיום אתמול, בכדי שלא יתרגל להדלקת נר הנוכה^{קא}, אלא בכל יום יהיו בעיניו כחדשים, ויגש אל המצוה מתוך התעוררות לב בהתלהבות מחודשת^{קב}.

שלא יביאו עצי מערכה לירושלים ועוד שלא יביאו ביכורים, וכתב המהרש"א יש לתת טעם שגזרו על ב' דברים אלו, לפי שב' דברים אלו היו מביאין בשמחה... וכדאיתא שהמביאין עצי המערכה היו עושין יום טוב בו ביום, וכן בביכורים היה החליל מכה לפניהם, ועל כן גזרה או מלכות יון על שני דברים אלו - לבטל מהם השמחה, נמצא שהאיש אשר ניגש אל הנרות ומדליקם מתוך קרירות וכמצות אנשים מלומדה הרי הוא כממלא אחר גזירת היוונים^ט... על כן שומה עלינו בפרט בימים האלה שזכינו להינצל מידם - לקיים את המצוה מתוך התלהבות ושמחת הלב שהיא היפך רצונם.

ואותי יום יום ידרושון - הדלקת שמונה ימים בהתעוררות והתחדשות

בגמ' (שבת כא:), 'מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית

נט. בדרך צחות אמרו, כי 'ניגונים' רבים נפוצו בקרב ישראל על הפזמון 'יוונים נקבצו עלי', לרמז שעל כל אחד לעקור את ה'יוונים' שלו...

ס. והסמיך לזה (תרל"ד ליל ג ד"ה חנוכה) את לשון הכתוב (תהלים מ ג-ד) 'ויעלני מבור שאון מטיט היום וגו', ויתן בפי שיר חדש', כי טיט היום רומז ליוונים שרצו להטביעו בתוך הטיט והרפש שלהם, והקב"ה הצילנו מידם והעלה אותנו מאותו טיט היום, ועי"ז ויתן בפי שיר חדש, כי חנוכה הוא זמן של התחדשות, ושירו לה' שיר חדש.

סא. מספרים על החסיד המפורסם רבי שמואל מונקעס זצ"ל, שנכנס פעם לבית המדרש ושמע איך שמלמד דרדקי קורא לפני תלמידיו את המשנה הראשונה במסכת בבא מציעא 'שנים אוחזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי, ניגש ר' שמואל ושאל - הנה בסוף 'ההלל' כופלים את הפסוקים (כמו ששינו בסוכה לח.), ובסידורים הדפיסו את הפסוקים האלו בפעם שניה באותיות קטנות יותר, ומדוע במשנה זו שכפל התנא לומר זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי, - לא נדפס פעם הב' באותיות קטנות יותר, המלמד הביט עליו בפליאה ולא ידע להיכן נוטה כוונת ר' שמואל, אך מיד 'הוא מותיב לה והוא מפרק לה', דבנידון המשנה הרי הראשון זועק בכל כוחו - כולה שלי... ואף השני יזעק לעומתו בכל כוחו - לא כן, אלא כולה שלי... וכיוצא בזה, באופן הב' שבמשנה שניהם זועקים אני מצאתיה בכל כוחם, לכן שפיר אפשר לכתוב את טענות שניהם באותיות גדולות ומאירות עינים, שהרי שניהם 'באותו כח' נאמרו, אבל בפסוקים שבהלל מדרך העולם שביום א' דחנוכה יאמרו בקול גדול בצהלה ורינה - 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו', ואילו ביום השני תפוג ההתלהבות, ויאמרו 'זה היום עשה ה'' יותר בנחת ובהשקט... על כן נדפסו באותיות קטנות יותר... והדברים נוקבים... דהרי אם כך הם פני הדברים בעיני ממונות, כ"ש שברוחניות צריך להיות כזאת, וחס מלקיים את המצוות בפעם השניה בלא התלהבות בבחינת 'האותיות הקטנות', אלא יגש אל הקודש 'בקול רעש גדול', לעשות נחת רוח להבורא יתב"ש.

סב. החסיד המפורסם רבי יוסף קאזליק זצ"ל מירושלים התגורר בשנות שחרותו בעיר זוועהיל, והיה מחסידי הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע. לאחר שנים כאשר נפגשו שניהם בירושלים עיה"ק, תינה רבי יוסף לפניו את צערו שבצעירותו בהיותו בזוועהיל הרגיש הארה גדולה בשבתות ויו"ט, ואילו עתה בארץ הקודש אינו מרגיש בכלום, השיב לו רבי שלומ'קה במשל, שקשה מאד לאדם לשאת דלי גדול מלא מים על שכמו, ואף אם יתאמץ מאד ויצליח להעבירו ממקום למקום יזיע בכל גופו ובקושי יצליח לטלטלו, ומכל מקום בהכנסו 'למקוה מים', יעלה לו הדבר בנקל, ולא ירגיש את כובד משא המים אשר על גביו, ומאי שנא, אמנם, החילוק פשוט, שכאן נכנס האיש

ובאמת, כל יום ויום הרי הוא עומד בפני עצמו^{סג}, כי כח: ד"ה וי"ט) וז"ל, דחנוכה דינא הוא לגמור הלל, דבל נעשה בו נס חדש שלא היה אמש, ולא עוד הח' ימים היה הנס מתגדל, והיה כל חד וחד יום טוב. אלא שהנס היה הולך וגדל, וכמו שכתבו התוס' (תענית וכעין זה כתבו הבית יוסף והב"ח (ס"י תרעג) שבכל יום

אל תוך המים, ואילו התם נוטל את המים על גביו. הכי נמי בהיותך בחו"ל היית כמי שנושא את אורות החגים ומועדים על גביו ולכן הרגשתי את ה'משא' שעליך, והרגשת קדושת היו"ט, משא"כ בארץ ישראל אינך מרגיש במאומה מפני שהנך כמי שנכנס לתוך היו"ט. והנה בכואה דכבואה שייך נמי בדידן, שפעמים לפני חנוכה תתלהב רוח האדם בקרבו ויתרגש לקראת הימים הגדולים הממשמשים ובאים, ואילו באמצע החנוכה אינו מרגיש עוד התרגשות זו – כי הנו בתוך היו"ט ועל כן אינו 'מזיע' כל כך, וממילא בל יפול רוחו בקרבו. אך מאידך זכור יזכור כי נמצא הוא בתוך הימים הגדולים והקדושים, וידע את אשר לפניו...

משל למה הדבר דומה, למי שהוצרך להגיע למשרד (אפיס) הנמצא בקומה 100 במגדל רם ונישא, נכנס למעלית (עלעוויטער) ולחץ על הכפתור המורה על מספר מאה, בבת אחת הגביה עוף והמעלית המהוללה בתשבחות עמדה בתוך כמה רגעים במחוז חפצה, הלה נשאר עמוד בה כ'גולם', ולא יצא משם... שאלוהו האנשים 'מה לך נרדם'... השיב ב'חכמתו' מה אעשה שאיני מרגיש שעומדות היו רגליי במקום גבוה 'עד השמיים' כמו קומה מס' 100... נענו לו, וכי הדבר תלוי בהרגשתך אלא במציאות הדברים, ומאחר שהאמת הוא שאתה נמצא בקומה המאה אם כן צא מ'התיבה' ולך לך למקום יעודך... והדברים אמורים לדידן, עומדים אנו בתוך הימים הקדושים הללו, ימי החנוכה המאירים, אך יש שנשארים עמוד כגולם על מקומם דאשתקד, בטענתם - איננו מרגישים את קדושת ומעלת ימי החנוכה... לאלו תאמר, מה מקום יש להרגשות כאלו, הרי באמת אנו נמצאים בחנוכה, אם כן 'זוז' מהמקום אשר אתה עומד עליו 'אדמת קודש', תחל בעבודת הקודש ותגביה קרנך מעלה מעלה...

סג. בספה"ק הרבו להביא מדברי האר"י הק' זי"ע (פע"ח שער חנוכה פ"ד) כי ימי החנוכה מכוונים כנגד י"ג מידות של רחמים, וכל יום באשר הוא מכוון כנגד מידה אחת, וניתן לפעול ישועות גדולות כפי עניין השפעות המידה ההיא השייכת לאותו היום, ונביא מעט מזעיר קצת מתוקף השפעות הימים, למען נדע את אשר לפנינו, ובכדי שנוכל לדלות מלוא החפניים מאותם אוצרות מלכים הנפתחים לטובה.

ביום הראשון – יש שפירשו בדברי הגמ' (שבת כא:): 'בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון', שלכאורה אין הלשון מדוקדק כ"כ, כי נראה שכבר שבכ"ה כסליו חלים שמונת ימי חנוכה, והיה צריך לומר כי בכ"ה כסליו מתחילים שמונת ימי חנוכה, אלא רמז יש כאן, כי אכן ביום ראשון דחנוכה מאירים כל הארות של שמונת ימי החנוכה, וכביכול שביום זה מונח כבר שמונה ימים. ויתבאר ביותר על פי מה דאיתא ברוקח 'אין חוזק כחסידות בתחילתה', כי גופא בתר רישא אזיל, והכל קיים כבר בתחילה.

ובספר 'שבט מיהודה' (לנר א' תרס"ז) כתב בזה הלשון, ביום ראשון דחנוכה בודאי רפואה קרובה לבוא לכל מיני מחלה ר"ל. עפ"י דברות קדשו של כ"ק מר אבא (הרה"ק רבי לייבל אייגער זי"ע) מארן זצוקלה"ה שתיבת רפואה הוא אותיות 'אור פה' ונקראת ג"כ 'ארוכה', שהוא אותיות אור כ"ה. והיינו שכל רפואה הנעשית תמיד ע"י תפלה שהוא 'אור פה', נעשית בחנוכה בעצם יום הראשון בכ"ה בכסליו, והיינו אור כ"ה. עכ"ל. ואם כי בוודאי כל ימי החנוכה מסוגלים לרפואה, אך ביותר ניתן לפעול זאת ביום הראשון.

סיפר לי יהודי חשוב שליט"א מתושבי ענגלאנד (אנגליה), שלפני כחמישים שנה נולדה לו בת בימי הקיץ, ולדאבון לב נולדה הבת בלי בני מעיים (קיבה) רח"ל, והודיעוהו הרופאים שמדרך הטבע לא תחיה אלא יום או יומיים. כשמעו את דבריהם העלה בדעתו למהר ב'קריאת השם' עוד בימות החול כל עוד שהיא בחיים חיותה, וישאל היהודי את הרה"ק רבי איציק'ל מפשעווראסק זי"ע על רצונו לקרוא מיד שם, אך הרה"ק אמר לו שימתין עד שבת. אבי הבת ניסה להסביר כי מי יודע אם תאריך ימים עד שבת, אולם רבי איציק'ל עמד על שלו שיתן שם בשבת. ואכן כך עשה. והנה רופאים נתנו לה לאכול אך 'כבולעו כך פולטו' ומ"מ למרבית הפלא נשארה הבת בחיים, כשהרופאים אומרים שניסי ניסים מתרחשים עמה בכל רגע - מעל לדרך הטבע.

כך נמשך הדבר עד יום א' דחנוכה, באותו היום גילה הרופא להורי הבת שאין בידו כל הסבר בדרכי הטבע – אבל לנגד עיניו נראה בצילומים דבר פלא והפלא כי נברא 'יש מאין' ובמקום הקיבה החל לגדול עור קצת ואולי יש תקווה, וביום שמעלים האור עלה העור... עד שבתוך ב' שבועות נבראה בקרבה קיבה חדשה לאורך ימים ושנים,

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

ויהי לפלא ולמופת. ויהי בר"ח ניסן הבעל"ט נכנס האב עם ב"ב לרבי, והזכירו ב'קוויטעל' את הבת, נענה הרבי ואמר, שמיד כשנולדה הבת הבין מדברי האב שאין כל מציאות שתחיה הבת, על כן המתין לשעת הכושר - נר א' דחנוכה, ואז בקע רקיעים בתפילתו עד שהרגיש שפעל לה ישועה (מששמעה אם הבת דברים מפורשים יוצאים מפי הרבי נפלה לארץ חלשות ונתעלפה רוחה, שהרי באותו היום החל העור לצמוח - והם לא סיפרו לרבי באיזה יום אירע הנס כי לא ידעו מתחילה שהישועה הייתה תלויה ביום זה דייקא).

ביום השני - 'המידה' השייכת בו היא השנייה מסדר י"ג מידות והיא מידת 'רחום' (כפי הסדר של האריז"ל), וכלומר, שבו ביום מאירה מידת 'רחום' ומתגלה ביותר רחמנותו של הקב"ה, ובידנו לעורר 'רחמים', ובאמת כל ימי החנוכה מתגוללים רחמים רבים, וכמו שאומרים ב'על הניסים' ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, אך ביום זה הוא עיקר הארת ה'רחמים'.

והדרך לעורר מידה זו היא כמו שדרשו חז"ל (שבת קנא:): את האמור (דברים יג יח) 'ונתן לך רחמים ורחמך והרבך - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים', שעל ידי שנוהג הוא במידת הרחמים מתעורר עליו מלעילא מידת 'רחום', כמידה כנגד מידה.

הרה"ק ה'עקידת יצחק' מאלכסנדר זי"ע הי"ד (ליל ב' תרצ"ז) הוסיף להביא מה שאמר הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע כי י"ג מכילין דרחמי מכוונים המה כנגד י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, ונמצא שמידת רחום היא כנגד גזירה שווה' שעניינה הוא שכל הגזירות ישתוו ויתבטלו, והיינו שמסגולת היום לבטל כל גזירות קשות ורעות.

עוד אמר הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע כי ימי החנוכה המה כנגד שבעת הרועים, וכמו שאומרים ב'מעוז צור' 'הקם לנו רועים שבעה', ויום זה הוא כנגד יצחק אבינו ע"ה, ועל כן יומא קגרים לפעול זש"ק, שעניין זה מצינו במיוחד אצל יצחק שפעל בנים בתפילתו, וכדכתיב (כה כא) וַיַּעֲתָר יצחק אל ה' וכו', וַיַּעֲתָר לו ה'.

ביום השלישי - המידה המאירה בו היא מידת 'חנון', ומהות מידה זו היא 'מתנת חנם', שהקב"ה נותן וחונן אף למי שאין 'מגיע' לו מן הדין, וכדכתיב (שמות כב כו) 'ושמעתי כי חנון אני, ומקבל תפילת כל פה, וכלשון הרמב"ן שם 'כי חנון אני - חונן ומקבל תחינת כל אדם אע"פ שאינו הגון, מגזירת חנם' ('חנון' משורש תיבת 'חנים' הוא) וכו', לפיכך אמר כי חנון אני ושומע צעקת כלי מתחנן לי עכ"ל.

ועל ידי שהאדם נוהג במידה זו, שמעניק משלו אף כשאינו חייב, ונותן גם למי שאינו ראוי (לפי דעתו...) מעורר עליו במרומים הנהגה זו של 'חנון', לתת לו לפנים משורת הדין. ובדרך צחות יש לומר, הנה מנהג ישראל לחלק 'חנוכה געלט', והזמן גרמא להתעורר לתת 'שמייעל' - חיוך והארת פנים 'בחינם' בכדי לקיים מנהג זה...

ואילו הרה"ק משינאווא זי"ע אמר כי 'היום השלישי' מסוגל הוא לפרנסה טובה בהרחבה ולעשירות, שכן קוראים בו בתורה מעניין קרבן הנשיא של שבט זבולון שזכה לעשירות ולחוף ימים ישכון.

ביום הרביעי - כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' (אות כח) כי המידה הרביעית לפי דעת האר"י היא 'ארך' (כי 'ארך אפיים' מחולק לב' מידות), ורומז לרפואה, כמו שאומרים 'והעלה ארוכה ומרפא', וכן 'כי הוא חייך ואורך ימיו' (דברים ל כ), וכלשונו 'ויוכל להמשיך רפואה לכל תחלואיו ולנגעי נפשו ולטהר המח', עיי"ש עוד.

ביום החמישי - הפליגו צדיקי הדורות במעלת 'נר חמישי', וביארו בזה, כי יום זה לעולם אינו יכול לחול בשב"ק (ואילו שאר ימות החנוכה יכולים להיות בשבת), והרי זה מורה על החשכות הגדולה שיש בו ביום, שהוא מרוחק ביותר מן הקדושה, וגם הוא בסוף החודש (כ"ט לחודש) במיעוט הלבנה שאף זה מרמז על עובי החשכות בהעדר אור הלבנה לגמרי, ועוד, שישראל נמשלו ללבנה וממילא 'מיעוט הלבנה' מורה על שפל המצב בתחתית, אמנם נר החנוכה מאיר אפילו את החושך הגדול ביותר, והרי זה מורה באצבע על גודל כח האור שיש ביום זה, שהרי בכוחו להאיר אפילו את עומק החשיכה.

הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע היה דורש בלשון הגמ' (שבת לא.) 'כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו, בהי עייל', ונרמז בזאת על מי 'שלא מסרו לו מפתחות החיצוניות' - שגם בזמנים שמדליקים בהם על פתח ביתו מבחוץ עדיין אינו מתעורר לרוב חסרון יראת שמים, אך בהי עייל (לא בלשון תימה, אלא בניחותא, כי אכן בה"י עייל) - בנר ה' יכול אף הוא להיכנס אל השער לה', לגודל קדושת אור נר החמישי.

ביום השישי - הוא ראש חודש טבת, ומן העניין להביא מה דאיתא ב'בית יוסף' (בטור ס"י תכ"ג בד"ה ועומדים) בשם ספר 'ארחות חיים' (הלכות ר"ח ס"י ב) בשם 'רבינו יהודה הלוי', על נוסח תפילת המוספין בר"ח, ראשי חדשים לעמך

ב'ספר יצירה', והרב הקדוש אשר היה סמוך לדורותינו מפורסם ברוח קדשו הרב מוה"ר רבי פנחס זצוק"ל מקארעץ.

על כן לא נכתב בפירוש בתורה [שנגנו בה האור] היות של הנוכה כי אם ברמיזה וגניזה, וכן בזה"ק לא תמצא מעניני נר הנוכה [זולת פעם אחד (ה"א רלח): מוזכר שם נר הנוכה דרך העברה בעלמא, וכן בתיקון"ז (כט.)], והוא מטעם הנ"ל, שהוא מן בחינת אור הגנוז וכו' והנה בעבור אלו הדורות שהן סמוכין לגאולה, התחילו חכמי הדור לדבר מעניני המצוה הזאת מה שלא שיערו הראשונים, והוא סוד כמס'.

נמצא שכל יהודי כאשר הוא - אף בדור האחרון, כגשתו להדליק את הנר, ידע שלא רק את האור העולה מנרותיו הוא מדליק, אלא הוא מדליק בזה אף את האור הגנוז מששת ימי בראשית.

עוד מצינו על גודל הארת קדושת הנרות בדברי הרמב"ן (ריש פר' בהעלותך) 'ובלשון הנה מצאתיה במגילת סתרים לרבינו נסים, שאמר, ראיתי במדרש (בהעלותך ה) כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי, חלשה דעתו של אהרן שלא היה לו חלק עמהם, אמר לו הקב"ה למשה 'דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות, ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים, תשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני השמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכת המזבח^{סד}.

עוד כתב שם הרמב"ן שאיתא במדרש (תנחומא בהעלותך) אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן, אל

נתחדש הנס ונתגבר הנס. ומהאי טעמא כתב ה'כל בו' (סי' מד) שנהגו להחליף את הפתילות בכל יום, 'כי בכל לילה היה הנס מתחדש', ונמצא שבכל יום ויום צריך להודות ולהלל יותר ממה שהודה להקב"ה עד עתה, שהרי הגדיל חסדו עלינו ביום זה יתר מהימים הראשונים, וככל שאור הנס גדול יותר כך צריך הבנה רבתית יותר לקראתו, ועל אחת כמה וכמה שלא יהיה בבחי' 'פוחת והולך' בהדלקתו...

לעד קיימת - הארה נפלאה המתגלית בהדלקת נרות עד היום הזה

תנינן במסכת סופרים (כ א) 'אסור להדליק בנר ישן', ופירש ב'בני יששכר' (כסלו שבת מאמר ד אות ט) שר"ל שלא ידליק את הנר רק על מאי דהוה - מעשה שהיה, 'אלא צריך להדליק מחדש כי האור מתגלה גם עתה במצות ההדלקה, ודי בזה'.

אמרו חז"ל (תנינה יב.) על האור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית 'כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוז מהן, ולמי גנוז לצדיקים לעתיד לבא', והגידו צדיקי הדורות, ש'אור גנוז' זה חוזר להתנוצץ בימי החנוכה (רוקח הל' חנוכה רכה).

וכך כתב ה'בני יששכר' (כסלו שבת, מאמר ב אות כא) 'הנה העדותי לך שלשה עדים נאמנים, אשר הארת אור חנוכה הוא מבחינת אור הגנוז, הלא המה הרב עיר וקדיש בעל ה'רוקח' ז"ל אשר דבריו מקובלים מאליהו [הנביא] זכור לטוב, וכן מדברי הרב הגאון מהר"ל מפראג, ידוע שדבריו נאמרו ברוח הקודש והיה משתמש

נתת, זמן כפרה לכל תולדותם שהכוונה בתיבת 'תולדותם' עולה על כל התולדות - המעשים, שעשה אדם משך כל ימי החודש. וביום ראש חודש ביד האדם לתקן את כל אשר שיחת משך ימות החודש, ולכן בא עולת ראש חודש, ככפרה ביום המכפר, ביום ראש חודש. וממשיך ה'ארחות חיים' לבאר מה שאומרים אנו שם בתפילה זכרון לכולם יהיו ותשועת נפשם מיד שונא שביום זה יש 'זיכרון לפני ה' להנצל מן היצר'.

גם ידוע מה שכתב הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע בפירושו על 'ספר קרנים' (מאמר ו אות א) שראשי התיבות של 'תקבר בשיבה טובה' (טו טו) הם 'טבת', לרמז שבר"ח טבת נסתלק אברהם אבינו ע"ה, וזכותו הגדולה עומדת ביותר בהאי יומא דהילולא קדישא דיליה, כי 'רחמנא אידכר לן קיימיה דאברהם רחימא'. ומעתה, קדושת ר"ח והארת הילולא קדישא מצטרפים לקדושת הנרות, והמשכיל יבין עד כמה קדוש היום לאדונינו.

סד. כמה מהראשונים כתבו שמצות נרות חנוכה נתקנה דומיא דמנורת המקדש, ולפיכך דינם שווה, וכך פירש הר"ן (שבת כא.) דלכן אסור להשתמש לאור נרות חנוכה, 'דכיון דעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה

שאינ משתמשין בה כלל'...

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

שיהא רישומו ניכר, ותיספג הקדושה בכותלי הבית, שבכל השנה כולה יהיה בהם קדושת העזרה.

כתב ה'קב הישר' (פרק צו) שהמנהג לישב אצל הנרות ולהביט בהם, וכל הנר הדלוק לדבר מצוה יש בו קדושה נפלאה גדולה אין שיעור, ואילו היינו זוכים להשנות רוח הקדש היינו מברכים ומבינים ומשיגים ע"י מצות הדלקת הנרות של מצוה - עתידות^{סה}.

ביו"ב, מקובל מהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע, שבנרות 'שבת' אפשר לראות כל מה שעתיד להתרחש במשך ימות השבוע, ובנרות 'הנוכה' אפשר לראות מה יקרה בכל ימות השנה. ואילו הרה"ק הי"שמה ישראל זי"ע היה אומר, שמי שיש לו עינים צופיות יכול לראות את שם הוי"ה מאיר בנרות הנוכה (אמונת משה הנוכה מט).

שכינה למטה מעשרה - כל יהודי אף הפחות ביותר יש לו עלייה

הרמב"ם מפליג בהלכות הנוכה (פ"ד הי"ב) וכותב 'מצות נר הנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה', וכמדומה שבכל ספרי 'משנה תורה' לא מצינו לשון כזה על שום מצוה שבתורה, ועומק הדברים יתבארו בדרך משל, לעשיר מופלג שלקח בתו של איש עני ואביון לו לאשה, והנה הגם שעצם מעשה הנישואין מורה על רוב אהבתו אליה שהרי מכניסה לארמונו, אך ביותר יוכיח חביבותה אצלו אם יצא מארמונו המפואר ויכנס לגור עמה בביתה הרעוע והדל, כי בזה מגלה שהוא מוכן ומזומן לזוותר על כל תענוגיו וחפציו מפני חביבותה, והנמשל מוכן מאליו, שכביכול הקב"ה מלך מלכי המלכים חפץ היה להשכין שכינתו

תתירא, לגדולה מזו אתה מוכן, שהקרבנות יתבטלו אחר 'חורבן הבית', אבל שלך - הדלקת הנר, 'לעולם אל מול פני המנורה יאירו'. ולכאורה קשה, הרי בעת שהקרבנות בטלין אף הנרות יתבטלו, אלא יש לומר, 'שליך לעד קיימת' קאי על הדלקת נר הנוכה שהיא נוהגת אף לאחר החורבן, נמצא שפיוסו של אהרן היה על ידי 'הדלקת הנר' בבית המקדש, ובאותה מידה על ידי 'הדלקת נר הנוכה'.

וממוצא דבר אתה לומד באיזו הדרת קודש צריך לעמוד אל מול פני המנורה, וכמו שמפרש ב'ישמח ישראל' (בהעלותך ד) שמדברי הרמב"ן הללו למדנו, שבעת הדלקת נר הנוכה עומד כל יהודי על מקומו של הכהן גדול בבית המקדש, וכל איש פשוט ביותר בגשתו אל הקודש, להדליק נר הנוכה, הרי הוא עצמו נעשה ככהן גדול, וביתו נהפך כבית המקדש, ויתבונן בגשתו להעלות את האש שאינו מדליק כאן נרות שמן או שעוה בעלמא, אלא הוא מעלה הוא את האור שמששת ימי בראשית, ויגש אל העבודה באימה וביראה מתוך שמחה של מצווה, על שאיש פשוט כמותו זוכה לחולל עתה 'מהפיכות' גדולות בעולמות העליונים.

הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע היה מפרש מה שאנו אומרים (על הניסים) 'והדליקו נרות בחצרות קדש', ומקשים העולם, הרי 'הדליקו את הנרות' בהיכל הקודש ולא בחוץ, אלא דקאי על 'הנרות' שאנו מדליקים 'בהיום' כל אחד בחצר ביתו בשמונת ימי הנוכה (שהוא במקום מנורת המקדש, כמבואר ברמב"ן), וקדושת הנרות הופכת את רשותו לחצרות קדש'. המשכיל בעת ההיא, יראה

ואילו ה'כל בו' (סי' מד) ביאר בזה את הטעם שנהגו להחליף את הפתילות בכל לילה, שהוא זכר למנורת המקדש שהיו מחדשים את הפתילות בכל לילה.

בדרך זה ביארו צדיקים מה שאנו אומרים ב'נרות הללו' - 'ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד', שלכאורה מה החידוש יש בהיתר ראייה, ומהיכי תיתי לאסור שהוצרכו לומר שבאמת מותר להסתכל בהם, ותירצו עפ"י האמור שקדושת נרות הנוכה היא כקדושת המנורה, ואם כן היה מקום לומר שכשם שאסור לראות את המנורה (עיי' פסחים כו.) כך יהא אסור להביט בנר נוכה לגודל הקדושה שבה.

נוראות הפליג הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע (לחנוכה) בגודל הדלקת נר הנוכה, כי במנורה שבבית המקדש הדין הוא שאם נכבה הנר שצריך לחזור ולהדליקו, ואילו בחנוכה קיי"ל ככתה אין זקוק לה, והיינו טעמא, כי עצם הדלקת האור כבר מאיר הוא את הנשמה.

סה. ואף שאין לנו 'עיניים' לראות, אך מכל מקום 'ראש' יש לנו ב"ה... וממוצא הדברים נשכיל להבין על גודל קדושת הנרות עד שאין לנו יכולת להשיג אפילו אפס מקצהו...

בימי חנוכה מבקר קוב"ה את בניו אהוביו בתוך בית האסורים שלהם, איש איש בתוך נגעו ומכאוביו בגשמיזת וברוחניות במקומם למטה מעשרה, ולכן באותה שעה חייב האדם לזעוק ולשאוג בכל כוחו 'אנא ה' מלטה נפשי' וביד כל אחד ואחד לפעול בימים אלו כל מיני ישועות, שהרי הקב"ה בא כביכול לשהות במחיצתנו, ומאזין לקול שוועתנו^{סח}.

וז"ל ה'דברי חיים' זי"ע (חנוכה ד"ה והלכתא), על דרך המשל, כשיושב המלך בעיר משכנו, לא יוכלו פחותי הערך ובפרט המעונשים על פי דתי המלך לבוא לפני המלך להתחנן לו, כי המה מתועבים ליכנס בהיכל מלך, אולם בשעה שהמלך נוסע על פני המדינה, רכבו לבקר בתי האנשים היושבים במסגר בלואים, וכולם רבקים במלך ומתחננים הושיעה המלך. כך בא אלינו

בתחנתונים, והנה, בדרך כלל 'מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה' (סוכה ה.), אמנם נשתנו ימי החנוכה, שאז השכינה יורדת כביכול אף למטה מעשרה, ובשעה שהאדם עומד בחשבת הלילה בפתח ביתו מבחזין, ובמקום פחות מעשרה, סמוך לקרקע עולם, המורה על מדריגה נמוכה ופחותה ביותר, גם באותו מקום יורדת אליו השכינה^{סו}, ומאשפות ירים אביון ועני בדעת, וזו חביבותו של הקב"ה אל כלל ישראל המתגלית בימי חנוכה יותר משאר ימות השנה^{סז}.

וכך אמר הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, והנה קדושת שבת קודש קביעא וקיימא, והיינו, שאז הקב"ה מזמין את ישראל אליו כדי ליהנות מזויו כבודו, ואילו ביום טוב שישראל מקדשים את הזמנים הרי כביכול מביאים בני ישראל את הקב"ה לבוא אצלם, אולם

סו. ה'ערוגת הבושם' (בפרשתן ד"ה ויוגד לתמר) מוסיף לבאר במאמרם (סוכה ה.) 'מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה', שהנה ידוע ה'סולם' שהציב רבי פנחס בן יאיר כדי לזכות להשראת השכינה, וכדאיתא בגמ' (ע"ז כ:) 'מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיזות, נקיזות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש', צא וחשוב מניין הדרגות ותמצא עשרה, וזהו מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, שאינה יורדת למטה מעשרה דרגות אלו, ואי אפשר לזכות להשראת השכינה בלתי העולה בעשר מדרגות בהר ה', אולם חנוכה שאני, שאף מי שרחוק מכל אותם המדרגות יכול לזכות לשיא המדרגות.

סז. שנה אחת טרם ניגש הרה"ק מטאלנא זי"ע להדליק הנרות, פנה אל אחד החסידים ושאל אותו 'מי שאשתו נמוכת קומה, האם בשעה שירצה לדבר עמה תעלה האשה על כסא כדי שיהיו שווים בגובה, או שהוא יתכופף אליה', ותיכף ניגש להדליק נרות חנוכה, והסביר הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע (שהיה בן אחותו) שהרה"ק מטאלנא רצה לפרש בזה את כל מהותם של נרות חנוכה, שכביכול הקב"ה מתכופף אל כלל ישראל ונכנס למחיצתם למטה מעשרה, והיינו דאמרי אינשי (ב"מ נט.) 'איתתך גוצא גחין ולחיש לה', שדרך העולם שהבעל מתכופף אליה, ובהנהגה זו נוהג עמנו קוב"ה בימי חנוכה.

רמז לזה רימז הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שלכן נקרא המועד 'חנוכה', מלשון 'חנו כה', פירוש, באיזה מצב שהיהודי עומד בו, משם תאיר נשמתו באור הנר.

כן פסק נמי הרמ"א בהלכות חנוכה (סימן תרעג סעיף א) בשם ה'תרומת הדשן', שנהר חנוכה (האסור בהנאה) שנתערב בשאר נרות אינו בטל אפילו באלף, כי זהו מהותו של 'חנוכה', כל יהודי חשוב הוא - בכל מצב שהוא אינו 'בטל', ולעולם לא יתייאש.

סח. וכמו שכבר אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שנה אחת בליל הסדר, בשם אביו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, שבאמירת 'אנא ה' שבהלל אפשר לכל אחד לפעול שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה ולברכה, וחשבו החסידים שהכוונה על אנא ה' הושיעה נא, אולם אמר ה'אמרי אמת' - לדעתי הכוונה על אנה ה' כי אני עבדך (הובא בלב שמחה סוכות תשמ"א), ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, שבימי חנוכה אפשר להתפלל בין על גשמיזת ובין על רוחניות, והקב"ה שומע תפלת כל פה וממלא כל בקשותיהם לטובה ולברכה, דהרי כך היא המדה, שדרך האב המבקר את בניו בבית האסורים, להשתדל לעשות כל אשר לא ידו כדי להקל את צערם, לא ינוח ולא ישקוט עד אשר יפעל עבורם לכל הפחות נחמה פורתא, ואם כך הוא אצל בשר ודם שכוחו מוגבל, קל וחומר למלך מלכי המלכים הקב"ה אשר אין חקר לגבורתו והוא כל יכול, שבוודאי יגאל ויושיע את אהוביו מכל צרותיהם.

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

הבורא בימי החנוכה אל תוך 'בית האסורים' שלנו - להוציא ממסגר אסיר^{סט}.

ובן פירש הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע (בית אהרן חנוכה מז:). את הנוסח שאומרים בברכת קרי"ש דשחרית 'משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום' דקאי על ימי חנוכה, שהקב"ה משפיל ומוריד את השפע והאור העליון משמי מרום 'עדי ארץ', וכל זאת למה, כדי להגביה ולהרים 'שפלים עדי מרום' למעלה למעלה, וכל יהודי מתעלה בימים אלו אף הנמצא מרחוק.

בה כתב הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם חנוכה) וז"ל. נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ (שבת כא:), כי מצוה זו מאירה אף למי שנפל לרשות הבלי עולם הוה ברשות הרבים ממש, ולמי שהוא ממש מבחוץ תוכל מצוה זו להאיר עיניו שיתהפך לבריה חדשה^ע.

ובן כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ב נר א ד"ה דבר), וז"ל, ונשאר גם כן לדורות, שיש סיוע בימים הללו לעשות רצונו יתברך יותר מן הסדר וההנהגה

איתא ב'מאור עינים' (מקץ) וז"ל, 'בחנוכה כביכול ה' מוריד את עצמו למטה מעשרה אל האדם לקרבו, וזהו שאמרו (שבת כא:): 'פתילות ושמונים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה', כי כמו בנר נותנין לתוכו פתילה וממלאין אותה בשמן ומדליקו, כמו בן האדם הוא פתילה, ושמן הוא החכמה שה' ממלא בו ומדליקו להיות מאיר במעשיו ובעבודתו את ה'. והנה הפתילות הם בני אדם שאין נדלקין בשבת, שהאור אין נאחו בו מחמת שהפתילות לא טובים, והאור מסוכסכת בהם, ואי אפשר לעלות כנ"ל ושיאחו בהם האור - מדליקין בפתילות אשר לא טובים כנ"ל בחנוכה, כי ה' כביכול בעצמו מוריד את עצמו אל האדם ומאחז בו את האור להדליקו, ולשוב ולחזור אל ה' ולעבדו בהתלהבות ובשכל גדול... וזה נעשה בכל שנה בבוא הזמן של מצות נר חנוכה. עכ"ל.

סט. ולכן לא חזינו בשום מועד שנקבע בימים האחרונים של החודש (המורים על חשכות, כי ישראל נמשלו ללבנה, ובסוף החודש מתמעט אורה) זולת חנוכה, וגם לא מצינו שום יו"ט שמתחיל בחודש אחד ומסתיים בתחילת חודש אחר, וכן נקבע זמנה בחודש טבת שהוא החודש של עשו הרשע כמבואר במקובלים (עי' זוה"ק ח"ג רנט), וכל זה בא לרמז, שאף בזמנים חשוכים וקשים ביותר - כסוף החודש, אפשר להתחדש באור חדש [הנרמז בתחילת החודש] על ידי האור המאיר בחנוכה, כי שאר המועדות מאירים בנפש האדם, לא כן חנוכה הוא האור עצמו, ומעט אור דוחה הרבה מן החושך.

ע. הנה פרשת מקץ נקראת תמיד בימי חנוכה, ורמז בה ה'שלטי גיבורים' (שבת עט.) כי 'שנתים' ר"ת ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין מ'זוזה. וב'תפארת שמואל' (חנוכה לו) מבאר שאף מי שנראה לו כי הוא כבר 'מקץ', שכבר בא עליו סופו, ומתייאש מעצמו לאין תקוה, יזכיר לעצמו 'שנתים' - שמאל נר תדליק ימין מזוזה, כי אף ב'שמאל' בידו לשוב ולהתחזק דוגמת הנרות שמדליקים אותם ב'שמאל' ונעשים 'קודש', ולא עוד אלא שמדליקים אותם והם מאירים גם 'למטה מעשרה' - שבכוחם להאיר בכל מחשך, אף לאותם שהם 'למטה מעשרה'... חזקו ונתחזקה, כי השי"ת עמנו בכל מצב שהוא.

ובזה ביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרמ"ו) הטעם שתקנו חז"ל ג' דרכים באופן קיום מצוות הדלקת נר חנוכה, נר איש וביתו, מהדרין ומהדרין מן המהדרין, 'להראות כי הימים אלו מאירים לכל מינים הנמצאים בבני ישראל'. ואילו הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע ביאר ביסוד הדברים מה שכתב ה'מגן אברהם' (סי' תע"ד) ש'נוהגים הנערים העניים לסבב על הפתחים בחנוכה', כי 'נערים' רומז למי שמנוער וריקם מן המצוות ח"ו, וכן 'עניים' היינו 'עני בדעת', ומחמת מצבם הם עומדים 'מבחוץ', כי לא נתקרבו אל הקדושה, אכן בחנוכה הוא שעת הכושר והוא זמן גדול להתקרב כי נפתח פתח לקרב רחוקים, על כן 'יסבבו על הפתחים' וישמעו רחוקים ויבואו...

כן רמזו לה במה שמצינו שתקנו חז"ל לרואה נר חנוכה שאף הוא מברך, ולא מצינו כן בשאר מצוות, אלא ללמד שאף מי שהוא מרוחק מן המצוה עצמה והוא עומד מרחוק כדוגמת 'הרואה', גם לו יש עלייה מכח הדלקת נר חנוכה, ואף הוא יכול לברך.

ואדרבה, מבואר בספה"ק כי עיקר היו"ט תכליתו להאיר לאותם הבינונים והחלשים, אלו המרוחקים בכל השנה, וכמו שהיו אומרים בלשון מליצה כי חנוכה הוא 'יום טוב אין די וואָכן' [-יו"ט בימי החול], אינו אסור במלאכה

כא כו) 'לחפשי ישלחנו', כי האור של נרות הנוכה משחרר לחרות את נשמות ישראל מכל הפסולת והרע הנטמן ב'חדרי בטן' (וכן איתא באמרי אמת תרע"ז נר ג) ז"י.

והנה תקנו חז"ל להודות ב'ועל הניסים' על כך ש'עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם', והקשה הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (תרע"ג ליל ב) שהנה נזכרו כאן ג' לשונות א. ריבם. ב. דינם. ג. נקמתם. וענין 'ריב' הוא המריבה שיש בין אנשים בטרם נקרבים אל המשפט לברר הדין והאמת לאשורו, ואילו 'דין' הוא להוציא את האמת

בכל השנה, בדרך גם ופלא"י. עוד כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (הנוכה שנת תרל"ה) על הא דאיתא בגמ' (שבת כא:) תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, כי בימים הללו יש סיוע ממעל לקנות במידה גדושה 'יראת שמים' - להתגבר ולנצח את יצרו, כמו שאמרו חז"ל (שבת לא:) דהמפתחות החיצוניות רומזות על יראת שמים ויראת השא"י.

הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (לחנוכה) פירש בפסוק (משלי כ כז) 'נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן', ואפשר לדרוש 'חופש' מלשון 'שחרור' כדכתיב (שמות

ואף אין לובשים בו בגדי שבת ויו"ט, כי שייך הוא ביותר לאלו שהם בבחי' 'ימות החול', שאף הם יוכלו להיתפס ולהיאחז באש הקדושה.

וכן אמרו בדרך צחות על הא דאיתא (משנ"ב סי' תרעג סק"ב) שמצוה מן המובחר ליקח לפתילה 'צמר גפן', כי בשפת האידיש מכנים לצמר גפן 'וואטע', ולשון נופל על לשון שהכוונה ל'רחוקים' (כי גם 'רחוקים' מכנים בשפת האידיש 'וואטע'), כי מצוה זו בכוחה לקרב את הרחוקים...

וזה האומר כי הרחיק עד מאוד, ואור החנוכה אינו יכול לרדת עד אליו הרי הוא מופקע לגמרי מכל עניין החנוכה, וכמו שרימז הרה"ק ה'נחל יצחק' מזוטשקא זי"ע בהא דאיתא בגמ' (שבת כב.) 'נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה' כי לא שלטא ביה עינא, שזה האומר שנו חנוכה גבוה הוא עד מאוד, ולא שלטא ביה עינא כי הוא נשגב ממנו, הרי לא עשה ולא כלום...

עא. איתא מצדיקים על דברי הגמרא (שבת כב. לגרסת השאילתות וישלח סי' כו) שצריך להניח את נר חנוכה בפתח הבית משמאל 'כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין, ובעל הבית בטלית מצוייצת ביניהן', והנה מזוזה חנוכה טלית ר"ת 'מחט', כי בימים אלו אדם פותח כפתחו של מחט, והקב"ה מסייעו כפתחו של אולם בשאר ימות השנה. עב. מעשה באחד שהגיע אל הרה"ק ה'מגיד' הגדול ממעזריטש זי"ע והתאונן בפניו שאין בכוחו לעמוד ולהתגבר על כל הרהורים ודמיונות שיצרו מפתחו לחשוב בהם בכל עת מצוא ובפרט בעת 'התפילה והלימוד', מששמע ה'מגיד' את דבריו, שלחו שיפנה אל בית ה'אור המאיר' זי"ע, והוא יורה לו את הדרך הנכונה, חיש מהר עשה היהודי את דרכו אל בית ה'אור המאיר', משהגיע למחוז חפצו באישון ליל וראה שהאור מאיר בבית החל דופק על דלתות הבית ואין קול ואין עונה, אין הדלת נפתחת, מכיוון שהכפור שלט בחוצות, והיהודי הרגיש שעוד מעט קט וכולו נעשה כגליד קרח הוסיף לדפוק בדלת שוב ושוב, ועדיין לא נפתחה הדלת... אחר זמן שאל היהודי את ה'אור המאיר' מדוע לא פתחת לי את הדלת הרי נשלחתי בשליחות מיוחדת אליכם, ענהו הרה"ק, הן אמת, ובזה גופא עניתך, שבביתי אנכי הוא ה'בעל הבית' - למי שארצה אפתח את הדלת, ולמי שאין ברצוני להכניסו לא ייכנס הנה... כמו כן, דע היטב שאתה הוא 'בעל הבית' על עצמך, את מי שברצונך תכניס ומי שאינו מרוצה בפניך - אל תתן לו דריסת רגל במוחק ולבך, כי ביד בעל הבית לסגור את הדלת ולא לתת לאחרים להיכנס, ברצותו פותח וברצותו נועל, ו'בעלות' כזו צריך יהודי להראות לשטן זה היצר הבא להכשילו בעוונות, לסגור את הדלת בעדו.

ולכן נקטו חז"ל בהלכות ודיני חנוכה (שאילתות פרשת וישלח סימן כו; ועי' שבת כב.) 'כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין, ובעל הבית בטלית מצוייצת ביניהן', ובדווקא אמרו ובעל הבית באמצע, ולא והמדליק עומד באמצע וכיו"ב, כי בכדי שיוכל להעלות הנרות בכל פרטיהן ודקדוקיהן שתהא השלהבת עולה למעלה ותגרום נחת רוח לבורא יתב"ש, צריך המדליק להיות בעל הבית השולט על עצמו, ולא שיהיו רצונותיו ותאוותיו שולטות עליו, וימי חנוכה מסוגלים שיוכל כל אחד להשריש מדת הטהרה באבריו וגידיו לכל ימות השנה.

עג. מובא ב'בני יששכר' (מאמר הלל והודאה אות א) שבשכר נר חנוכה זוכה להינצל מדינה של גיהנם, שהרי ידוע מהמקובלים שגיהנם הוא בצפון העולם, והלא צד צפון הוא משמאל למזרח, ועל ידי ההדלקה בשמאל ניצל מאור ואש הגיהנם.

התעוררות מלמעלה כמו מאז שנאמר 'ועוררתי את בניך ציון על בניך יון', אבל ההתעוררות הוא רק לפי מסת שהוא מיצר ונפשו מרה לו. עכ"ל.

למעלה משלושה טפחים - לרומם עצמו מן ה'קרקע'

בפרשתן (מ ט-יט), 'ויספר שר המשקים את חלומי ליוסף וגו', ויאמר לו יוסף זה פתרונו וגו', בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך וגו', וירא שר האופים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי וגו', ויען יוסף ויאמר וגו', בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ ואכל העוף את בשרך מעליך'. והקושיא נודעת, מה ראה יוסף לפתור חלום שר המשקים לטובה ואילו את חלום שר האופים פתר לרעה, ואיזה רמז וסימן מצא בדבריהם שלפי זה הבין את צורת פתרון החלומות. ומבארים בשם הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זי"ע הי"ד, כי הנה שר המשקים אמר (פסוק יא) 'וכוס פרעה בידי, ואקח את הענבים ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה' - והיינו שראה בחלום כיצד הוא עושה פעולות שונות, ומי שנמצא ב'עולם העשייה' שמע מינה כי הוא חי... אמנם שר האופים אמר (פס' טז-יז) 'והנה שלשה סלי חורי על ראשי, ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אופה והעוף אוכל אתם מן הסל מעל ראשי' - שהוא עצמו יושב בחיבוק ידיים ואינו עושה מאומה, אלא מונחים סלים על ראשו, ובאים עופות לאכול, ומי שאינו עושה כלום אינו מבני העולם הזה... על כן היה פתרונו כיוצא בו שאכן אינו מן החיים.

וללמדנו על חובת ה'עשייה', ולא לישב באפס מעשה ולצפות לנס... וכך היה אומר הרה"ק הבית ישראל לדקדק בלשון הגמ' 'וכשנברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקן ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול', הרי שכל הנס היה על ידי שבדקן, אבל אם היו יושבים ומצפים לירידת שמן מן השמיים לא היו מוצאים אותו פך שמן ולא היו זכאים לנס ע"ד...

לאור ולהציל עשוק מיד עושקו, ונקמה' משמעותה להעניש את הרשע, ומעתה יקשה מה שייך לומר רבת את ריבם', כלומר את עצם ה'מריבה', ובשלמא דנת את דינם' או 'נקמת את נקמתם' מובן עניינם שהקב"ה הציל את היהודים מידי אויביהם ונקם בהם על מה שעשו להם, אך מהו רבת את ריבם'.

ומבאר ה'שם משמואל' בזה"ל, ונראה דהנה מצב ישראל היה אז מוזר מאד, אשר רבים מהחסידים נהרגו, והנשארים היו בחרפה וברעה גדולה מתחבאים במערות והיוונים הארורים היו מחפשים אחריהם להשמדם, ויתר העם לא עמדו בנסיון ונתנו את ידם להיוונים וכמעט שנכבה גחלת הישראל, ואין איש מתעורר כלל לעשות דבר לטובת הדת כי היו כולם כמתייאשים ומצפים ליהרג על קידוש השם - זאת הי' תכלית נחמתם, וע"ז אמר הכתוב (זכריה ט יג) 'ועוררתי את בניך ציון על בניך יון', והמפרשים עמדו על לשון 'ועוררתי', ולפי דברנו יוצדק מאד לשון הזה, שהשי"ת עורר אותם לבל ישנו כמתייאשים, עד שחשמונאי ובניו הרימו ראש לצאת לקראת נשק בגודל לבב, וע"ז נאמר רבת את ריבם, היינו שהריב שנתהוה ביניהם לבין היוונים, מאת ה' היתה זאת, ואח"כ כשנתעוררו מלמטה דן ה' את דינם של העשוקים, ואח"כ נקם את נקמתם.

והנה זה נשאר לדורות, בימים ההם בזמן הזה בא התעוררות בלב אנשים אפי' המתייאשים, אם אך צר להם ממצבם הנוכחי, כמו אז שעמדת להם בעת צרתם דוקא, כמו כן היום כל איש מצוק ומר נפש הרובין תחת משא מלך זקן וכסיל ומצפה ומשתוקק להושע, אך חסר לו התחזקות והתעוררות לאמור 'עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נובל לה' (במדבר יג ל), והוא כמתייאש בעיני עצמו לצאת מהמבוכה הזאת בחשבו כי הרבה פעמים התחיל ולא עלה בידו לגמור, ע"כ איננו מאמין בעצמו שעודנה הברירה בידו והבחירה חפשית ואם יקבל עליו מהיום לפרוק ממנו עול חשבונות הרבים אשר חשבו בני האדם ולקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יעשה ויצליח, לאיש בזה בא היום

עד. והנה קי"ל ש'נר חנוכה בשמאל', וטעמו של דבר יש לומר על פי מה שביארו הטעם שצריך להניח תפילין על יד שמאל דייקא, שבא להזכירנו את יציאת מצרים שלא היה בידי אדם כלל, רק ע"י הקב"ה בעצמו באותות ובמופתים, ובני ישראל היו בבחי' יד כהה שאינה עושה כלום, ורק היה 'ימינך ה' נאדרי בכח, ימינך ה' תרעץ אויב',

הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע (גנו"י תרפ"ד) רמז לה בלשון הש"ס (שבת כב:) 'היה תפוש נר חנוכה ועומד, לא עשה ולא כלום, כי לא זו הדרך 'ישכון אור' - לתפוס את הנרות ולעמוד על עמדו... אלא יקיים (ישעיה ב ה) 'לכו ונלכה באור ה' - שהאור יאיר לו להתחיל 'ללכת' בעבודת ה'".

שעשה נסים - בימים ההם ובזמן הזה

פסק הרמ"א (או"ח קפו ד) 'ואומרים על הנסים בחנוכה ובפורים קודם 'ועל הכל', ואם לא אמרו אין מחזירין אותן, ומכל מקום יוכל לאומרו בתוך שאר 'הרחמן', ויאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה בימים ההם וכו', והכי נהוג, ותמהו הפוסקים (בכור שור

צדיקין הדורות (כע"ז בתפארת שמואל חנוכה אות לו) רמזו בהא דקיי"ל (סי' תרע"א ס"ז) שמצות נר חנוכה למעלה משלושה טפחים, דהן אמת שאף מי שכבר נמצא 'למטה מעשרה' - בדיוטא התחתונה, בידו להתעלות בימים הללו ולהגיע למקום גבוה מעשרה, מכל מקום אסרו חכמים להדליק בתוך שלשה סמוך לקרקע משום לבוד וכארעא סמיכתא דמיא. וחינו שעל האדם לעשות את המוטל עליו ולפתוח פתח בדי להתעלות, וכאשר הוא עצמו יתרומם מעט להיות 'למעלה משלושה' יזכה שהקב"ה יגביו הרבה, אבל אם ישב בחיבוק ידים ובאפס מעש"ה ולא ידליק בתוכו את ניצוץ הקודש, אזי לא יועילו לו כל הנרות שידליק, שהרי הוא כמי שעניו עצומות, היאך יועיל האור להזריח שמשו".

ולכן אמרה תורה 'והיה לאות על ירך ולזכרון בין עיניך' - כדי שנשריש בקרבנו אמונה זו לדורות עולם, שאין האדם עושה בעצמו מאומה אלא כל כולו 'יד כהה'... והכל בידי שמים. ומהאי טעמא תקנו להניח נר חנוכה משמאל, שנזכור שאין אנו אלא בבחי' שמאל. וממילא נוכל תמיד להתחזק בבורא עולם, שהרי ממנו לא יבצר מאומה, ו'אתה מושל בכל, ובידך כח וגבורה'.

שמא תאמר, אם ממילא הנני בבחי' שמאל וזקוק אני לחסדי שמים, אם כן מה צורך יש ב'עשיה'... אכן, מהדלקת נרות עצמם יש להוכיח שאי אפשר לצפות לאיתערותא דלעילא מבלי שאיתערותא דלתתא, כי הגם שתקנו הדלקת הנרות בשמאל, אך מאידך אמרו חז"ל שמצוה להניחם למטה מעשרה, ומחויב הוא להתכופף לנרות, לעשות פעולה ולא לישב באפס מעש...

וכך אמרו גם לגבי ברכת 'מודים', שכל אותה ברכה מלאה שבח והודאה 'שאתה הוא ה' אלוקינו, צורנו צור חיינו, על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך', ותקנו חז"ל לכרוע בתחילה וסוף, וכל זה בכדי להוציא מאותה מחשבה, שאם הקב"ה הוא המחייב אותנו בכל עת ובכל שעה מה צורך יש בעשייתנו, לזה תקנו שיכרע ו'יזיז' את עצמו... ולעולם לא ישב בחיבוק ידיים.

עה. כיו"ב רימז הרה"ק ה'דמשק אליעזר' זי"ע במנהג ה'דריידעל' (סביבון), דלכאורה יש לתמוה, למה נהגו לכתוב ולחרוט בר"ת על 'דריידעל' קטן ניס ג'דול ה'יה ש'ם - לשם 'פרסומי ניסא', והרי עדיף היה לתלות מודעות בראש חוצות וכו' ייכתב באותיות 'קידוש לבנה' כל ענין הנס, ואז יהא 'פירסום ניסא' גדול יותר, אלא מכאן, שעדיף 'דריידעל' קטן ובמילים של ראשי תיבות כשהוא מסתובב ואינו נח, יותר ממודעות גדולות העומדות דומם על מקומן ואינן עושות כלום, כי זה כל האדם לעשות ולפעול כפי כוחו ולא לנוח, אלא יעבוד ויפעל כפי כוחו ושוב אין חילוק מה יהיו התוצאות, רק אל ישב באפס מעש.

עו. ולכן אמרו 'הרואה מברך', דלא סגי במה שהאור מאיר כי אם יהלך בעיניים עצומות לא יראה את האור כלל - אפילו אם ידליקו עבורו אלפים ורבות נרות ואבוקות. כן הוא נמי ברוחניות, אם האדם מכין את עצמו לקלוט הקדושה ופוקח את עיניו יזכה שיאיר לו החשיכה לדחות כל המפריעים המעכבים בעדו מלהתקרב אליו יתב"ש, אך אם חלילה אין אבריו מוכשרים כראוי, איך יועילו לו כל האורות הגדולים.

עז. וזה מרומז נמי בפלוגתת בית שמאי ובית הלל (שבת כא:): במנין הנרות אם 'מוסיף והולך' או 'פוחת והולך', ואומרים בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, דלא נחלקו אלא אם פוחת או מוסיף, אבל בזה שעליו להיות הולך לא נחלקו כלל. כי הכל מודים שעל האדם להיות 'הולך', ולא יעמוד חלילה במקום אחד מבלי לעשות כלום. מעשה הובא ב'שפתי צדיק' (חנוכה אות ג) בשם זקינו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שפעם באו חסידים אל הרה"ק ה'חוזה' מלובלין זי"ע, וביפתקא הזכירו צרתם מ'מוסר' הדר בעירם וכבר כשל כוח הסבל, הרה"ק קרא את ה'קויטל', ונענה 'הלא איש זה מאיר בשמים בכל העולמות העליונים', ויתמהו החסידים עד מאד, הייתכן כדבר הזה - ששפל

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

מדרך הטבע, כי בזה הוא משרד בריאת שמים וארץ, אבל בימי החנוכה שכל העולמות מתנהגים בהנהגה נסית, ובימים אלו הנם הוא בטבע הבריאה, אם כן בשם שמבקש בכל השנה כולה על הטבע כך בידו לבקש על הנם בחנוכה^ע, ושפיר מבקשים ומתפללים 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים'^ט. (ומכל מקום פשיטא, שנם בכל השנה כולה בידנו לפעול ניסים ונפלאות על ידי תפלה, אך גדלה מעלתם של ימי חנוכה שאז אפשר 'להתפלל' על הניסים^פ).

אמרו חז"ל (שבת כא:): מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מרליק שמונה,

שבת כא. ישועות יעקב סי' תרפ"ד) הרי אסור לבקש ולהתפלל על מעשה נסים (ברכות נד.), וכדמצינו גבי מעשה הרבא (תענית כד:): שמשום מעשה שהיה ביקש רחמים שירדו גשמים בתקופת תמוז, ונתגלה אליו אביו בחלום שישנה מקום שנתו, ולמחר מצא סימני סכינים על מיטתו, שהיו מזיקים רוצים להזיקו ולהרגו, וכל זאת מפני שהטריח כלפי מעלה ופעל נם שלא לצורך, ואם כן איך הותר בחנוכה לבקש 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים'.

ומבאר בעל השואל ומשיב' (בספרו דברי שאול דרוש לחנוכה), דהני מילי בשאר ימות השנה שעולם כמנהגו נוהג, אז אסור לבקש על הנהגה ניסית ולמעלה

אנשים כמותו תאיר נשמתו כל כך, אך לא העזו לשאול על כך לרבם, לאחר זמן מה הזכירו שוב לפניו את שמו של המסור הרשע ואז בירכם הרבי מלובלין שינצלו מציפורניו. בהזדמנות נשאל ה'חווזה' על כך, השיב ה'חווזה', שבשעה שהגישו לפניו את הפתקא בפעם הראשונה הדליק ה'מסור' נרות חנוכה, ועל ידי זה שרה עליו באותה שעה אור גדול שהאיר את נשמתו.

והנה בפי העולם מקובל ללמוד מסיפור זה את גודל הסגולה של הדלקת נרות חנוכה, המאירה אף בנשמת מסור רשע, אך עוד יש ללמוד ממה שאח"כ הצליח ה'חווזה' לפעול במרומים להושיע את בני העיר מידו, הרי שגם מי שמאיר באור עליון בשעת הדלקת נרות חנוכה לא יהא ניכר עליו שום שינוי לטובה אחר ההדלקה, אם לא יפעל בעצמו שתהא בר קיימא על ידי שיתחיל בעבודתו ית"ש מכאן ואילך.

עח. הנה פלא מצינו כי כששרה אמנו ילדה את יצחק אבינו כשהיא בת תשעים שנה 'ותיהום כל העיר'... הכל סחו ודשו בענין זה ואף בתורה מצינו התייחסות לנס גדול ופלא זה, ואילו כשיוכד ילדה את משה רבינו הייתה בת ק"ל ולא מצינו 'רעש' מזה, ומבאר המגד מדובנא (במשל מתוק) כי במצרים היה 'יריד' של ניסים 'ששה בכרס אחד' יולדות ביער ושני שיניים צומחות להם וכו' אזי אין כל משמעות וחשיבות לנס בין הניסים... אף לדידן ייאמר, ימי החנוכה הם ימי 'יריד' לניסים ואין כל כך חשיבות לנס הנעשה ליחיד אף אם הוא בעצם נס גדול, והמשכיל ינצל לפעול לעצמו נסים ונפלאות שיגיעו אליו בקל יותר...

עט. אולם עדיין יש להקשות, אם הותר לבקש בימים אלו על ניסים, מדוע לא קבעו חז"ל לומר כן לכתחילה בנוסח הברכה (ולא רק למי ששכח), ותירץ האדמו"ר מטשערנאביל זי"ע בתוכחת מוסר, כי מי ששכח 'על הנסים' בתפלתו סימן הוא שמסיח דעתו מימי הניסים, לכן עליו לבקש שיזכה לנס פרטי - להתעורר מתרדמתו, ולהשכיל ליהנות מן האור הגנוז הנשפע בחנוכה.

אולם חסידים ואנשי מעשה פירשו לאידך גיסא, שאף בימי חנוכה זקוק האדם שתהא בידו זכות כל שהיא כדי שיוכל לבקש על הנס, והשוכח לומר 'על הנסים' בתפלתו וודאי נשבר רוחו בקרבו, ולכן בשכר מדת ענוה ושפלות רוחו זוכה שהותר לו לבקש על הנסים. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, אלא שיש להשתמש בכל אחד ממאמרים אלו בזמן הנכון, כי על ידי החלק הראשון יתעורר לעבודת ה', ומ"מ אם ינסה היצה"ר להפילו מחמת כך בפח היאוש, מיד יזכיר לעצמו שלב נשבר ונדכה לא תבזה, ובזה יבטל מעליו כח היצר הרע.

פ. הנה לפי דברי השואל ומשיב' היה מקום לטעות ולומר, דמשמע הכא שרק בחנוכה אפשר לבקש על דברים שמעל להנהגת הטבע, אבל בשאר ימות השנה אסור להתפלל על החולה שיתרפא במקום שאין רפואה למכתו בדרך הטבע, אך הדבר ברור שזה אינו, וכדמבואר במהרש"א (קידושין ח"א דף כט:): שנס המתרחש על ידי תפלה לא חשוב נס לענין 'מנכין לו מזכיותיו' (עי' שבת לב:), ומשום הכי מותר ואף חובה להתפלל בכל ימות השנה על כל צרה וצוקה שלא תבוא, ומכל מקום שונים ימי החנוכה שאפשר לבקש אפילו על הנס, כי כל ההנהגה היא מעל לדרך הטבע.

וכל אשר דברנו בשבחי הנם של חנוכה חוזר להיות מידי שנה בשנה^פ, כי הנה בגמרא מצינו שחנוכה הוא הנם האחרון שהיה לבני ישראל (שנקבע עליו יו"ט זכור לנם, ע"י יומא כ"ט), ומבאר הרמב"ק ה'שפת אמת' ז"ע (חנוכה תרל"ז ד"ה חנוכה) טעמא דמילתא, דכל תכלית ומטרת הנם היא לחזק את האמונה בלבנו שהקב"ה הוא לבדו מנהיג את העולם בהשגחה פרטית (שהרי הקב"ה כל יכול ובידו להצילם מיד שונאיהם מעיקרא, ואז לא יצטרכו כלל לנם, אלא שאז לא יתחזק יסוד זה בלבבות בני"), ומזמן לזמן עשה הקב"ה לבנ"י עוד ניסים אחר שנשכח הנם האחרון מבנ"י, כדי לחזור ולחזק את האמונה בהשגחתו ולגלות אלוקותו בעולם, אבל נם של חנוכה עדיין מאיר לנו, והוא חוזר ומתחדש שוב ושוב בכל שנה ושנה כבימים ההם ממש (אלא שבכל דור מתעוררים הניסים למה שנצרך לנו באותו מקום ואותו זמן), ולכן נם זה היה הנם האחרון, גם לכן נקרא 'חנוכה' - מלשון חינוך והתחדשות, כי נם זה יש בו התחדשות מידי שנה בשנה עד ביאת הגואל בב"א^{פד}.

ולכאורה תמוה מדוע פתח בלשון רבים 'מהדרין' וסיים בלשון יחיד 'מדליק שמונה', ועוד, מדוע נקט לשון 'מהדרין' ולא לשון 'מחמירים' כבכל הש"ס.

ואומרים בשם ה'חידושי הרי"ם' ז"ע לבאר על פי דברי המהר"ל (נר מצוה ח"ב) שמספר 'שבע' מורה על הטבע, וכמו שנאמר (משלי ט א) 'הצבה עמודיה שבעה' ואמרו (סנהדרין לה.) אלו 'שבעת ימי בראשית', שהבורא ברא עולמו בשבעת ימי הבנין, והוא הנהגת הטבע, וכל מה שלמעלה משבע - דהיינו 'שמונה' מורה על למעלה מן הטבע. והוא כוונת אומרם 'יום ראשון מדליק שמונה' - בלשון יחיד, וקאי על הקב"ה, שהוא בעצמו מדליק מנין שמונה בעולם. כלומר הנהגה שלמעלה מן הטבע. ובוה מבואר נמי מה שאמרו 'והמהדרין' שהוא מלשון 'הדרי בי', ר"ל, שעבודת ימי החנוכה היא להחזיר בתוך תוכו הנהגה זו שמעל לטבע^{פא}, ובוה יושפע עליו הנהגה זו לכל השנה^{פב}.

ומכל מקום אל תתמה מעובדא דרבא (הנזכרת בפנים) דמשמע שנגזר עליו עונש על שהטריח כלפי מעלה בבקשו על נס, דשאני רבא שפירט בבקשתו שיעשה לו השי"ת נס ופלא שלא כדרך הטבע, שירד גשם בימות החמה, וזה אין ראוי לעשות, אך המתפלל סתמא על פלוני שיתרפא מותר, אע"פ שלפי דעת הרופאים אי אפשר לרפאותו בדרך הטבע.

פא. ואכן ניסים ונפלאות נעשים לישראל בזמן הזה, ולא ניזיל כרוכלא למנותם, אלא נביא בזה שתי עובדות אשר אירעו בשנים עברו, וכפי ששמעתים בשעתו מפי בעלי המעשה.

סיפר אחד מבני חבורתנו בעיה"ת בני ברק יצ"ו (בשנת תשע"ט), כי ב"ב לא חשה בטוב כבר כמה שבועות, וחששו הרופאים שהמחלה הידועה מקננת בקרבה, והורו לעשות סדרת בדיקות מקיפות וצילומים, ביום כ"ד בבוקר אמרו הרופאים כי אכן נתאמת החשש הנורא, והם רואים בצילומים את הגידול 'רח"ל. מיד נפלה בבית אימה וחשכה גדולה, והפעיל האיש עסקנים גדולים שיסדרו לו תור בדחיפות אצל פרופסור גדול, וביקש לקבוע את הביקור אצלו בזמן שאחר השקיעה למען יזכה ל'המתקת הדינים' בכח ימי החנוכה, ואכן בערב היו אצל הרופא שבדק היטב אותם הצילומים, ולטענתו הרופאים הראשונים טעו בדבריהם ואין כאן אפילו זכר לגידול...

עוד מעשה שמעתיו מאחד מבני החבורה באלעד, אשר בנו עבר תאונה קשה בתחילת חודש כסלו, והיה מוטל בבית חולים, והנה מיד לאחר שהחשיך הלילה והחלו ימי החנוכה להאיר על הארץ נעשה נס גדול, ופתח הבן את פיו לראשונה והחל לדבר בשפה ברורה כאחד האדם.

פב. וכדרך שפירשו את לשון הגמ' (שבת כא:) 'לשנה האחרת קבעום בהלל והודאה', שלכאורה מדוע קבעום רק בשנה שלאחריה ולא באותה שנה, אלא שהתבוננו חכמים בעצמם וראו שהשנה שעברה עליהם היתה שנה אחרת - שכל השנה היתה במציאות אחרת לגמרי לאחר אור החנוכה, ועל כן קבעו לדורות ימים אלו בהלל ובהודאה.

פג. כן ידוע מה שפירש הקדושת לוי (קדושה ראשונה) בלשון הגמ' 'לשנה האחרת קבעום בהלל והודאה', שבשנה הראשונה כשירדו האורות של חנוכה סברו שמא אלו רק האורות לשעתם, אך לשנה האחרת הרגישו בעצמם את גודל האורות החוזרים ויורדים לקראת ימי החנוכה, וכבר נוכחו לראות שהאורות אלו עתידים לירד בכל שנה ושנה, על כן קבעום לדורות.

פד. וכן למדנו בגמרא (שבת כא:) 'מאי חנוכה, דת"ר בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה

באתערותא דלתתא, ואילו בחנוכה בא השפע במתנה ובחגיגה, באתערותא דלעילא בלבד.

בדברים האלה רימו הרה"ק רבי משה מראזוואדוב ז"ע (בן הרה"ק רבי אליעזר מדויקוב בנו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ ז"ע) בלשון חז"ל (עירובין יח:) 'אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מרורין בזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם', כי כנסת ישראל נמשלו ליונה (ברכות נג:), וזהו - אמרה יונה לפני הקב"ה, בני ישראל מתפללין קמיה דקודשא בריך הוא שיפסוק להן מזונותיהן בימי חנוכה בשעה שמדליקין את הנרות בשמן זית, כי אז מסורין המזונות בידך לקבלם במתנת חינם, וממילא יזכה כל אחד לשפע הפרנסה, ואל יהיו מתוקין כדבש זה ראש השנה שטובלים בו את התפוח בדבש, כיון שאז מסורין בידי בשר ודם - באותה שעה מודדים לפי מעשי האדם, ומי יצדק לפניך בדין.

מעוז צור ישועתי - שפע רב הנשפע בימי החנוכה ובפרט בעת ההדלקה

כתב הרה"ק ה"יטב לב' ז"ע (ייטב פנים 'הוד והדר' אות ב) שורש מצות הדלקת נר חנוכה הוא, כדי לעורר נסים ונפלאות גם עתה. וכתב עוד (אות כו) זהו עיקר תשמישן, להיוושע בהם גם היום.

בה דקרק האדמו"ר מבלאזוב ז"ע (ב'הקדמה' לספר 'צבי לצדיק' שהדפיס בשנת תרצ"ו) בלשונות הכתוב לגבי הברכות שבירך יצחק את יעקב, שם נאמר (כו כה-כו) 'ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת וכו', ויגש וישק לו, ומדוע חזר הכתוב כמה פעמים על תיבת 'לו', ומבאר כי הנה ברכות אלו לא נאמרו ליעקב לבדו, אלא בזה השפיע יצחק את הברכה לבני ישראל לדורותיהם, ומקור הברכה נמשך על ידי ל"ו נרות החנוכה בכל שנה ושנה, על כן נכתב וחזר נכתב תיבת 'לו', למען נדע את אשר לפנינו לשאוב ממעייני הישועה מלא חפניים, ולא להיות בשוטה המאבד מה שנותרים לז"ה.

כתב ב'מחזור ויטרי' (לחנוכה, סדר התפלה וקריאה"ת) ש'חנוכה' הוא מלשון 'חגיגה' פ', גם נודע מה שכתב הרה"ק ה'מאור עיניים' ז"ע (מקץ ד"ה זמן) לרמוז ענין חנוכה בלשון הכתוב בפרשת מקץ (מג כט) 'אלוקים יחנך בני', וכוונת הדברים, שיש בה הנהגה של לפנינו משורת הדין ושלא לפי מעשי האדם.

ומתאמרא משם הרה"ק רבי ישראל מרוזין ז"ע, שהשפע היורד בחנוכה דומה לשפע היורד בראש השנה, אולם חילוק יש ביניהם, שהשפע הנקצב ביומא דראש השנה הוא כפי מעשי האדם, ותלוי

מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה', וביאר הגה"ק הבן איש חי (בן יהודע ד"ה לשנה) את קושיית הש"ס 'מאי חנוכה', דהכי קאמר, הלא 'חנוכה' היא מלשון חינוך והתחדשות, ומדוע נקרא בשם 'חנוכה' בתוספת אות ה"א הנראית לכאורה כמיותרת, ומשני שהתרחש הנס בימי החשמונאים בכ"ה בכסלו, 'לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה', וכוונת התירוץ, כי האות ה"א מורה על דבר הפרה ורבה, וכמו שנאמר (בראשית מז כג) 'הא לכם זרע', וכיון שקבעו את הימים הללו לכל הדורות בהלל והודאה, לכן אף שהנס התרחש בפועל רק בימים ההם מ"מ פעלו החכמים בקדושתם להמשיך את אורות הנסים בימים אלו לעולם ועד, ומשום הכי שפיר נקרא 'חנוכה' בתוספת אות ה"א, לרמז ולהורות על שפע הניסים שמתעוררים בכל שנה ושנה ממה שהיה בימים ההם.

וב'דברי חיים' (לחנוכה) האריך, שחז"ל הוסיפו יו"ט אלו על יו"ט של תורה כדי שיהא קיום ועמידה לבנ"י מעמד בגלות ולא יפלו ברוחם חלילה, כי בדורות הראשונים הספיק להם האור מן השלש רגלים בלבד, אך בדורות הללו תיקנו חז"ל להוסיף עוד ימים טובים כדי לדחות את החושך, ולכן קבעו את ימי חנוכה לדורות עולם.

פה. כללו של דבר, כאותו מעשה שפעם נכנס הרה"ק ה'לב שמחה' ז"ע לביהמ"ד בימי חנוכה, והפטיר בלשונו (בקוצר אמרים, וכדרכו), 'אוצרות דרייען זיך און וואלגערן זיך, מדארף זעהן צו אריין כאפן' - 'אוצרות' מסתובבים ומתגלגלים וצריך לתפסם ולחטפם. ועל כגון דא היה זועק הרה"ק ה'בית אברהם' ז"ע (בירח האיתנים) מנהמת לבו הטהור 'מען זאל זיך נישט דרייען ווי א נאר אויפן מארק' - שלא ידמה לאותו שוטה וסכל המסתובב ביום השוק, ובמקום לנצל את הזמן לקנות 'סחורה טובה' בזול ולהרוויח הון רב במשך השנה הבאה, הינו מתעסק בזוטות ושטויות...

פו. גם נודע מה שכתב הרה"ק ה'מאור עיניים' ז"ע (מקץ ד"ה זמן) לרמוז ענין חנוכה בלשון הכתוב בפרשת מקץ (מג כט) 'אלוקים יחנך בני'.

דומיא דתקיעת שופר של ראש השנה, והכי נמי מעוררת הדלקת נרות חנוכה (ששורשה ממנורת המקדש) רחמים וחסדים גדולים דומיא דהשופר בראש השנה, דכלפנים דמי, ומהפך את מדת הדין והרוגז לרחמים ולרצון.

ובן איתא ב'בעל המורים' (פר' תרומה) 'ואין בפרשת המנורה אות סמ"ך (המורה על השמן), לומר, במקום נר אין שמן ואין מזיק', ע"כ. אמור מעתה, אם נרות חנוכה הם מעין נרות המנורה במקדש, אם כן אף במקום נרות חנוכה 'אין שמן ואין מזיק' פ"ט.

ובן רמזו צדיקים בכתוב (תהלים קיה א) 'מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה', דהנה 'מרחב' עולה בנימטריא כמספר 'נר', ללמדנו שבשעה שמעלה את אור הנר בידו לצאת מכל המיצרים והדוחקים ולזכות להרחבה גדולה.

ובך רימו הרה"ק רבי ישראל ממשורטקוב זי"ע בנוסח התפלה 'בחכמה פותח שערים', דהנה שמן זית רומז לחכמה (וזה"ק ח"ג לד.), והיינו בחכמה - בעת שמדליק את הנרות בשמן זית, פותח שערים - נפתחים כל השערים² ונשפע שפע רב מן השמים (ישמח ישראל חנוכה תרצ"א ד"ה בחכמה).

ובזכות נרות חנוכה נזכה לכל הברכות ובפרט בבני חיי ומזוני, בני - כי הרגיל בנר הויין ליה בני

ובן אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שפת אמת חנוכה תרל"א), שלכן תיקנו לברך שעשה נסים לרואה נר חנוכה, כי הארת הנסים מתעוררת על ידי הנרות פ"י.

והנה איתא בגמ' (ע"ז יח.) שאחות אשתו של רבי מאיר היתה בבית האסורים, עיי"ש כל המעשה, והלך רבי מאיר לשחד את השומר, ואמר לו שאם יתפסוהו יאמר אלקא דמאיר ענני וינצל, והקשה מהרש"א (חא"ג יח:) איך ייחד רבי מאיר את שמו של הקב"ה על עצמו, שאמר 'אלקא דמאיר' והלא אמרו חז"ל (בר"ר צד ה) 'אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, ומתריץ בתירוץ השני, שלא היתה כוונתו על עצמו, אלא 'שאמר אלקא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת, בנס הנרות של חנוכה', ונמצא, שכשאנו מבקשים תמיד 'אלקא דמאיר ענני' (והיא 'סגולה' נודעת רבות בשנים) כוונתנו לעורר את נס הנרות של חנוכה, שמכוחם ניוושע גם בשאר ימות השנה, ומעתה הגע עצמך כמה רב חילם להמשיך את הישועה בימי החנוכה עצמו.

עוד מצינו, מהרה"ק רבי חיים פאלאנזי זי"ע (רפואה וחיים אות עא) שבשעת הדלקת נרות חנוכה נעשית 'עת רצון' במרומים פ"ב, ומדת הדין מתבטלת ומתעוררת מדת הרחמים. ומביא בשם הוזה"ק, שהדלקת נרות המנורה בבית המקדש הייתה מעוררת מדת הרחמים בעולם

פז. ורמזו כן בפסוק (תהלים קכד ז) 'הפח נשבר ואנחנו נמלטנו' דקאי על נרות חנוכה, כאשר תשבור ותחצה את הגימטריא של 'פח' יעלה למנין מ"ד, כמנין הנרות שמדליקים בחנוכה (ל"ו נרות ועוד שמונה שמשים). ואחרים רמזו בתיבת 'פח', שכשם שבנ"י מדליקים למטה, כך כביכול הקב"ה מדליק למעלה, וביחד עולה מספר הנרות פ"ח [כעין זה איתא בקדושת לוי (דרושים לחנוכה ד"ה בחנוכה), והוסיף, כי ר"ת של להדליק נר חנוכה הוא כמניין פ"ח]. בין כך ובין כך, ע"י הנרות זוכים להצלה של 'ואנחנו נמלטנו' - להינצל מכל פגע רע ושאר פורענויות המתרגשות ובאות לעולם. פח. וב'בני יששכר' (מאמרי חודש כסלו-טבת מאמר ד אות סה) כתב, שהגם בדרך כלל סגורים שערי גן עדן בשעות הלילה, אך מדברי הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (מדרש פינחס א) משמע, שבשעת הדלקת נרות חנוכה תרעין פתיחין אף לעת ערב.

פט. בספר 'שיח הפרשה' (פרשת תרומה) להחסידי הישיש רבי חיים יצחק שווירץ ז"ל מביא, שנהגו בבית זקיני הרה"צ רבי שלמה אלטר זצ"ל (נכדו של החידושי הרי"ם) להדליק נר כל פעם שהיו זקוקים לאיזו ישועה, כגון כשהיה חולה בתוך ביתו או יולדת ואפילו כאשר שרר מזג אויר קשה היו מדליקים נר לישועה, וכנראה ראה שכך נהגו בבית אבותיו, והוא לא פירש טעמא דמילתא, אך לפי דברי ה'בעל הטורים' (שהובא בפנים) אתי שפיר, שעל ידי הדלקת הנר דוחים ומבטלים כל הקליפות והמשטינים.

צ. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע הגיד, דהנה ידוע שהסימנים בטור וש"ע ושאר ספרי המצוות יש בהם רמז וקשר לעצם המצוה (עי' באגרא דכלה' פרשת נשא על מצות וידוי, ועוד), ודיני חנוכה כתובים ומבוארים בש"ע או"ח מסימן תר"ע ואילך, והנה תר"ע דומה לתיבת 'תרעא' שמשמעה דלת ושער בלשון ארמי. והרמז שעל ידי הדלקת נרות חנוכה נפתחין כל שערי ברכה והצלחה, ואם אמרו (ב"ק פ:) 'ודלת הננעלת לא במהרה תפתח', ק"ו במדה טובה שהיא מרובה, שאם זכינו לתרעין פתיחין בודאי לא תהא הדלת ננעלת במהרה ונזכה לכל מיני ישועות למעלה מן הטבע.

באר הפרשה - פרשת וישב חנוכה

ועוד רמז נתנו מלשון חז"ל (שבת כב.) 'שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין', הרי שיש שייכות למזוזה עם נר חנוכה, וכמו שבמזוזה כתיב (דברים יא כא) 'למען ירבו ימיכם וימי בניכם, כך נמי יקויים בנר חנוכה.

ובשם הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (תורת אבות פר' וישב) שהדלקת נרות חנוכה מביאה רפואה לעולם, והעמיסו בן בנוסח התפלה (יקום פורקן) 'בריות גופא ונהורא מעליא', הרי לך שזוכים לבריאות הגוף על ידי אור הנרות של מצוה, ועוד כי 'להדליק נר חנוכה' עולה בגימטריא כמניין 'מלך רופא נאמן' (518) כ"ב.

תלמידי חכמים²³. כן רימזו בפסוק (תהלים קיט ט) 'במה יזכה נער את ארחו', ארחו נוטריקון אור ח', שעל ידי מצות שמונת נרות חנוכה אפשר לפעול לזכות לנער, אלו בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

חיי - כמו"ש (משלי טו טו) 'באור פני מלך חיים', שעל ידי אור הנרות זוכים לחיים טובים וארוכים. ובשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שסגולת ימי חנוכה היא אריכות ימים ושנים, שהרי קבעום חז"ל (שבת כא:) להלל והודאה, והרי 'לא המתים יהללו י-ה' (תהלים קטו י), נמצא שהמהלל את ה' יזכה לאורך ימים ושנות חיים (שש"ק ח"ב אות קנט).

סיפר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שאחד מנכדי הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע היה דחוק לפרנסתו, ובלית ברירה יצא לחזר על הפתחים. בבואו לפני אחד הגבירים אמר לו אותו עשיר, אשאלך קושיא אחת שהנני מתקשה בה, ואם תדע ליישבה כראוי אשקול לך שכרך משלם בעין יפה. וזו היתה שאלתו, הנה אמרו חז"ל (שבת קנא:) 'אמר רב יוסף, נקיטין האי צורבא מרבנן לא מיעני, והא קא חזינן דמיעני, אם איתא דמיעני אהדורי אפתחא לא מיהדר' - אמר רב יוסף מסורת בידינו כי צורבא מדרבנן אינו נעשה עני, והקשו על כך שהרי עיינו הרואות תלמידי חכמים עניים, ותירצו שאף על פי כן אינו מחזר על הפתחים]. וסיים הגביר את שאלתו, כיצד אתה תלמיד חכם ובנן של קדושים מחזר על הפתחים, והרי למסקנת הגמרא לא מצינו ת"ח מחזר על הפתחים. פתח הבנש"ק את פיו בחכמה, ואמר לו שאינו מפרש כראוי את דברי הגמ', אלא כך הוא ביאורם של דברים, תלמיד חכם אינו נעשה עני, ואם הינך רואה שביתו ריקם מכל ואין לו פרוטה לפרוטה הרי זה משום ש'אהדורי אפתחא לא מיהדר' - כלומר, שלא עשה את ההשתדלות המוטלת עליו לחזר על הפתחים, שאם היה עושה כן בודאי היו מרחמים עליו ונותנים לו נדבות הגונות כפי מהללו ומעמדו.

הוסיף הבית ישראל לבאר עומק הדברים, כי 'אהדורי אפתחא לא מיהדר' אין הכוונה על פתחים של מטה כי אם על פתחים של מעלה, שמי שאינו מחזר ומבקש רחמים בעת שכל פתחי שערי מעלה היו פתוחים בעתות רצון - זה האיש נשאר עני ורש. והדברים אמורים הן בגשמיות ואף גם ברוחניות - אל יהיה שוטה המאבד את שעת הכושר כששערי השמים פתוחים והוא נשאר טרוד בעסקיו ושטויותיו. ולענייננו יאמר, שבימים אלו, המביט אחר 'הדריידע"ל והפונטשעק'ס' (הסביבון והסופגניות) והולך אחריהם ואינו מקיש על שערי תפילות הפתוחים לרווחה, הרי נעבעך יישאר במצבו ל"ע כי אהדורי אפתחא לא מיהדר... והמבין יבין.

צא. כן רמזו זאת בלישנא דגמ' (שבת כא:) 'מצות חנוכה נר איש וביתו', והיינו שמסגולת המצווה שיהיה אכן 'איש וביתו' - שיהיה לו 'בית' ובני בית...

צב. כתב הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע בספרו 'שער יששכר' (ימי אורה יד) שימי חנוכה מסוגלים לרפואה אחר שהם ממדת הוד, ומבואר בסידור האר"י ש'בורא רפואות' הוא בחינת הוד עי"ש, ולכן אפשר לפעול רפואות וישועות בימים אלו. ואחרים רמזו במה שאמרו (ב"ק פה.) 'מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות', שעל ידי סעודות רשות הללו בשירות והודאות זוכים לרפואה ברוחניות ובגשמיות.

סיפר בעל המעשה מתושבי קוממיות ת"ו, שיום אחד התעורר משנתו והנה ראייתו אינה צלולה והוא רואה את הכל כפול ומטושטש, מיד הלך לדרוש ברופאים ומומחים שימצאו מזור למכאובו, אך לאחר בדיקות קצרות וארוכות נאלצו כולם להשיב פניו ריקם, כי לא היה בידם לרפא אותו בדרך הטבע.

הימים היו ימי חנוכה, ובעת הדלקת הנרות שפך דמעות כמים לפני הבורא שירפאהו בתוך שאר חולי ישראל ויזכה לראות כאחד האדם, ובכל אותו הזמן לא הסיר עיניו מהביט בנרות הקדושים, ואכן תפילתו התקבלה, וראייתו החלה להשתפר עד שנתרפא לגמרי למול עיניהם המשתאות של הרופאים והמומחים. והאמת שאין זה פלא כלל, כי הימים הם ימי ניסים והנהגת הבריאה היא למעלה מדרך הטבע, לכן בקל אפשר לפעול ישועות ונפלאות.

למוזני ריחי ולא יודקק לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם.

וביותר נמשך חינא וחסדא ממרומים על ידי ההבטה בנרות החנוכה, וכלשון קדשו של הרה"ק הייטב לב' (הוד והדר אות י) 'והנה מנהג ישראל תורה, לישוב אחר הדלקה ולשים עין באור הנרות, והטעם להמשיך בזה אותן הניסים ונפלאות^{צד} על ידי הראייה^{צה}.

מזוני ריחי - כמו שרמז הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בפסוק (משלי ג טז) 'אורך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד', דשמאל רומז על נר הנוכה שמדליק בצד שמאל שבדלת, ואז נשפע עושר וכבוד לרוב (שפתי צדיק חנוכה אות ג)^{צב}. ועוד כי אם אמרו (ביצה לב:) 'כל המצפה על שלחן אחרים עולם חשך בעדו', נמצא, שבכדי שיאיר האור לאדם יש להמציא לו מוזנות ברווח שלא יהא מצפה ח"ו לשולחן אחרים, אם כן בעל כרחך יזכה

צג. וכתב שם שלכן נקרא 'חנוכה געלט' (מעות חנוכה), כי אז הוא זמן שפע העשירות.

וכן פירש הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע בלישנא דגמ' (שבת קנא:): 'אמר רב יוסף, נקיטינן האי צורבא מרבנן לא מיעני, והא קא חזינן דמיעני, אם איתא דמיעני אהדורי אפתחא לא מיהדר' [ובפשוטו הכוונה, שאף אם יהא ת"ח עני אך לא יחזר על הפתחים], שאם הוא עני סימן הוא שלא חזר והידר בנר חנוכה שמצוותה על פתח הבית משמאל הרומז לעשירות (הובא בלקוטי אהבת ישראל).

צד. כן אמר הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע דמהלשון שאנו אומרים 'אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם', נראה ש'לראותם' הוא כמין השתמשות (ורק השתמשות זו מותרת), כמו רופאי הנפשות שמביטים בעינו של אדם ומשמ בינו מהותו ומצבו של החולה גם דרכי רפואתו יבינו מההבטה בעיניו, והכי נמי על ידי ההבטה 'באישון עינו' על הנרות חנוכה, אפשר לו לזכות לרפואת הנפש והנשמה על ידי שישאב אל תוכו מקדושת הנרות.

סיפר הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע, שפעם הזכירו לפני הרה"ק בעל ה'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע איש שהיה שקוע במרה שחורה ובעצבות, והורה לו הרה"ק מאפטא שיביט ויסתכל בנרות חנוכה, ואכן אחר שעשה כן יצא הלה מכל מיצריו (הובא בבית ישראל לחנוכה ד"ה שמעת).

הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (נר ד' ד"ה רק בעיניך תביט) אמר ש'אלא לראותם בלבד' קאי על הסתכלויות אסורות - שיש להם תיקון בנר חנוכה. והרחיב בזה הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (חנוכה עמ' פה) וז"ל, ויש לומר שענין זה מרומז באומרו (תהילים לו) 'כי רגע באפו', ואיתא בספה"ק 'באפו' גימ' 'חנוכה', שהרי לתקן הפגמים היא עבודה קשה, אבל כח התיקון של חנוכה שרק בעיניך תביט הוא בבחי' כי רגע באפו, שכאשר יהודי מביט בנרות חנוכה יכול לתקן ברגע אחד. 'רק בעיניך תביט ושלומת רשעים תראה' (תהילים צא ח), כשרק מביט בעיניו מיד ושלומת רשעים תראה - שמתקן ומשלים אותם עניינים בהם הוא רשע וכו'. על ידי שיהודי מברך על נרות חנוכה ומביט עליהם ומקבל על עצמו מאי דהוי הוי ומכאן ואילך לא ישוב לכסלה מועיל לו הכח של חנוכה לתקן את הכל ברגע אחד. עכ"ל.

צה. מעשה נורא שמעתי מאחד שהיה באותו מעמד נשגב, פעם אחת שהה הרה"ק מריבניץ זי"ע בימות החנוכה בלאס אנדזשעלעס (לוס אנדז'לס), בין הבאים לחזות בעבודת הקודש של 'הדלקת הנרות' הגיע איש יהודי שהביא עמו 'תינוק' אחוז בידיו, והיה ניכר דאגה ואנחה על פני האיש, ומעשה שהיה כך היה, תינוק זה נולד לו לפני כמה חדשים קודם זמנו, על כן הניחוהו ב'אינקובטור', והנה, מדרכי הרפואה להניח מנורה המאירה באור חזק וחם בכדי לחמם את הוולד, אך חשש סכנה יש בדבר שמא האור הגדול יסמא את עיניו, על כן מניחים רטייה לכסות את העיניים לבל ינזקו, אכן מאת ה' היתה זאת שנפל 'הכיסוי' ונתעווור התינוק בשתי העיניים רח"ל.

כאשר הבחין בו הרה"ק הבין כי הוא בצרה גדולה ושאל עליו, וסיפרו לו מה שאירע לו ל"ע, מיד החל הרה"ק להביט בחזקה בנרות ואח"כ הביט בעיניים יוקדות על התינוק, וחזר הדבר ונשנה כשהוא מביט בנרות ובתינוק וחוזר חלילה, עד שלאחר עשרים דקות הכריז הרה"ק, הודו לה', התינוק כבר רואה בעינו הימנית, שוב המשיך בעבודתו הקדושה, כשהוא מביט בנרות ובעיני התינוק חליפות, עד שאמר עתה עדיין אינו רואה בעין השמאלית אבל בעזהשי"ת יראה בה בעתיד. ומסיים אותו עד ראייה לנס המופלא שהתחולל ברוב עם, כי לאחר עשרים שנה קיבל הזמנה לחתונה של אותו 'תינוק' (וכן קבלו גם שאר הנוכחים באותו מעמד) להודות ולהלל על שרואה כאחד האדם.

פשיטא שאין לנו שייכות למדרגות הנשגבות של הרה"ק מריבניץ, אך ללמדנו על גודל הניסים והנפלאות הנעשים על ידי ההבטה בנרות חנוכה, ועל כוחם הגדול להאיר כל 'מחשכים', לפקוח עיניים עוורות כל אחד ואחד בשלו, ולסלק כל עקמימות שבעין...

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

קבעום בהלל ובהודאה - ימי הלל והודאה ושמחה

אמרו - נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן^{צח}, ולכשנאלין אומרים אותו על גאולתן, יש מהראשונים שסוברים דיש חיוב מן התורה לומר הלל בחנוכה, ראה בביאורו של הגאון ירוחם פישל פערלא זצ"ל ל'ספר המצוות - לרס"ג' (מצות עשה נ-ס, עמוד רנח ד"ה וראיתי) שהאריך מאד בדבריהם, ובתוך דבריו כותב קריאת ההלל כבר אמרו בפירוש שהיא מדאורייתא, על כן צריך כל איש לאזור כגבר חלציו, לקיים מצוה זו בשלימות מתוך שמחה וחדוה^{צט}, ואף שאומרה שמונת ימים בזה אחר זה יתחדש לאומרה

ידועים דברי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (הנוכה ליקוטים ד"ה קבעום) בלשון הגמרא (שבת כא:) 'לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה' צו שלא אמרו קבעום להלל ולהודאה, אלא בהלל והודאה, כי היו"ט עצמו נעשה ונקבע ע"י ההלל וההודאה, ורק על ידם מעוררים את הניסים שהיו בימים ההם לבוא עלינו שוב בזמן הזה - בכל שנה ושנה מחדש^{צו}.

והנה, אמירת 'הלל' בימים אלו היא חיוב מדברי קבלה, וכמו שאמרו (פסחים קז.) 'הלל זה מי

צו. מתאמרא בשם הגה"ק החיד"א על הפסוק (משלי כז כא) 'מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו', דהיינו דכמו שכלי המצרף מברר את ב'כסף' מתוך הפסולת המעורב בו, כן ה'כור' מטהר ומנקה את הזהב מפסולתו, כך ממש, האיש המודה, מהלל ומשבח לבוראו נטהר עי"ז מכל הפסולת, ונעשה נקי זך ומצוחצח.

כך אומרים בשם הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע על הפסוק (תהלים קו מז) 'להשתבח בתהלתך' דלא אומרים לשבח בתהלתך, דמי שמשבח את השי"ת הרי הוא בעצמו משתבח ונהיה משובח יותר, ונמצא שהוא משתבח בתהלתך היינו כשמהלל את השי"ת.

צז. איתא מהרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (כסלו-טבת מאמר ד אות קלט) שקיבל מרביתו לפרש הפסוק (תהלים יח, ד) 'מהולל אקרא ה' ומן אויבי אוושע', כי המשכיל אינו מבקש בקשותיו מאת השי"ת דרך בקשה אלא דרך שבח, כגון אם יש לו חולה בתוך ביתו רח"ל לא יבקש על הרפואה, אלא יודה לה' וישבח שהוא רופא חולים, ועי"ז תיעשה בקשתו ממילא, והיינו דכתיב מהולל אקרא ה' - בדרך הלול ושבח אקרא להקב"ה, ולא דרך בקשה, אז מיד ומן אויבי אוושע. ובזה מפרש מדיליה מאי דכתיב (תהלים קיח כא) 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', דהכי קאמר 'אודך כי (פירוש, כאשר) עניתני', כלומר בעודי בעניי אודה לך הקב"ה, ותיכף 'ותהי לי לישועה' גם בלי הבקשה.

וטעמא דמילתא, כי המתפלל ומבקש שיעשה הקב"ה עמו אזי בודקים את מעשיו אם הוא זכאי וראוי לכך, ולכן אפשר שח"ו לא תיענה בקשתו, אך בשעת הודאה שהוא משבח לה' אי אפשר לעכבו שאין כל מקטרג ומשטיין כי בשמים רוצים לשמוע שבחו של מקום, על כן המשכיל מתפלל אל הקב"ה מתוך הודאה ותפלה כזו ודאי עולה עד לשמי השמים ועוברת כל המחיצות המבדילות בלי שום מפריעים ומשטינים, וממילא מובטח לו שתפילתו תתקבל.

וכבר מילתנו אמורה רבות, כי על ידי שאדם אוחו בפלך ההודאה הוא ממשיך על עצמו עוד ניסים ונפלאות, ואף תפילתו נשמעת, וביסוד זה ביארו מעלת יום 'זאת חנוכה' אשר ניתן לפעול בו ישועות ללא גבול ומידה (וכאשר יתבאר להלן), כי אחר שבעת ימי הודאה אכן נקל הוא לפעול גדולות ונצורות בתפילתו...

צח. בביאור הלשון 'על כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן' פירש רש"י (ד"ה ועל כל צרה) לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר שאם חס ושלוש תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה אומרים אותו על גאולתן. אכן ה'בן יהודע' כתב, ועוד נ"ל נקיט כן, לומר שתיקנו לאומרו על כל פרק ופרק, וכווננו בזה שתהיה בו תועלת באמירתו גם כן בעבור על כל צרה שתהיה נגזרת בעולם שלא תבוא עליהם שיגאלו ממנה בשביל ההלל, כי זכות זה של אמירת ההלל דוחה הצרה מעליהם וגם אם מוכרח שתבוא עליהם יהיו נגאלים ממנה תיכף. עכ"ל.

צט. פעם נכנס הגאון רבי דוב בעריש וויידנפלד גאב"ד טשעבין זצ"ל אל בית המדרש בימי החנוכה, ובטרם תפילת שחרית אמר למתפללים, שיש לכוון באמירת הלל בחנוכה יותר מבראש חודש, לאומרו בנעימה מתוך שמחת הלב, כי בחנוכה יש חיוב מדברי קבלה לאומרו ואילו בר"ח אינו כי אם מדרבנן משום מנהג אבותינו בידינו (עי' תענית כח:). ואכן במקור הדין לאמירת 'הלל' בחנוכה במסכת סופרים (פ"כ ה"ט) איתא וצריך לקרותה בנעימה, משמע שעיקר התקנה נקבעה לאומרה בנעימה ובזמרה.

מלילי חמישה ועשרים בכסליו ימי שמחה והלל, ועל פי זה כתב המ"ז (ס"ה תע"ר ס"ה) מצוה לשמוח בחנוכה. וכן הוא ב'סדר היום' (לחנוכה) 'ימי חנוכה אין להתעצב בהם', כי אם להראות ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עמנו אלוֹקינו בימים האלו'.

חטוף ואכול - לנצל את ימי החנוכה כדבעי

הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (קדושה שניה) המשיך את ימי החנוכה למלך רם ונשא, שפתח את שערי אוצרותיו יום אחד בשנה, ובאותו היום כל הרוצה ליקח את שנפשו חפצה יקח, אוי 'לכסיל' אשר בזה היום ששערי אוצרות המלך נפתחים לא פנה אליהם, רק ישן כל היום. לכן ראוי כל האדם רק לשמוח בעבודתו ולא בהבלי עולם, רק בעבודת השי"ת ב"ה ישמח כל היום, עכ"ל. ואפשר לומר שבכוונה תחילה נקט 'אוי לכסיל', ולא 'אוי לרשע' או 'לפושע', כי המבזבז זמן

בכל יום בהתחדשות והתלהבות כראוי וכנכון לעומד ומהלל לבוראו על ניסיו ונפלאותיו.

את חשיבות אמירת הלל בימי חנוכה אפשר ללמוד ממה שהעלה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל להלכה בהגהות 'חכמת שלמה' (או"ח סימן תרפ"ג), בענין יהודי שהיה אסור בבית האסורים של גויים בימי חנוכה, ונתנו לו ברירה לעשות רק מצוה אחת - להדליק נרות חנוכה או להתפלל שחרית בציבור בהלל והודאה, מה עדיף, כמו כן, מה יעשה, המהלך בדרך ובשעת הדלקת הנרות הגיע למקום שיש שם נרות חנוכה עבורו, אבל אם יתעבב להדליק הנרות לא יוכל להגיע למחר למקום שמתפללים שם, ומסיק דתפלה [בציבור] בהלל והודאה עדיף, והיינו כי עיקר הימים נתקנו להלל והודאה.

ובך כתב הרמב"ם (פ"ג ה"ג) 'ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן

בימי הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע נכנס 'דיבוק' בתוך גופו של אדם והלה סבל ממנו רבות, הביאו את החולה אל הרה"ק מצאנו שיושיעו, ויוציא ממנו את נשמת הדיבוק, אותם ימים ימי חנוכה היו, הורה להם הרה"ק מצאנו שכאשר יאמר למחר את ההלל בבית המדרש יכניסו את החולה לשם, ואכן, תיכף בכניסתו לביהמ"ד יצא הדיבוק דרך החלון. והגם שאין לנו עסק בנסתרות, אולם עלינו ללמוד מכאן, שעל ידי אמירת ההלל כדבעי אפשר לצחצח את הנפש מכל מרעין בישין שנדבקו בנשמותינו הטהורות, שגם הם בתורת 'דיבוקים' ניהו, אמן כן יהי רצון.

ק. הנה לא תקנו חז"ל הזכרת חנוכה בברכת 'מעין שלוש', ללמדנו כי אי אפשר להודות 'בקיצור' או רק 'מעין' (דוגמת מעין שלש שהיא קיצור ומעין ברכת המזון), אלא צריך להרבות בהודאה. וכמו שידוע על הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שכשרצה להודות לאי מי על טוב שגמל עמו, היה מחזר אחריו להודות לו בעצמו, ולשאלת מקורביו הרי לדברים רבים ממנה הרבי שלוחים, אף בזה ימנה הרבי שליח ולא יצטרך לטרוח כ"כ, נענה הרה"ק ואמר הנה מציינו כי אף ב'חזרת הש"ץ' יש 'מודים דרבנן', כי מודים - על האדם להודות בעצמו ולא ע"י שלוחים (עיי' א"ר קכז א).

ובדרך זה ביארו עוד מנהג ישראל שכל אחד ואחד מבני הבית מדליק כ'מהדרין מן המהדרין', אף שמעיקר הדין סגי ב'נר איש וביתו', ולכאורה מאי שנא משאר מצוות שאחד מוציא את כולם. אלא כי 'הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים וכו' כדי להודות ולהלל לשמך הגדול', וכלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"ג), 'ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס', וממילא חובת גברא היא על כל אחד, ואין די בהודאה על ידי בעל הבית בלבד...

והנה איתא (שו"ע תרעג ס"א ובהג"ה) 'כל השמנים כשרים לנר חנוכה וכו', ומיהו שמן זית מצוה מן המובחר, ואפשר לבאר הרמז בדבר, בהקדם מה שאמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע שהנה אומרים אנו (בתפילת נשמת) 'שכן חובת כל היצורים, וראשי התיבות הם 'שכחה', שכן זה דרך הבריות לשכוח מחובתם להודות ולהלל... ומהאי טעמא מחזורים אחר 'שמן זית' שסגולתו הוא להרבות את ה'זכרון' (כדאיתא בהוריות יג:), ולמנוע את השכחה מאותו חובת כל היצורים להודות ולהלל...

קא. דבר חידוש הובא בספר 'תולדות הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט' (עמ' טז) 'פעם אחת היה מדבר עם אנשים בימי חנוכה, ובתוך הדברים הזכירו בסיפורם דבר אחד של צער, ואמר להם הס כי אין להזכיר דבר של צער בימים אלו כיון שחז"ל אסרו ימי חנוכה בהספד'.

קב. הרה"ק רבי שלמה אייגער מלובלין זי"ע הי"ד [בנו של הרה"ק רבי לייבל זי"ע] אמר, כי בשני אופנים אפשר להעיר את האדם משנתו ולהקיצו מתרדמתו. א. להקים קול שאון ורעש גדול עד שהלה יתעורר משנתו. ב.

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

באה ללמדנו, שבזמנים הקדושים שאפשר אז להתעלות מעלה מעלה, לזכות לחנינה בהנהגה לפני משורת הדין, או אז מי שאינו מנצל את הזמן כראוי גרע טפי על זלוולו בזמנים הטובים, על כן הזמן גופא מחייבו... ולכן, אף שמצד אחד זיכו את שר המשקים והשיבוהו על כנו, הרי לעומתו הוכרחו 'לקיים פסק' בשר האופים...

והנה נפסק להלכה כדברי בית הלל (שבת כא:): שביום הראשון מדליק אחד וביום השני מדליק שני נרות וכן על זה הדרך עד שביום האחרון מדליק שמונה נרות, וטעמא דמילתא 'כנגד ימים היוצאים' - שבכל יום צריך להראות כמה ימים כבר יצאו ועברו מימי החנוכה, שעל ידי זה מתפרסם הנס ביותר שהנה הספיק פך השמן לשני ימים ולשלושה. ולכאורה תימה רבתי

יקר זה לבטלה אינו אלא כסיל ושוטה^{קי} המאבד מה שנותנים לו קד.

ובזיון שהזמנים יקרים ונשגבים כל כך, על כן צריך להשגיח מאד לנצלם כהוגן, כדחזינו מפתרוננו של יוסף, שאמר לשר המשקים (מ יג) 'בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשייבך על כנך', ולשר האופים פתר (פסוק יט) 'בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על עץ', ותימה יש בזה, שהרי מפורש בקרא (פסוק כ) שאותו יום היה יום הולדת את פרעה, ודרך מלכים להתנהג ביום הולדתם ב'חנינה' להתנהג עם הפושעים לפני משורת הדין, ואם כן קשה, אף אם לא ישיב את שר האופים על כנו, מכל מקום מדוע יתלה ביום חגו, ואמרו צדיקים דהתורה

להדליק ולהאיר באור בהיר וחזק את החדר שבו ישן האיש ועי"ז יקיץ משנתו. ובב' דרכים אלו מעורר הקב"ה את בני ישראל, פעם בכה ופעם בכה, בראש השנה מעוררם בקול רעש גדול על ידי 'תקיעת שופר', ואילו כעבור שלושה חדשים מעוררם על ידי 'האור' בהדלקת נר חנוכה. וזה נרמז בדברי רש"י כשפירש את הכתוב בהדלקת נרות המנורה (במדבר ח ג) 'ויעש כן אהרן - להגיד שבחו של אהרן שלא שינה', היינו שלא נשאר לישון מחמת האור הגדול (הובא בתורת אמת מהדו"ח סוף ח"ג, בדברי תורה מנכד המחבר, חנוכה תרפ"ז לסעודה שלישית ד"ה בהפטרות).

קג. וגם זאת נלמד מהדריידעל, שהוא מסתובב וחג סביב עצמו אולם 'לא לעולם חוסן'... ובסופו של דבר יפול עדי ארץ, כך ה'מסתובב' סביב עצמו בלא שכל ובינה לא ישאר בו מאומה מאורות החנוכה אלא יפול כאותו הדריידעל...

אמנם מי שיש לו מח בקדקודו ידע לנצל ימים אלו וליטול מלא חפניים לכל השנה הבאה עלינו לטובה. וזה דקדוק לשון הפייטן 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', שמי שיש בו בינה זוכה להמשיך מימי שמונה אלו לשיר ורננים באופן קבוע לכל השנה.

קד. מסופר שפעם יצאו הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב והבעל התניא זי"ע לקבץ מעות לצורך פדיון שבויים, ולא פסחו על שום אחד מבני העיר, ואפילו על הדל שבדלים. והגיעו לעני מרוד אשר התגורר בבית קטן המט ליפול, ובקשו ממנו שירים אף הוא נדבתו, אמר להם וכי אינכם רואים את מצבי השפל עד שאתם מבקשים ממני תרומתי. שאלו רבי לוי יצחק 'מהיכן ירק זה חי', כלומר מהיכן פרנסתך, השיב העני כי הולך הוא ללקוט את בגדי העשירים אשר משליכים אותם לאשפה ונוטלים וגוזרם ומתקן מהם 'שמאטעס' וסמרטוטים להטליא בהם בגדים וכדומה, ואח"כ מוכר אותם בעד כמה פרוטות המספיקות בקושי כדי קניית לחם לקיום הגוף, ומאין לו ליתן להם כאשר לרש אין כל חוץ מהלחם אשר הוא אוכל. נענה לו רבי לוי יצחק אם כן איפוא תן לי שמאטע אחד ונתן לו, מיד אמר הבעל התניא תן גם לי אחד, תמה עליו העני על בקשתו, אך הבעל התניא הכביר עליו דברים בגודל מצות פדיון שבויים וכמובא ברמב"ם שאין מצוה כדוגמתה, ונתן לו. שוב ביקש ה'קדושת לוי' עוד אחד וחוזר חלילה עד שנטלו ממנו את כל 'רכושו'.

אחר הדברים האלה אמרו לו, דע לך כי מן השמים גזרו עליך 'עשירות' - זהב וכסף ואבנים טובות לרוב, אלא שעד עתה נמנע ממך השפע הואיל וכל עסקך היה ב'שמאטעס' וממילא חששו שתמשיך לנהוג כיוצא בזה גם בכל האוצרות הגנוזים ומייעדים עבורך, אך עתה משנטלנו ממך כל אותם בגדים מטולאים כבר יוכל כל השפע להגיע אליך, אך ראה לנהוג בהם כראוי להם.

ולענייננו יאמר, כי חג ה' לנו, ימי החנוכה, ומצפה עבורנו אוצרות יהלומים ומרגליות טובות ללא גבול, אך אנו מתעסקים ב'שמאטעס'.. והקב"ה מצפה ומייחל שנחדל להתעסק בדברי הבל בכדי שיוכל להריק עלינו ברכה עד בלי די.

ראויים ביותר להתמדת התורה יותר מבשאר ימים^ק, כי תלמוד תורה כנגד כולם (פאה א א), ובפרט ב'תורה שבעל פה'.

וז"ל הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (דרושים לחנוכה) ואם כן שעיקר הנס היה רק על שרצו להעבירנו מתורתנו הקדושה, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו הצילנו מגזירה הזאת, מהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יבונה, לשום כשכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו^ק, עכ"ל.

והרה"ק ה'מאור עינים' זי"ע (ד"ה ויהי מקץ) כתב וז"ל, לזה נתן לנו השם מצות נר חנוכה, כי כל המצות שנצטוונו בבוא עת זמן של כל מצוה ומצוה נתעורר הדבר שהיה בעת זמן המצוה כמאז ומקדם... ובחנוכה הוא עת לקרב האדם אל השם על ידי התורה, כמו מאז ומקדם בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול שהיוונים טמאו כל השמנים הם כל החכמות ולא נשאר כי אם פך אחד של שמן היא התורה, עכ"ל.

יש כאן מדוע אותו יום שעומד בו נמנה עם הימים היוצאים, והרי לא 'יצא' ועבר מאותו יום אלא זמן קצר מאוד מתחילת הלילה, ועוד היום גדול לפניו [וכגון, ביום השני מדוע מדליק שנים, והלא לא יצא מימי החנוכה אלא יום אחד, ועוד כמה רגעים מתחילת ליל שני]. אלא הא גופא באו חז"ל ללמדנו עד כמה חשוב כל רגע ורגע מימי החנוכה, עד שאם כבר עבר זמן קצר הרי זה נחשב ביום שלם, ומכאן יתעורר כל איש ישראל לאחוז בכל רגע ולנצלו כדבעי. ועוד בזה, שבאו חז"ל לעורר אותנו, כי ימי החנוכה עוברים 'במהירות' וכי גז חיש ונעופה^ק, ואם לא יתפוס את הזמן הקדוש הלזה הרי כהרף עין יחלוף, וכמו אותם רגעים שכבר יצאו מתחילת היום^ק.

מאי חנוכה דתנו רבנן - זמן ראוי לעסק התורה

כתב ב'של"ה הקדוש' (חלק עשרת הדברות, מסכת תמיד אות קנ"ב), תוכחת מוסר לחנוכה - יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות לה' יתברך, על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות, אם בן הימים הקדושים האלה

קה. בעלי הרמז רמזו זאת במצות נר חנוכה שזמנה כל עוד שלא כלה רגל מן השוק, והיינו לכחצי שעה (והאידיא, לא קיי"ל כן ומצוותו כל הלילה, ורק לדעת הרמב"ם גם בזמנינו מעכבת הדין של חצי שעה), ולא מצינו בכל התורה שיעור קצוב - כל כך קצר, לזמן המצוה, [שהרי מצוה מצוותה כל הלילה עד חצות, וקרי"ש הוא עד שלש שעות וכו'], אלא הא גופא באו חז"ל ללמדנו כי הזמן קצוב ובווער, ועלינו 'לתפוס' אותו בכח, כי 'ברגע אחד' כבר חלף ועבר לו... קו. וכבר אמר חכם אחד, הנה ידועה קושיית הבית יוסף ורבו התירוצים עליה, אמנם באמת יש עימי קושיא אלימתא טפי, איך אפשר בימים נעלים כאלו לבטל את הזמן... אך באמת על קושיא זו יש הרבה יותר תירוצים מעל קושיית הבית יוסף...

קז. וביותר בעת הדלקת הנרות וכמו שנאמר (משלי ו כג) 'כי נר מצוה ותורה אור', כמאמרו של הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, שאחר הדלקת הנרות ראוי להגות בתורה, כי בכח התורה ישיג את שלימות האור מן הנרות (ש"ש^ק ח"ב, הובא בלקוטי הרי"ם, חנוכה)

וכבר שאל הרה"ק מקאזניץ זי"ע לאיש שראהו מתפלל בכוונה, האם נסית ללמוד לאחר תפילת 'אתה חונן' איזה לימוד שנתקשית בהבנתו עד עתה, והיה אומר בזה"ל, לאחר שבעינייהם רחוקים שיפעלו האיך יכולים לפעול באמת הרי"ם חנוכה.

מליצה נאה אמרו בלישנא דגמ' (שבת כג): 'הרגיל בנר הוויין ליה בנים תלמידי חכמים', כי כבר ידוע שגם הקב"ה כביכול מקיים את המצוות, וכמו שכתבו בספה"ק (קדושת לוי דרושים לחנוכה ובשא"ס) שגם הקב"ה 'מדליק נרות', והלא כולנו בנים למקום, וא"כ מסגולת המצווה שנהיה תלמידי חכמים אחר שהקב"ה הוא הרגיל בנר...

אגב גררא, מן העניין להביא מה שפירש הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע בדרך צחות, כי 'הרגיל בנר' רומז למי שלומד תורה בלילות טבת הארוכים כאשר החושך יכסה ארץ, ואז זקוק הלומד להאיר חשכת ליל ע"י הנר למען יוכל ללמוד כדרכו, בשכר זאת זוכה לבנים תלמידי חכמים. וכבר קדמו לפרש כן ב'עיון יעקב' (שם).

קח. והביא ה'קדושת לוי' (קדושה חמישית) ראייה לדבר, שהרי אין לך עוד יום חול שמוציאים בו שני ספרי תורה זולת ראש חודש טבת, שבאחד הספרים קוראים פרשת ראש חודש ובשני פרשת הנשיאים לחנוכה, אלא משום שרצו חז"ל ללמדנו שהחיבה של חנוכה היא בתורה ומכאן נבין עד כמה צריך להתחזק בלימוד התורה בימים אלו

באר הפרשה - פרשת וישב הנוכה

עוד כתב הרב"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם) שבימי חנוכה נותנים כח של זכרון בתורה, ששל ידי שרצו היוונים להשכיחם תורתך נתקיים 'נקמת נקמתם' ונוסף להם זכרון.

הרחמן יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בימים ההם בזמן הזה, ובזכות מתתיהו כה"ג ובניו אראנו נפלאות ובאורך נראה אור, 'אור חדש על ציון תאיר ונזכה בולנו יחד מהרה לאורו' אבי"ר.

